

MYKOLO ROMERIO UNIVERSITETAS

VIEŠOJO VALDYMO FAKULTETAS

VIEŠOJO ADMINISTRAVIMO INSTITUTAS

RASA URBANAVIČIŪTĖ

SOCIALINĖS NELYGYBĖS MAŽINIMAS LIETUVOJE
VIEŠOJO ADMINISTRAVIMO POŽIŪRIU: SOCIALINIŲ
PASLAUGŲ ASPEKTAS

Magistro baigiamasis darbas

Vadovas

Prof. dr. *Arvydas Guogis*

VILNIUS

2017

MYKOLO ROMERIO UNIVERSITETAS

VIEŠOJO VALDYMO FAKULTETAS

VIEŠOJO ADMINISTRAVIMO INSTITUTAS

SOCIALINĖS NELYGYBĖS MAŽINIMAS LIETUVOJE
VIEŠOJO ADMINISTRAVIMO POŽIŪRIU: SOCIALINIŲ
PASLAUGŲ ASPEKTAS

Viešojo administravimo magistro baigiamasis darbas

Studijų programa 621N71001

Vadovas

_____ prof. dr. Arvydas Guogis

2017-11-20

Recenzentas

2017

Atliko

_____ stud. Rasa Urbanavičiūtė

2017-11-20

VILNIUS

2017

TURINYS

LENTELIŲ SĄRAŠAS.....	4
PAVEIKSLŲ SĄRAŠAS.....	5
PRIEDŲ SĄRAŠAS	6
ĮVADAS.....	7
1. SOCIALINĖS NELYGYBĖS SAMPRATA.....	9
1.1. Socialinės nelygybės samprata Lietuvoje.....	9
1.2. Socialinės nelygybės samprata pasaulyje	10
1.3. Samprata pagal politines doktrinas.....	14
2. SOCIALINĖS NELYGYBĖS PROBLEMA VIEŠAJAME ADMINISTRAVIME	19
2.1. Poreikis spręsti socialinės nelygybės problemą.....	19
2.2. Socialinės nelygybės mažinimas Lietuvoje socialinės apsaugos srityje atkūrus nepriklausomybę 1990 m.	25
2.3. Socialinės nelygybės mažinimas Lietuvoje socialinių paslaugų srityje	32
3. SOCIALINĖS NELYGYBĖS MAŽINIMO SOCIALINIŲ PASLAUGŲ PRIEMONĖMIS TYRIMAS.....	40
3.1. Tyrimo metodika	40
3.2. Socialinės paramos skyriaus ekspertų nuomonės tyrimo rezultatų analizė.....	45
IŠVADOS.....	69
REKOMENDACIJOS.....	70
LITERATŪROS ŠALTINIAI.....	71
SANTRAUKA	76
SUMMARY	77
PRIEDAI.....	78

LENTELIŲ SĄRAŠAS

<i>1 lentelė.</i> Socialinės nelygybės sampratos Lietuvoje apibendrinimas	10
<i>2 lentelė.</i> Socialinės nelygybės sampratos užsienio tyrėjų kontekste apibendrinimas	14
<i>3 lentelė.</i> Socialinės nelygybės esmė pagal politines doktrinas.....	17
<i>4 lentelė.</i> Socialinės apsaugos institucijų raida Lietuvoje nuo 1918 m.	20
<i>5 lentelė.</i> MMA ir MGL dydžių santykio kaita Lietuvoje	22
<i>6 lentelė.</i> Lietuvos socialinės apsaugos struktūra	26
<i>7 lentelė.</i> Įstaigos prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos.....	28
<i>8 lentelė.</i> Savivaldybių funkcijos	33
<i>9 lentelė.</i> Socialinės paramos skyriaus administruojamos socialinės paslaugos	34
<i>10 lentelė.</i> Interviu klausimų sudarymo principai.....	42
<i>11 lentelė.</i> Tyrime dalyvavusių ekspertų charakteristika.....	44
<i>12 lentelė.</i> Socialinės paramos skyriaus reguliavimo sričiai priskirtų įstaigų spektras	58
<i>13 lentelė.</i> Potencialių grėsmių tendencijos neteikiant socialinių paslaugų	63

PAVEIKSLŲ SĄRAŠAS

<i>1 pav.</i> Teorinis baigiamojo darbo tyrimo modelis	40
<i>2 pav.</i> Specialistui priskirta kuruoti socialinių paslaugų gavėjų grupė	45
<i>3 pav.</i> Socialinės paramos skyriaus kuruojamų socialinių paslaugų gavėjų grupės	46
<i>4 pav.</i> Ekspertų nuomonė socialinės politikos problemų tendencijų atžvilgiu pagal kuruojamos socialinės paslaugos poreikį	47
<i>5 pav.</i> Ekspertų įvardintos socialinės politikos problemos	48
<i>6 pav.</i> Ekspertų įvardinti teigiami socialinės politikos pokyčiai jų administruojamoje socialinėje paslaugoje.....	51
<i>7 pav.</i> Ekspertų nuomonė apie svarbiausius paslaugos gavėjų grupės poreikius.....	51
<i>8 pav.</i> Socialinių paslaugų gavėjų poreikių takoskyra	53
<i>9 pav.</i> Socialinių paslaugų gavėjų grupių materialūs ir nematerialūs poreikiai.....	54
<i>10 pav.</i> Ekspertų nuomonė apie socialinių paslaugų poreikio pokyčius.....	55
<i>11 pav.</i> Socialinių paslaugų poreikio pokyčiai.....	57
<i>12 pav.</i> Socialinės paramos skyriaus reguliavimo sričiai priskirtų įstaigų spektro pakankamumo vertinimas	59
<i>13 pav.</i> Ekspertų nuomonė apie LR socialinių paslaugų įstatymo reglamentavimą.....	61
<i>14 pav.</i> Ekspertų nuomonė apie potencialias grėsmes neteikiant socialinių paslaugų.....	62
<i>15 pav.</i> Ekspertų nuomonė apie reikalingus pokyčius siekiant efektyvesnio socialinių paslaugų teikimo	64
<i>16 pav.</i> Ekspertų nuomonė apie socialinės paslaugos poreikio prognozę ir tendencijas	66
<i>17 pav.</i> Būsimo socialinių paslaugų poreikio prognozė.....	67

PRIEDŲ SĄRAŠAS

1 priedas. Savivaldybių savarankiškųjų ir valstybinių (valstybės perduotų savivaldybėms) funkcijų palyginimas	79
2 priedas. Respondentų (ekspertų) sąrašas	83
3 priedas. Interviu klausimynas.....	84
4 priedas. Interviu su ekspertu E1 transkripcija	Error! Bookmark not defined.
5 priedas. Interviu su ekspertu E2 transkripcija	Error! Bookmark not defined.
6 priedas. Interviu su ekspertu E3 transkripcija	Error! Bookmark not defined.
7 priedas. Interviu su ekspertu E4 transkripcija	Error! Bookmark not defined.
8 priedas. Interviu su ekspertu E5 transkripcija	Error! Bookmark not defined.
9 priedas. Interviu su ekspertu E6 transkripcija	Error! Bookmark not defined.

IVADAS

Temos aktualumas. Pasirinkta nagrinėti socialinės nelygybės mažinimo Lietuvoje tema reikšminga tuo, jog socialinės atskirties rodikliai šalyje jau kurį laiką išlieka pakankamai aukšti. Remiantis Lietuvos socialinio modelio kūrimo metu atliktais tyrimais, Lietuvoje skurdas ir pajamų nelygybė yra vieni iš didžiausių Europoje, ir ši padėtis nesikeičia mažiausiai dešimtmetį. Socialinės nelygybės problema Lietuvoje aktuali ne vien pastarąjį dešimtmetį, o nuo pat Nepriklausomybės atkūrimo 1990 m. iki šių dienų. Tai rodo, jog Lietuvoje įgyvendinamos socialinės politikos priemonės turi trūkumų. Svarbu pastebėti ir tai, jog kardinalių pokyčių šioje srityje neįvyko ir tuomet, kai Lietuva 2004 m. tapo Europos Sąjungos nare ir pradėjo derinti įgyvendinamą politiką prie ES teisės aktų bei vykdyti institucijų reformą. Tai rodo, jog, nepaisant visų įgyvendintų institucinių bei kitokio pobūdžio reformų, socialinės nelygybės problema išlieka aktuali, o narystė ES *per se* nesprenžia socialinės nelygybės problemos.

Dėl šių priežasčių svarbu plačiau išanalizuoti šių problemų mastą Lietuvos socialinėje politikoje bei šalyje taikomų socialinės nelygybės mažinimo viešojo administravimo priemonių spektrą, kad būtų galima paaiškinti minėtų rodiklių priežastis. Tai leis identifikuoti įgyvendinamų priemonių trūkumus.

Temos ištirtumas. Socialinės nelygybės problemos ištirtumo lygis Lietuvos ir pasaulio mastu skiriasi. Iš istorinės perspektyvos socialinės nelygybės problemą Lietuvoje nagrinėjo teologas Kazimieras Meilius ir teisėtyrininkas kanonistas Jonas Juškevičius (2004), sociologė Jolanta Pivorienė ir Daiva Mikalauskaitė (2005) bei sociologijos dr. Jolanta Aidukaitė, Natalija Bogdanova ir prof. Dr. Arvydas Guogis (2008, 2012). Pastarieji trys mokslininkai taip pat nagrinėjo socialinę nelygybę ne tik istorine prasme, bet ir per socialinės apsaugos sistemą. Sociologinius socialinės nelygybės aspektus nagrinėjo sociologas Romas Lazutka ir prof. Dr. Boguslavas Gruževskis (2017).

Tarp žymiausių pasaulio socialinės nelygybės reiškinių tyrėjų galima priskirti vienus šios temos pradininkų, žymiausius veikalus parašiusių XVIII-XIX a. Tai nelygybės rūšis ir kilmę tyrinėjęs prancūzų filosofas Žanas Žakas Ruso (1754), škotų ekonomistas Adamas Smithas, aiškinęs socialinės nelygybės kilmę per moralės prizmę (1776) bei prancūzų politikas Alexis de Tocqueville'is, pateikęs teorinį skurdo priežasčių aiškinimą (1835). Pagal požiūrius į socialinę nelygybę galima išvelgti tam tikrą takoskyrą tarp politinių doktrinų ir žymiausių jų atstovų – liberaliosios politinės doktrinos atstovas amerikiečių filosofas Johnas Rawlsas (XX a.), airių konservatizmo politikos teoretikas Edmundas Burke'as (1777) bei socializmo teorijos atstovas vokiečių filosofas Karlas Marksas (XIX a.).

Naujumas. Socialinės nelygybės mažinimas šiame baigiamajame darbe išnagrinėtas sociologiniu bei viešojo administravimo srities aspektais. Į nagrinėjamą socialinės nelygybės problemą pažvelgta iš viešojo administravimo socialinių paslaugų srities per paslaugos administratorių perspektyvą.

Tyrimo objektas. Socialinės paslaugos.

Problema. Magistro baigiamajame darbe problema keliama klausimu: kodėl nepavyksta sumažinti socialinės nelygybės viešojo administravimo socialinių paslaugų priemonėmis?

Tikslas. Išanalizuoti socialinės nelygybės mažinimą viešojo administravimo priemonėmis socialinių paslaugų srityje.

Darbo tikslui įgyvendinti keliami šie **uždaviniai**:

1. Aptarti socialinės nelygybės sampratą.
2. Apžvelgti socialinės apsaugos sistemos institucijų raidą Lietuvoje.
3. Apžvelgti Socialinės paramos skyriaus teikiamų paslaugų spektrą.
4. Atlikti kokybinį Socialinės paramos skyriaus administruojamų socialinių paslaugų tyrimą.

Metodai. Darbe panaudoti kokybiniai tyrimo metodai. Teorinėje dalyje, nagrinėjant mokslinę literatūrą, buvo naudojamas mokslinės literatūros analizės metodas, minimaliosios mėnesinės algos bei minimalaus gyvenimo lygio santykiui atskleisti panaudotas statistikos dokumentų analizės metodas. Tyrimo dalyje atliktas ekspertų nuomonės tyrimas pusiau struktūrizuoto interviu metodu.

Darbo struktūra. Magistro baigiamąjį darbą sudaro teorinė ir praktinė dalys: įvadas, du pagrindiniai dėstymo skyriai, turintys smulkesnius poskyrius, skyrius tyrimo daliai, baigiamojo darbo išvados ir rekomendacijos, literatūros sąrašas bei priedai. Darbe pateikta iliustruojančios medžiagos: 13 lentelių, 17 paveikslų. Iš viso panaudota 49 literatūros šaltiniai, pateikti 9 priedai.

1. SOCIALINĖS NELYGYBĖS SAMPRATA

Socialinė nelygybė – viena svarbiausių socialinės politikos problemų, daugiau ar mažiau būdinga kiekvienai valstybei. Analizuojant įvairius pasaulio valstybių istorijos etapus galima pastebėti, jog nėra laikotarpio ar visuomenės, kurioje nebūtų šio socialinio reiškimo. Šiuolaikinė postindustrinė visuomenė – taip pat ne išimtis. Perėjimas nuo agrarinės prie industrinės visuomenės lėmė daugybę ekonominių bei socialinių pokyčių, tačiau, nepaisant jų, kai kurių socialinių problemų, tokių kaip socialinė nelygybė, valstybių vyriausybėms nepavyksta išspręsti iki šiol. Socialinė nelygybė yra sudėtingas, tiek laiko, tiek savo esme dinamiškas reiškinys, todėl sudėtinga pateikti vieną universalų jo apibrėžimą.

1.1. Socialinės nelygybės samprata Lietuvoje

Įvairiuose kontekstuose socialinė nelygybė Lietuvoje dažnai įvardijama kaip viena svarbiausių socialinės politikos problemų. Kadangi šis socialinis reiškinys dažnai girdimas viešojoje erdvėje, socialinės nelygybės esmė atrodo pakankamai aiški, savaime suprantama. Tačiau, siekiant tikslumo, pravartu pateikti Socialinės apsaugos terminų žodyne esantį socialinės nelygybės apibrėžimą: „Socialinė nelygybė – tai socialinių visuomenės hierarchijos grupių socialinės padėties skirtumai, kuriuos daugiausia lemia pajamos ir išsilavinimas¹“. Svarbu akcentuoti, jog šiame apibrėžime išryškėja socialinės nelygybės kaip socialinio reiškimo sudėtingumas – matyti, jog socialinė nelygybė gali būti nagrinėjama ne kaip visuma *per se*, o kuriuo nors aspektu. Mokslinėje srityje šis skirtumas aiškinamas pasitelkiant būtent skurdo koncepciją, kaip absoliutus ir santykinis skurdas. Anot Jungtinių Tautų švietimo, mokslo ir kultūros organizacijos (UNESCO), kurios nare Lietuva tapo 1991 m. spalio 7 d., „absoliutus skurdas matuoja skurdą pinigų kiekio, reikalingo pagrindiniams poreikiams, tokiems kaip maistas, drabužiai ir pastogė, atžvilgiu²“, o „santykinis skurdas apibrėžia skurdą kitų visuomenės narių ekonominio statuso atžvilgiu: žmonės yra skurstantys, jeigu jie atsiduria žemiau vyraujančio gyvenimo lygio tam tikrame socialiniame kontekste³“. Taigi, galima daryti prielaidą, jog Lietuvoje socialinės nelygybės samprata tiesiogiai ir išsamiai nėra pateikiama nacionaliniuose įstatymuose ir kituose teisės aktuose, tačiau to priežastis gali būti tai, jog dėmesys sutelkiamas ne sampratai aiškinti, o problemos sprendimo paieškoms. Tikslaus sampratos apibrėžimo nebuvimas nepaneigia socialinės nelygybės problemos egzistavimo ir aktualumo Lietuvoje.

¹ S. Angele ir kt., *Socialinės apsaugos terminų žodynas* (Vilnius: Sveikatos Ekonomikos Centras, 1999), 76.

² „Poverty“, UNESCO, žiūrėta 2017 rugpjūčio 6 d., <http://www.unesco.org/new/en/social-and-human-sciences/themes/international-migration/glossary/poverty/>.

³*Ibid.*

Socialinės nelygybės problemos svarbą Lietuvoje pagrindžia ir teisės aktai. Lietuvos Respublikos Seimo 2002 m. gegužės 28 d. patvirtintoje Lietuvos nacionalinio saugumo strategijoje socialinis saugumas yra įvardintas vienu iš nacionalinio saugumo interesų, o socialinė atskirtis priskirtina prie valstybės grėsmių, pavojų bei rizikos veiksnių⁴. Anot šios strategijos, tiek atskirų socialinių grupių, tiek atskirties tarp regionų didėjimas savo pobūdžiu gali padaryti neigiamą įtaką Lietuvos valstybei, jos institucijoms bei demokratinei sandarai, nes skatina nepasitikėjimą jomis bei sudaro prielaidas įvairaus pobūdžio destabilizuojančioms intervencijoms⁵. Tai įrodo, jog socialinės nelygybės problema savo svarba yra prilygintina tokiems svarbiems klausimams kaip nacionalinio saugumo, ir savo esme reikalauja kompleksinių sprendimo priemonių, nes ji turi įtakos ir kitoms valstybės gyvenimo sritims, ne vien socialinei politikai.

Socialinės nelygybės sampratos Lietuvoje apibendrinimas pateiktas 1 lentelėje. Remiantis lentele, galima pastebėti, jog Socialinės apsaugos terminų žodyne esančią bei UNESCO pateiktą socialinės nelygybės sampratą sieja absoliutaus bei santykinio skurdo koncepcijų atskyrimas. Lietuvos nacionalinio saugumo strategijoje socialinė atskirtis prilyginama nacionalinei grėsmei, kas leidžia daryti išvadą, jog socialinis saugumas šalyje yra nacionalinio lygmens interesas.

1 lentelė. Socialinės nelygybės sampratos Lietuvoje apibendrinimas

	Socialinės apsaugos terminų žodynas	UNESCO	Lietuvos nacionalinio saugumo strategija
Pagrindiniai aspektai	Visuomenės socialinių grupių skirtumai kuriuo nors aspektu	Santykinio ir absoliutaus skurdo koncepcija	Socialinis saugumas – nacionalinis interesas, o socialinė atskirtis – nacionalinė grėsmė

Sudaryta darbo autorės

1.2. Socialinės nelygybės samprata pasaulyje

Socialinės nelygybės problema aktuali ne vien Lietuvos kontekste ir ne vien atkurtos Nepriklausomos Lietuvos laikotarpiu. Socialinės nelygybės genezė pasaulio mastu siekia senovės Graikijos ir senovės Romos laikus. Būtent laikotarpį apie 400 m. pr. Kr. ir galima laikyti socialinės nelygybės problemos ištakomis. Jos šaknys slypėjo pačioje šeimoje, kuomet „[...] šeimos tėvas turėjo

⁴ „Dėl Lietuvos Respublikos Seimo 2002 m. gegužės 28 d. nutarimo Nr. IX-907 „Dėl Nacionalinio saugumo strategijos patvirtinimo“ pakeitimo“, TAR, <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/2c6e04b0e30811e68503b67e3b82e8bd> .

⁵ *Ibid.*

daugiau teisių negu kiti šeimos nariai, pirmagimis vyravo savo brolių, vyrai – moterų atžvilgiu⁶, nepamirštant ir skirtumų tarp kastų, žmonių teisinės padėties ar fakto, jog „vergai ir laisvieji būdavo laidojami skirtingose kolumbariumo dalyse, tai aiškiai rodė mirusio vergo ar laisvojo statusą⁷“. Taigi, jau senovės istorijos laikotarpyje galima rasti socialinės nelygybės apraiškų tiek šeimos lygmenyje, tiek tarp skirtingų lyčių, socialinių sluoksnių ir jų statuso.

Žanas Žakas Ruso

Naujaisiais amžiais socialinės nelygybės problemos diskursą papildė naujos teorijos, lyginant su Antikos laikais. 1754 m. veikale „Samprotavimai apie žmonių nelygybės kilmę ir pagrindus“ prancūzų filosofas Žanas Žakas Ruso teigė suvokiantis dviejų rūšių nelygybę – „natūraliąją arba fizinę, nes ji sukurta gamtos ir susideda iš amžiaus, sveikatos, kūno stiprumo skirtumų, bei proto ar sielos savybių [...] ir moralinę arba politinę nelygybę, nes ji priklauso nuo tam tikro susitarimo ir yra įsteigiama arba bent autorizuota žmonių susitarimu. Pastarasis nelygybės tipas susideda iš skirtingų privilegijų, kuriomis kai kurie mėgaujasi kitų sąskaita, tokios kaip buvimas turtingesniu, labiau gerbiamu, galingesniu už kitus [...]“⁸. Galima teigti, jog Ž. Ž. Ruso pripažino, kad natūraliosios (fizinės) nelygybės panaikinti neįmanoma, ir tai slypi jau pačiame apibrėžime, nes neįmanoma panaikinti natūralių visuomenės skirtumų, kurie atsiranda gimstant, taip pat dėl turtinės padėties ar išsilavinimo⁹. Ž. Ž. Ruso požiūris buvo įdomus tuo, jog „lygybė jam nebuvo koks nors pusiau teisėtas prasimanymas, o nelygybė nebuvo kažkas, nuo ko kiti kentėjo. Teigdamas [...], kad visos mūsų ydos kilo iš nelygybės, jis norėjo perteikti visiškai naują požiūrį į moralinį pasaulį: kaip viskas atrodo žvelgiant iš visuomenės apačios¹⁰“. Tokį Ž. Ž. Ruso požiūrį į nelygybę iš kelių perspektyvų nulėmė jo asmeninė patirtis. Filosofas gimė 1712 m. Ženevoje (Šveicarija), paprastoje laikrodininko šeimoje, vėliau kurį laiką tarnavo kukliame namų ūkyje Turine, o persikėlęs į Prancūziją pats asmeniškai susidūrė su luominės prancūzų visuomenės keliamais iššūkiais svetimšaliui¹¹. Taigi, Ž. Ž. Ruso filosofijoje galima pastebėti tai, kad jo asmeninės gyvenimo patirtys padarė didelę įtaką jo propaguotoms idėjoms. Šioje filosofinėje doktrinoje išryškėja

⁶ Kazimieras Meilius ir Jonas Juškevičius, „Nelygybės atsiradimas ir jos pripažinimo problematika“, *Lietuvos katalikų mokslų akademijos metraštis*, t. 25, (2004): 142, <http://etalpykla.lituanistikadb.lt/fedora/objects/LT-LDB-0001:J.04~2004~1367162248898/datastreams/DS.002.0.01.ARTIC/content> .

⁷ *Ibid.*

⁸ Jean-Jacques Rousseau, “Discourse on the origin and foundations of inequality among men” iš *The basic political writings*, (Indianapolis: Hackett Publishing Company, 2012), 45.

⁹ Kazimieras Meilius ir Jonas Juškevičius, *op. cit.*, 150.

¹⁰ *Discours sur les sciences et les arts*, vol. 1, p. 25; *Observations sur la Réponse qui a été faite à son Discours*, vol. 1, p. 49-50, cit. iš Judith. N. Shklar, “Jean-Jacques Rousseau and Equality”, *Daedalus: Journal of the American Academy of Arts & Sciences*, 107, 3 (Vasara, 1978): 13, <https://www.yumpu.com/en/document/view/54147471/jean-jacques-rousseau-and-equality/2>

¹¹ „Jean Jacques Rousseau“, Stanford Encyclopedia of Philosophy, 2017 gegužės 26 d., <https://plato.stanford.edu/entries/rousseau/#Aca> .

ir įgimtų bei įgytų savybių bei privilegijų skirtumas. Sveikata ar priklausymas kuriam nors luomui gali būti įgimtas, kai tuo tarpu turtas, garbė ar galia gali būti įgyjami.

Adamas Smithas

Škotų ekonomistą, filosofą Adamą Smithą taip pat galima laikyti vienu iš svarbiausių užsienio mokslo srities atstovų, nagrinėjusių socialinės nelygybės problematiką. Jo doktrina kilo kaip atsvara merkantilizmui, kurios idėjas jis atskleidė 1776 m. viename žymiausių savo veikalų „Tautų turto prigimties ir priešasčių tyrimas“, geriau žinomam kaip „Tautų turtas“. A. Smithas oponavo merkantilistams teigdamas, jog ne prekybos ribojimas, o tik darbas laisvoje rinkoje sukuria gerovę¹². Visgi, pagrindinis nelygybės problemos aspektas A. Smitho filosofijoje buvo tai, jog „kraštutinė ekonominė nelygybė iškreipia mūsų atjautą, leisdama žavėtis ir mėgdžioti turtinguosius bei nepaisyti ar net niekinti vargšus, kas, savo ruožtu, [...] pažeidžia moralę ir laimę¹³. Apie moralės dalykus A. Smithas plačiau kalbėjo savo veikale „Moralinių jausmų teorija“, kuri parašė pirmiau negu jau minėtą „Tautų turta“.

Grįžtant prie pastarojo veikalo, jame žymusis škotų ekonomistas teigė, jog tautos turtas turėtų būti matuojamas ne pagal valdovo ar kelių turtingųjų turtus, bet pagal dirbančius vargšus, nes būtent „skurdus darbo varguolių egzistavimas yra natūralus požymis, kad reikalai nejuda, o jų badmiriavimas rodo, kad reikalai sparčiai eina prastyn¹⁴“. Visgi, vienu aspektu A. Smitho požiūris buvo panašus į Ž. Ž. Ruso. Kaip teigiama JAV Tenesio universiteto studentės Amy Elizabeth Smith baigiamajame darbe, Adamas Smithas manė, jog „nepaisant psichologinės kančios, kurią [...] sukelia skurdas, buvimas skurstančiu jo požiūriu nėra nepriimtina būklė“ ir, manytina, netgi yra savotiškai būtinas ar reikalingas turtui dalykas¹⁵. Anot autorės, „A. Smithas teigė, jog socialinė nelygybė yra geriau, negu socialinė lygybė, nes visuomenės, kurios yra visuotinai lygios, taip pat privalo būti ir visuotinai skurdžios¹⁶“. Vadinasi, A. Smithas, kaip ir Ž. Ž. Ruso, nebuvo linkęs teigti, jog socialinė nelygybė yra absoliučiai blogas dalykas. Priešingai – anot jų, galima manyti, kad socialinė nelygybė yra ne tik neišvengiamas ar natūralus, kaip teigė Ž. Ž. Ruso, bet kartais ir reikalingas reiškinys visuomenėje, anot A. Smitho. Šią idėją reiktų traktuoti taip, jog geriau leisti visuomenėje egzistuoti tam tikro laipsnio nelygybei, kuri leistų daliai visuomenės narių būti viršutiniame socialinės piramidės sluoksnyje (prie turtingųjų), o kitai daliai – žemiausiame sluoksnyje (gyvenančių vargingai), negu visuotinės lygybės

¹² Jack Russell Weinstein, „Adam Smith (1723-1790)“, Internet Encyclopedia of Philosophy, žiūrėta 2017 rugpjūčio 17 d., <http://www.iep.utm.edu/smith/>.

¹³ Dennis C. Rasmussen, „Adam Smith on What is Wrong with Economic Inequality“, *American Political Science Review*, 110, 2 (2016): 342, <http://as.tufts.edu/politicalscience/sites/all/themes/asbase/assets/documents/rasmussen/adamSmith.pdf>.

¹⁴ Adam Smith, *Tautų turtas* (Vilnius: Margi raštai, 2004), 91.

¹⁵ Amy Elizabeth Smith, „Adam Smith’s Analysis of the Modern Welfare State“ (baigiamasis darbas, Tenesio universitetas, 1999), 6, http://trace.tennessee.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1343&context=utk_chanhonproj.

¹⁶ *Ibid.*

santvarka, kurioje nebūtinai dominuos turtingieji, kaip galima manyti. O tai savo ruožtu reikštų, jog visi žmonės visuomenėje yra lygūs, tačiau jie lygiai vienodai skurstantys ir nepasiturintys. Tokia socialinė santvarka, greičiausiai taip pat nebūtų visuomenę tenkinantis variantas.

Alexis de Tocqueville'is

Dar vienas socialinės nelygybės problemos srityje įtaką padaręs mokslininkas – prancūzų politikas, sociologas ir istorikas Alexis de Tocqueville'is. Svarbiausią savo veikalą „Apie demokratiją Amerikoje“ jis parašė 1835 m., remdamasis savo paties įžvalgomis iš keliautojo po Jungtines Amerikos Valstijas perspektyvos. Stebėjimo būdu A. de Tocqueville'is bandė perprasti amerikietišką visuomenę, skirtumą tarp Amerikos ir Prancūzijos bei „pabrėžti vienodų galimybių aspektą, kuris buvo labai svarbus jo filosofijoje¹⁷“. Būtent šia mintimi jis ir pradeda minėtą knygą: „iš viso to, ką nauja išvydau lankydamasis Jungtinėse Valstijose, labiausiai man krito į akis visuotinė lygybė. Aš beregint pastebėjau, kokią nepaprastą įtaką toji lygybė turi visuomenės raidai¹⁸“. Toliau socialinės nelygybės problemą A. de Tocqueville'is nagrinėja per vadinamąjį „materialinės gerovės pomėgį“ teigdamas, jog „šalyse, kur aristokratijos valdoma visuomenė gana nepaslanki, liaudis galiausiai pripranta prie skurdo, kaip kad turtuoliai – prie savo prabangos. [...] [Skurstantieji – R. U.] apie [materialinę gerovę – R. U.] nė negalvoja, nes neturi vilties kada nors ją pasiekti ir deramo supratimo, kad jos trokštų. Tokiose šalyse vargšo vaizduotė yra nukreipta į kitą pasaulį; ją varžo kasdienio gyvenimo sunkumai [...]“¹⁹. Galima daryti prielaidą, kad šis požiūris išties svarbus tuo, jog jame galima išvelgti ir teorinį skurdo priežasčių aiškinimą.

Keletas skurdo priežastis aiškinančių teorinių požiūrių ir yra susiję su A. de Tocqueville'io įžvalgomis apie skirtumus tarp turtingųjų ir skurstančiųjų – tai šeimyninis bei subkultūrinis požiūriai. „Pagal šeimyninį požiūrį skurdas perduodamas šeimose perduodant vienos kartos netinkamą elgesį kitai kartai. Vaikai įpranta prie tėvų šeimoje suformuluoto skurstančiųjų gyvenimo stiliaus ir perima jį, todėl skurdas tampa paveldimu. Pagal subkultūrinį požiūrį skurstantieji „išmoksta“ būti kitokiais ir „prisitaiko“ prie skurdo. Sukuriama „skurdo kultūra“, kurioje formuojamas skurstančiųjų gyvenimo būdas²⁰“. Pateiktuose dviejuose teoriniuose skurdo priežasčių apibrėžimuose galima rasti sąsajų su A. de Tocqueville'io idėjomis – kalbama apie tai, kad (pagal subkultūrinį požiūrį) prie skurdo priprantama, todėl nesiekama pakeisti savo socialinę-materialinę padėtį. A. de Tocqueville'io idėjos priešistorę

¹⁷ Seymour Drescher, „Alexis de Tocqueville“, Encyclopaedia Britannica, žiūrėta 2017 rugpjūčio 20 d., <https://www.britannica.com/biography/Alexis-de-Tocqueville> .

¹⁸ Alexis de Tocqueville, *Apie demokratiją Amerikoje* (Vilnius: Amžius, 1996), 15.

¹⁹ *Ibid.*, 587.

²⁰ Romas Lazutka, „Skurdas ir socialinė atskirtis: skurdo „veidas“ Lietuvoje ir skurstančiųjų stigmatizacija“, iš *Projekto „Telkiamės skurdo mažinti“ metodika: skurdas ir socialinė atskirtis, lėšų telkimas, advokacija ir komunikacija*, Romas Lazutka, Boguslavas Gruževskis, Skirma Kondratienė, Vaidotas Ilgius, Romas Sakadolskis, 12. <http://stopskurdas.lt/downloads/pts-metodika.pdf> .

galima išvelgti ir mokslinėje šeimyninio požiūrio idėjoje – skurdas gali būti savotiškai paveldimas dalykas, kuomet tėvai gyvena skurdžiai ir vaikams rodomas atitinkamas nepasiturimo gyvenimo būdo pavyzdys. Augdami tokiomis sąlygomis, nepriteklių jie priima kaip normą ir neišsivaizduoja, kad galėtų būti kitaip.

Socialinės nelygybės sampratos užsienio kontekste apibendrinimas pateiktas 2 lentelėje. Galima teigti, jog visi trys minėti mokslininkai savo išvalgomis padarė didelę įtaką socialinės nelygybės problemos diskurse. Nors jų požiūrius sunku kaip nors vieningai apibendrinti, tačiau galima pastebėti tam tikrus dėsningumus. Ž. Ž. Ruso ir A. de Tocqueville'is pateikia dviejų rūšių apibūdinimus, tačiau A. de Tocqueville'is socialinės nelygybės problemą nagrinėja per skurdo sąvoką. Taip pat verta pastebėti, jog Ž. Ž. Ruso ir A. Smitho požiūriuose bendra tai, kad abu filosofai skurdo ir socialinės nelygybės nelaiko blogybe, o tam tikrais atvejais ją netgi pateisina.

2 lentelė. Socialinės nelygybės sampratos užsienio tyrėjų kontekste apibendrinimas

	Ž. Ž. Ruso	A. Smithas	A. de Tocqueville'is
Pagrindiniai aspektai	Dviejų rūšių nelygybė, iš kurių vienos (natūraliosios (fizinės)) panaikinti neįmanoma dėl natūralių visuomenės skirtumų. Nelygybė nebūtinai yra blogis.	Skurdas nėra nepriimtina žmogaus būklė, o nelygybė iš dalies yra būtina. Geriau tam tikro lygmens socialinė nelygybė, negu absoliuti visuotinė lygybė.	Dvi sampratos: paveldimo skurdo bei prisitaikymo prie skurdaus gyvenimo būdo.

Sudaryta darbo autorės

1.3. Samprata pagal politines doktrinas

Nagrinėjant socialinės nelygybės sampratą Lietuvoje, pastebėta, jog socialinė nelygybė gali būti suprantama ne kaip absoliutus reiškinys, o kaip santykinis, nagrinėjamas kuriuo nors aspektu. Tai pastebi ir Jungtinės Karalystės Ulsterio universiteto ekonomikos profesorius Siddiqur Rahman Osmani. Anot jo, „bet kokia diskusija dėl lygybės turi nurodyti objektą, kurį norima paskirstyti lygiai. Tačiau tas objektas turi turėti esminę vertę visuomenei, kitaip lygybės reikalavimas [...] neturėtų esminio moralinio pagrindo. Kas tuomet yra objektas, turintis esminę vertę visuomenei? Vieno atsakymo į šį

klausimą nėra, nes atsakymas priklauso nuo suvokimo, kas sudaro gerą arba teisingą visuomenę [...]“²¹. Taigi, remiantis šiuo požiūriu, galima daryti prielaidą, jog skirtingos politinės doktrinos taip pat nevienodai traktuoja socialinės nelygybės visuomenėje problemą.

Liberalizmas

Liberaliojoje politinėje doktrinoje vienas žinomesnių mokslininkų, kalbėjusių apie nelygybę, buvo amerikiečių filosofas Johnas Rawlsas. Socialinės nelygybės aspektas atsispindėjo J. Rawlso visuomenės susitarimo (socialinio kontrakto) teorijoje, kurios vienas principų, pateisinančių nelygybę, yra toks: „[...] socialinė ir ekonominė nelygybė yra pateisinama tik tuo atveju, jei jos dėka atnešama nauda kiekvienam visuomenės nariui, o ypač tiems, kurių pradinė pozicija turi mažiausiai privalumų“²². Taigi, šioje teorijoje galima pastebėti ir tam tikrą etinį-moralinį aspektą. Manytina, kad J. Rawlso apibūdinta nelygybę pateisinti valdymo santvarka yra labiau preskriptyvi, nusakanti teorinį idealųjį variantą, kaip turėtų būti. Galima daryti prielaidą, kad tokio pobūdžio susitarimą visuomenėje pasiekti sunku, nes daugiau privilegijų turintieji gali nenorėti jomis dalintis su socialinės piramidės apačioje esančiais visuomenės nariais.

Konservatizmas

Konservatizmo ideologijoje svarbu paminėti airių politikos teoretiką, filosofą Edmundą Burke'ą. „E. Burke'ui vargšai buvo pernelyg neišprusę ir gausūs, kad pasiektų ekonominę arba politinę galią. Socialinė nelygybė E. Burke'ui nekėlė siaubo. Iš tiesų tai buvo natūralios santvarkos dalis. [...] Nelygybė taip pat turėjo istorinį pretekstą. E. Burke'as rašė apie „nelygybę, kuri išauga iš dalykų prigimties per laiką, papročius, paveldą, kaupimą, kombinaciją bei nuosavybės tobulinimą“. Tokia nelygybė E. Burke'ui buvo „daug arčiau tos tikrosios lygybės, kuri yra teisingumo ir teisingos politikos pagrindas, negu bet kas, galintis būti apgautas gudrybių ir žmogaus įgūdžių priemonėmis“²³. Manytina, kad čia E. Burke'as bando pateisinti socialinę nelygybę supriešindamas dėl natūralių priežasčių atsirandančią nelygybę (dėl paveldimo socialinio statuso, nuosavybės turėjimo arba neturėjimo) su pačių žmonių (arba visos visuomenės) susitarimu nustatytos lygybės. E. Burke'o požiūris oponuoja prieš tai nagrinėtai liberaliosios doktrinos socialinės nelygybės sampratą. Remiantis E. Burke'o mintimis galima daryti prielaidą, jog visuomenės susitarimas nebūtinai yra teisingas visų visuomenės narių atžvilgiu, nes minėtą susitarimą gali paveikti įvairūs žmogiškieji veiksniai. Būtent dėl šios priežasties linkstama teikti

²¹ Siddiqur Rahman Osmani, „On Inequality“, iš *The Blackwell companion to sociology*, Judith R. Blau, (Oxford:Blackwell Publishing, 2001), 145.

²² Goda Izabelė Venslauskaitė, „J. Rawlso „Teisingumo teorijos“ pagrindinių nuostatų analizė“, *Problemos*, 55 (1999): 76, <http://www.zurnalai.vu.lt/problemos/article/view/6875/4514>.

²³ Edmund Burke to John Bourke, November 1777, *Correspondence*, III, 402-4, cituota iš Frank O'Gorman, *Edmund Burke: His Political Philosophy* (Londonas: Routledge, 2004), 50.

prioritetą dėl natūralių priežasčių atsirandančiai nelygybei. Pastarąją galima pamatuoti arba apčiuopti per tam tikrus E. Burke'o išvardintus kriterijus, priešingai negu visuomenės susitarimo atveju.

Socializmas

Socialistinėje ideologijoje socialinės nelygybės problema, galima sakyti, ir buvo vienas svarbiausių šios ideologijos kertinių aspektų bei pagrindinis leitmotyvas. Socializmo teorijoje svarbų indėlį įnešė vokiečių filosofas, sociologas, ekonomistas Karlas Marksas. „K. Marksas ir F. Engelsas [...] nelygybės problema laikė klasinę visuomenę, todėl tas idėjas nuolat plėtojo“²⁴. „[...] [K. Marksas – R. U.] tvirtino, kad esant bet kokio tipo ekonominei organizacijai yra viešpataujanti klasė, kuri valdo gamybos priemones ir jas kontroliuoja. Ekonominės valdžios dėka viešpataujanti klasė sprendžia likimą, kurie jai dirba“²⁵. Taigi, susidaro tam tikra klasių kovos padėtis, kuomet visuomenė susiskirsto į dvi klases, o jų tarpusavio sąveikos būdas yra kova. To priežastis – gamybos priemonėmis disponuojanti klasė valdo šių priemonių neturinčią darbininkų klasę ir labai dažnai ją išnaudoja. „Dešimtmečius prievarta diegta lygybės idėja socialistinėje-komunistinėje visuomenėje paliko ryškų dirbtinės lygybės pėdsaką. Lygybė buvo laikoma gėriu – vienodai turėti, mąstyti, elgtis buvo sovietinės gyvensenos norma“²⁶. Tačiau, žinant istorinę patirtį, nepaisant viešai deklaruotos lygybės kaip gėrio idėjos, praktinį šios idėjos funkcionavimą socialistinėje santvarkoje galima kvestionuoti.

Kalbant apie teorinę K. Markso doktrinos pusę, jo pažiūras galima priskirti vadinamajai konflikto teorijai. Šios „teorijos šalininkai nesutinka su nuostata, kad nelygybė – natūralaus visuomenės egzistavimo užtikrinimo būdas. Jų nuomone, būtent tuo ir pasireiškia nelygybės esmė: ji yra kaip rezultatas tokios būklės, kada žmonės, kurie kontroliuoja visuomenines vertybes (daugiausia turtą ir valdžią), turi galimybę pasiekti sau naudos. Remiantis konflikto požiūriu, visuomenės organizacijos dominuojantis veiksnys yra tas, kad vienos grupės eksploatuoja kitas ir dominuoja“²⁷. Manytina, kad atskleista konflikto teorijos esmė padeda geriau suprasti socializmo santvarką ir konkrečiai socialinės nelygybės problemos padėtį joje.

Apibendrinant visų trijų politinių doktrinų – liberalizmo, konservatizmo ir socializmo – socialinės nelygybės kertinius punktus (3 lentelė), galima daryti prielaidą, kad visose doktrinos

²⁴ Z. Bauman, *Lineamenti di una sociologia marxista*, Roma, 1971; Klasių kova, *Lietuviškoji tarybinė enciklopedija*, t. 5, Vilnius, 1979, p. 560-561; Marksizmas – leninizmas, *Lietuviškoji tarybinė enciklopedija*, t. 7, Vilnius, 1981, p. 256-257, cituota iš Kazimieras Meilius ir Jonas Juškevičius, „Nelygybės atsiradimas ir jos pripažinimo problematika“, *Lietuvos katalikų mokslų akademijos metraštis*, t. 25, (2004): 151, <http://etalpykla.lituanistikadb.lt/fedora/objects/LT-LDB-0001:J.04~2004~1367162248898/datastreams/DS.002.0.01.ARTIC/content> .

²⁵ Antanas Čiužas, Vytautas Lukoševičius, „Socialinė nelygybė ir visuomenė“, iš *Ekonominės ir socialinės politikos studijos. Visuomenės darni plėtra: problemos ir perspektyvos. Mokslinių straipsnių rinkinys (V)*, Antanas Čiužas (sud.) ir kt. (Vilnius: Vilniaus pedagoginio universiteto leidykla, 2008), 184.

²⁶ Kazimieras Meilius ir Jonas Juškevičius, *op. cit.*, 154.

²⁷ Antanas Čiužas, Vytautas Lukoševičius, *op. cit.*, 184.

socialinė nelygybė iš esmės yra pateisinama, tik skirtingais lygmenimis. Kategoriskiausia doktrina socialinės nelygybės problemos atžvilgiu galima vadinti liberaliąja ideologija, kadangi joje numatyta viena konkreti sąlyga, kuriai esant galima pateisinti socialinės nelygybės egzistavimą – tai daugumos principas. Konservatyvioji ideologija ne tik nepaneigia socialinės nelygybės egzistavimo, bet ir pateikia jos istorinį pagrindą. Nelygybės egzistavimas pateisinamas sugretinant natūralios nelygybės trūkumus su visuomenės sutarimu įteisintos lygybės trūkumais. Socialistinė ideologija iš pastarųjų dviejų doktrinų išsiskiria tuo, kad čia nelygybės problema pasireiškia per klasių kovą, kurią lemia disponavimas gamybos priemonėmis. Konservatizmo ir socializmo nelygybės problemos panašios tuo, kad abejose nelygybės pagrindas yra ne susitarimas, o nuosavybės arba gamybos priemonių turėjimas arba neturėjimas.

3 lentelė. Socialinės nelygybės esmė pagal politines doktrinas

	Liberalizmas	Konservatizmas	Socializmas
Pagrindiniai aspektai	Socialinė nelygybė pateisinama, jeigu jos dėka atnešama nauda kiekvienam visuomenės nariui	Natūrali nelygybė geriau negu visuomenės susitarimu nustatyta lygybė	Klasių kova tarp turinčių gamybos priemonės ir jų neturinčių

Sudaryta darbo autorės

Apibendrinimas:

Socialinės nelygybės samprata Lietuvoje, galima sakyti, nagrinėjama per dvi plotmes – mokslinį (teorinį) bei politinį. Lietuvos narystė tarptautinėse organizacijose taip pat turi įtakos dominuojančiai sampratai dėl įsipareigojimo konsoliduoti nacionalinius teisės aktus su tarptautiniais. Nacionaliniuose teisės aktuose socialinės nelygybės problema savo svarba prilygintina nacionalinei grėsmei.

Nagrinėjamos socialinės nelygybės problema užsienio kontekste yra daug išsamesnė ir gilesnė laikmečio prasme, nes žymiausi jos tyrėjai veikė XVIII-XIX a., o socialinės nelygybės kaip reiškinių genezė siekia senovės istorijos laikus. Naujaisiais amžiais socialinės nelygybės problemos diskursą papildė tokie žymūs mokslininkai kaip Ž. Ž. Ruso, A. Smithas ir A. de Tocqueville'is. Jų įžvalgos buvo ypač svarbios, nes praturtino socialinės nelygybės sampratos teoriją naujomis kategorijomis – skirstymu į rūšis bei požiūriu, jog nelygybė nebūtinai yra blogis. Jų manymu, kartais socialinė nelygybė iš dalies netgi reikalinga: tai ne būtina, bet visiškai natūrali visuomenės santvarkos padėtis.

Galima pastebėti, jog socialinės nelygybės problema skirtingai traktuojama ir skirtingose politinėse ideologijose. Iš esmės, visos jos pateisina socialinės nelygybės egzistavimą, tačiau skirtingai argumentuoja. Liberaliuoju požiūriu nelygybė pateisinama daugumos principu. Konservatizme nelygybė buvo skirstoma į natūraliąją ir visuomenės susitarimu nustatytą, tačiau dėl natūralių priežasčių atsirandanti nelygybė nebuvo laikoma blogybe. Prioritetas teiktas natūraliajai nelygybei, nes ji negali būti paveikta žmogiškųjų faktorių, kitaip nei visuomenės susitarimo atveju. Socialistinė doktrina socialinę nelygybę aiškino per konflikto teoriją – tai visiškai skirtingas požiūris nuo pastarųjų dviejų ideologijų. Pagal socializme vyravusį vadinamąjį marksistinį požiūrį, nelygybė kyla iš klasinės visuomenės: dominuojanti klasė yra tie, kurie disponuoja gamybos priemonėmis, o darbininkų klasė yra visi, kurie šių priemonių neturi. Konfliktas kyla tuomet, kai valdančioji klasė ima piktnaudžiauti ir išnaudoja darbininkų klasę. Anot marksizmo, tai ir yra socialinės nelygybės apraiškos.

Apibendrinant šią darbo dalį galima teigti, jog socialinės nelygybės samprata yra daugiaspektė. Tai kompleksinė socialinės politikos problema, skirtingai traktuojama Lietuvoje ir užsienio kontekste, pagal konkrečius mokslininkus bei skirtingas politines doktrinas. Svarbu tai akcentuoti, nes šie skirtumai gali lemti, kaip skirtingose šalyse traktuojama ir kokiomis priemonėmis sprendžiama ši problema. Pabrėžtinai socialinės nelygybės sampratos skirstymas pagal politines doktrinas – valdančiosios politinės daugumos ideologija gali turėti įtakos, kokie sprendimai bus priimami formuojant viešąją politiką valstybės valdymo lygmenyje, o vėliau bus perduodami įgyvendinti viešojo administravimo lygmeniui. Šioje darbo dalyje toliau verta panagrinėti priemones, kuriomis socialinė nelygybė Lietuvoje mažinama konkrečiai viešojo valdymo srityje.

2. SOCIALINĖS NELYGYBĖS PROBLEMA VIEŠAJAME ADMINISTRAVIME

2.1. Poreikis spręsti socialinės nelygybės problemą

Norint suprasti ir išanalizuoti socialinės nelygybės problemos sprendimą viešojo administravimo priemonėmis, pirmiausia svarbu paaiškinti, iš kur atsirado poreikis mažinti socialinę nelygybę valstybės galioje esančioje priemonėmis. Kaip jau išsiaiškinta ankstesniame šio darbo skyriuje, socialinės nelygybės problema buvo ir yra aktuali socialinės politikos problema visais valstybių gyvenimo laikotarpiais. Socialinės nelygybės problema Lietuvoje buvo itin aktuali pasibaigus Pirmajam Pasauliniam karui 1918 m. Tuo metu naujai atkurtai valstybei teko ne tik dideli politiniai ir ekonominiai iššūkiai, bet ir sudėtinga socialinė padėtis, kuri susidarė dėl ketverius metus trukusio Pirmojo pasaulinio karo: „kraštas buvo smarkiai nuniokotas: [...] sugriauti ir apiplėšti miestai, daugybė žmonių neteko namų ir kito turto, atsirado daug našlių, našlaičių, neįgaliųjų ir vienišų žmonių²⁸“. Sunkią socialinę padėtį apsunkino ir tai, jog „kuriant tautinę ekonomiką, didelį smūgį sudavė 1929-1933 m. pasaulinė ekonominė krizė²⁹“. Taigi, šio ekonominio reiškimo svarba itin didelė.

Tačiau „neteisinga manyti, kad dėl visų socialinių negerovių reikia kaltinti tik karą ir okupaciją. Vargingai gyvenančių žmonių Lietuvoje netrūko ir iki karo³⁰“. Svarbu pabrėžti, jog karas tik išryškino jau ir anksčiau egzistavusias visuomenės problemas bei dar labiau jas pagilino – „elgetavimą skatino skurdas, kuris dažniausiai kildavo dėl ūkio krizių, nederlių ir badmečių. XIX a. tai buvo gana dažni reiškiniai, priversdavę žmones palikti savo namus ir eiti elgetauti³¹“. Padėtį apsunkino tai, kad net ir pasibaigus karui žmonės negalėjo susikurti gerovės per žemdirbystę – „žemės ūkis buvo beveik sunaikintas. Tai virto viena didžiausių ir skausmingiausių pokario meto tragedijų. Šalies pramonė neveikė, dalis įmonių buvo perkeltos į Rusiją³²“. Lietuvoje prasidėjo badmetis.

Dar vienas svarbus aspektas, išvardintomis aplinkybėmis sudaręs sąlygas socialinei nelygybei egzistuoti, atsirado tarp valstiečių klasės ir pramonės darbininkų klasės. „XIX a. pab.–XX a. pr. socialinių problemų augimą lėmė nestabili politinė situacija (dažna valdžios kaita) ir ekonominiai pokyčiai (formavosi nauji kapitalistiniai santykiai, augo miestai, gausėjo darbininkų sluoksniš)³³“. Dėl karo sugriauto žemės ūkio ir nedidelio pramonės sektoriaus „ūkininkų-valstiečių socialinis draudimas

²⁸ Jolanta Aidukaitė, Natalija Bogdanova ir Arvydas Guogis, *Gerovės valstybės kūrimas Lietuvoje: mitas ar realybė?* (Vilnius: Lietuvos socialinių tyrimų institutas, 2012), 111.

²⁹ Antanas Čiužas, Vytautas Lukoševičius, *supra* note, 25: 194.

³⁰ Jolanta Aidukaitė, Natalija Bogdanova ir Arvydas Guogis, *op. cit.*, 112.

³¹ Jolanta Pivorienė ir Daiva Mikalauskaitė, „Tarpukario Lietuvos socialinės apsaugos sistemos formavimosi prielaidos“, *Socialinis darbas*, 4(1) (2005): 88, https://www.mruni.eu/upload/iblock/072/9_pivoriene_mikalauskiene.pdf.

³² Jolanta Aidukaitė, Natalija Bogdanova ir Arvydas Guogis, *op. cit.*, 111.

³³ Jolanta Pivorienė ir Daiva Mikalauskaitė, *op. cit.*, 88.

turėjo būti aktualesnis, tačiau nepaisant šio fakto, žemės ūkio darbininkų labai tarpukario metu padaryta kur kas mažiau negu pramonės darbininkų. Tokį neatitikimą bandoma aiškinti didele politine suirutė ir politinių partijų tarpusavio konkurencija, besikeičiančių vyriausybių negebėjimu tvarkingai ir nuosekliai įgyvendinti visų reikiamų sprendimų³⁴. Darytina prielaida, jog būtent ši valdžios atstovų ne itin teisingai paskirstytų prioritetų aplinkybė ir sudarė prielaidas socialinei nelygybei tarpukario Lietuvoje atsirasti. Didesnis dėmesys ir aktyvesnės pagalbos priemonės buvo skirtos vienai iš dviejų socialinių grupių – pramonės darbininkų.

Socialinės apsaugos institucijos

1918 m. vasario 16 d. Lietuvai paskelbus nepriklausomybę nuo Sovietų Rusijos, buvo vykdomi pokyčiai kuriant naują, savarankišką socialinės apsaugos sistemą. Poreikis kurti tokias socialinės srities problemas sprendžiančias institucijas jau buvo aptartas anksčiau. Taigi, pradėtos steigti savarankiškos institucijos (4 lentelė).

4 lentelė. Socialinės apsaugos institucijų raida Lietuvoje nuo 1918 m.

Metai	Pavadinimas	Pagrindinės funkcijos
1918 m.	Viešųjų darbų ir maitinimo ministerija	Socialinės apsaugos, maitinimo ir darbo klausimai
1919 m.	Darbo ir socialinės apsaugos ministerija Tiekimo ir maitinimo ministerija	Socialinės apsaugos ir darbo klausimai Varguomenės maitinimo klausimai
1919 m.	Socialinis apsaugos departamentas prie Darbo ir socialinės apsaugos ministerijos	Visos šalies socialiniai reikalai
1919 m.	Darbo ir socialinės apsaugos departamentas prie Vidaus reikalų ministerijos	Visos šalies socialiniai reikalai

Sudaryta darbo autorės pagal J. Pivorienė ir D. Mikalauskaitė „Tarpukario Lietuvos socialinės apsaugos sistemos formavimosi prielaidos“

Kaip matyti iš 4 lentelėje pateiktų duomenų, buvo vykdoma daug struktūrinių reformų, siekiant optimaliausio varianto. Pirmoji – 1918 m. įsteigta Viešųjų darbų ir maitinimo ministerija,

³⁴ Jolanta Aidukaitė, Natalija Bogdanova ir Arvydas Guogis, *supra* note, 28: 113.

gyvavo ganėtinai trumpai. 1919 m. ji buvo reorganizuota į dvi ministerijas – Darbo ir socialinės apsaugos bei Tiekimo ir maitinimo. 1919 m. birželio 16 d. prie Darbo ir socialinės apsaugos ministerijos buvo įsteigtas Socialinis apsaugos departamentas. „Toku būdu buvo įsteigtas atskiras padalinys, atsakingas už socialinių reikalų tvarkymą visoje šalyje, kurio kompetencijai priklausė socialinės apsaugos inspektorių skyrimas, socialinių apsaugos institucijų veiklos kontrolė ir priežiūra bei kiti darbai³⁵“. Tačiau ši reforma gyvavo trumpai. Tų pačių metų rudenį, „1919 m. spalio 29 d. išleistu įsakymu Darbo ir socialinės apsaugos ministerija buvo panaikinta, o vietoj jos įkurtas Darbo ir socialinės apsaugos departamentas. Jis buvo įtrauktas į Vidaus reikalų ministeriją ir veikė jos viduje. Tokie pokyčiai turėjo aiškias priežastis. [...] Prioritetinės sritys tuo metu buvo krašto apsauga ir ekonomika. Joms buvo skiriama didžiausia turimų lėšų dalis. Kariuomenė turėjo garantuoti šalies gyventojų saugumą, o ekonomika – socialinę gerovę. Taupant lėšas Darbo ir socialinės apsaugos ministerija buvo susiaurinta iki departamento. Departamento funkcijos nepasikeitė. Jis ir toliau liko atsakingas už socialinių reikalų tvarkymą šalyje, prižiūrėjo ir kontroliavo socialinių institucijų veiklą, buvo atsakingas už tinkamą socialinės veiklos vykdymą visuose šalies regionuose (apskrityse, savivaldybėse), tik jam buvo skiriama mažiau valstybės lėšų³⁶“. Taigi, nors ir per trumpą laikotarpį, tačiau socialinės apsaugos institucijų klausimai Lietuvoje buvo sprendžiami greitai, buvo aktyviai atsižvelgiama į besikeičiančią situaciją ir jos diktuojamus poreikius.

Visų šių institucijų raidos istorija tik įrodo, jog naujai atkurtos Lietuvos valstybės vyriausybė atsižvelgė į anksčiau išdėstytą susiklosčiusį poreikį spręsti socialinės nelygybės problemą, pradėdant nuo pagalbos socialinės piramidės apačioje atsidūrusiems gyventojų sluoksniams, apimant socialinės apsaugos, darbo, nepasiturinčiųjų maitinimo ir kitus socialinei sričiai priskirtinus klausimus.

Statistikos rodikliai apie mažiausias pajamas gaunančius Lietuvos gyventojus

Tai, kad Lietuvoje socialinės nelygybės problema egzistavo anksčiau ir yra būdinga dabar, įrodo statistikos rodikliai. Nors tikslų duomenų apie didžiausius atlyginimus šalyje nėra, tačiau, remiantis Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministerijos pateiktais duomenimis, galima pastebėti, kaip šalyje kasmet keitėsi vidutinė minimalioji mėnesio alga (MMA) ir vidutinis minimalus gyvenimo lygis (MGL)³⁷ (5 lentelė). Atkreiptinas dėmesys, kad duomenys bus nagrinėjami nuo 1993 metų vidurio (liepos mėnesio), kadangi tuomet po rublio bei laikinųjų pinigų (talonų), įvesta nuolatinė nacionalinė valiuta – litas. Kadangi dabartinė nacionalinė valiuta yra euras, sumos litais konvertuotos į eurus.

³⁵ Jolanta Pivorienė ir Daiva Mikalauskaitė, *supra* note, 31: 91.

³⁶ *Ibid.*

³⁷ „Pagrindiniai socialiniai rodikliai (ankstesni metai)“, Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministerija, 2017 spalio 13 d., http://www.socmin.lt/lt/socialine-statistika_1541/pagrindiniai_socialiniai_rodikliai.html.

5 lentelė. MMA ir MGL dydžių santykio kaita Lietuvoje

Rodiklio pavadinimas	1993 m.	1994 m.	1995 m.	1996 m.	1997 m.	1998 m.	1999 m.	2000 m.
Minimalioji mėnesinė alga (MMA), EUR	11,59 (40 Lt)	23,98 (82,75 Lt)	39,00 (134,58 Lt)	69,56 (240 Lt)	108,45 (374,16 Lt)	121,01 (417,50 Lt)	124,63 (430 Lt)	124,63 (430 Lt)
Minimalus gyvenimo lygis (MGL), EUR (nuo 2008.08.01 – bazinė socialinė išmoka, EUR)	10,43 (36 Lt)	14,51 (50,08 Lt)	23,91 (82,50 Lt)	26,32 (90,83 Lt)	32,12 (110,83 Lt)	35,74 (123,33 Lt)	36,23 (125 Lt)	36,23 (125 Lt)

Sudaryta darbo autorės pagal Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministerijos duomenis

Lentelės tęsinys:

Rodiklio pavadinimas	2001 m.	2002 m.	2003 m.	2004 m.	2005 m.	2006 m.	2007 m.	2008 m.
Minimalioji mėnesinė alga (MMA), EUR	124,63 (430 Lt)	124,63 (430 Lt)	126,56 (436,66 Lt)	140,09 (483,33 Lt)	152,17 (525 Lt)	159,42 (550 Lt)	188,40 (650 Lt)	231,88 (800 Lt)
Minimalus gyvenimo lygis (MGL), EUR (nuo 2008.08.01 – bazinė socialinė išmoka, EUR)	36,23 (125 Lt)	36,23 (125 Lt)	36,23 (125 Lt)	36,23 (125 Lt)	36,23 (125 Lt)	36,23 (125 Lt)	37,68 (130 Lt)	37,68 (130Lt)

Sudaryta darbo autorės pagal Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministerijos duomenis

Lentelės tęsinys – kitame puslapyje:

Lentelės tęsinys:

Rodiklio pavadinimas	2009 m.	2010 m.	2011 m.	2012 m.	2013 m.	2014 m.	2015 m.	2016 m.
Minimalioji mėnesinė alga (MMA), EUR	231,88 (800 Lt)	231,88 (800 Lt)	231,88 (800 Lt)	237,92 (820, 83 Lt)	289,85 (1000 Lt)	292,39 (1008, 75 Lt)	312,50	365
Minimalus gyvenimo lygis (MGL), EUR (nuo 2008.08.01 – bazinė socialinė išmoka, EUR)	37,68 (130 Lt)	37,68 (130 Lt)	37,68 (130 Lt)	37,68 (130 Lt)	37,68 (130 Lt)	37,68 (130 Lt)	38	38

Sudaryta darbo autorės pagal Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministerijos duomenis

Vertinant aukščiau pateiktos lentelės duomenis, svarbu akcentuoti tam tikrus dalykus. Pirmiausia reikia apibrėžti lentelėje pateiktų minimaliosios mėnesio algos (MMA) ir minimalaus gyvenimo lygio (MGL) dydžių reikšmes. Minimalioji mėnesinė alga (MMA) – tai „valstybės nustatytas darbo užmokesčio dydis, už kurį mažesnio darbdavys negali mokėti darbuotojui, dirbusiam visą įstatymo nustatytą darbo laiką. Lietuvoje tai valandinis arba mėnesinis mažiausias darbo užmokestis³⁸“. Ekonomistė, buvusi Lietuvos laisvosios rinkos instituto prezidentė Rūta Vainienė pateikia tokį minimalaus gyvenimo lygio (MGL) termino apibrėžimą: tai „valstybės nustatomas statistinis rodiklis, apskaičiuojamas kaip vieno asmens piniginių pajamų suma, kuri turėtų garantuoti minimalų socialiai priimtina poreikių patenkinimo lygį, atitinkantį organizmo maisto poreikius pagal fiziologines normas, taip pat minimalius drabužių, avalynės, baldų, ūkinių, sanitarijos ir higienos reikmenų, buto, komunalinių, buitinių, transporto, ryšių, kultūros ir švietimo paslaugų poreikius. MGL skaičiuojamas taikant prekių ir paslaugų krepšelio principą. MGL yra taikomas kitiems dydžiams, dažniausiai – valstybės išmokoms, pašalpoms – apskaičiuoti. MGL gali būti koreguojamas įvertinant kintamas kainas³⁹“. Vadinasi, nėra priimtina, kad MMA būtų lygus arba mažesnis už nustatytą MGL, nes žmogus, gaudamas tik tokio dydžio darbo užmokestį, gali patenkinti tik būtinuosius savo poreikius egzistencijai

³⁸ S. Angele ir kt., *supra* note, 1: 47.

³⁹ Rūta Vainienė, „Minimalusis gyvenimo lygis, MGL“, Verslo žinios. Žodynas, žiūrėta 2017 spalio 15 d., <http://zodynas.vz.lt/Minimalusis-gyvenimo-lygis-MGL>.

palaikyti. Tai, kas Lietuvoje laikoma minimaliu socialiai priimtiniu poreikių patenkinimo lygiu, išdėstyta ekonomistės Rūtos Vainienės pateiktame apibrėžime. Taip pat svarbu tai, kad lentelėje pateikiami vidutiniai visų metų dydžiai, kadangi esama laikotarpių, kuomet ypač MMA dydis vyriausybės nutarimu keičiamas net keletą kartų per metus.

Pateikus sąvokų apibrėžimus, atkreiptinas dėmesys, jog tam tikrais 5 lentelėje pateiktais laikotarpiais (konkrečiai – 1993 metais) minimalus gyvenimo lygis Lietuvoje beveik nesiskyrė nuo minimaliosios mėnesio algos. Taip nutiko todėl, kad 1990 m. kovo 11 d. Lietuvai paskelbus nepriklausomybę, nuo 1990 m. balandžio mėnesio SSRS pradėjo vykdyti kelis mėnesius trukusią Lietuvos ekonominę blokadą, kuomet Sovietų Sąjungos valdžios nurodymu buvo sustabdytas žaliavų tiekimas Lietuvai. Tačiau, net ir nutraukus blokadą, ekonominė situacija Lietuvoje išliko sudėtinga. Būtent tai ir įrodo 1991 m. rodikliai, pateikti 5 lentelėje. Analizėje nuspręsta neteikti nagrinėjamų rodiklių duomenų nuo 1990 m., kadangi duomenys buvo pateikti rubliais bei laikinąja valiuta – talonais. Taigi, svarbu akcentuoti tai, jog MMA ir MGL dydžių panašumas 1993 m. rodo, jog tuomet žmonės išgyveno pakankamai sunkų ne tik politinį, bet ir ekonominį etapą, nes gaunamų pajamų, galima sakyti, užteko tik pirminiams būtiesiems poreikiams patenkinti. Dėl duomenų trūkumo nėra galimybės palyginti šio minimalaus gyvenimo lygio su didžiausias pajamas tuomet gavusių visuomenės narių dalimi, kad būtų galima įvertinti to meto atskirtį.

Dar kartą grįžtant prie 5 lentelės duomenų ir nagrinėjant vėlesnius laikotarpius po 1993 m., galima daryti prielaidą, jog situacija gerėjo, nes tiek MMA, tiek MGL sparčiai kilo iki 1999 m. Tačiau 1999 m. ekonomika Lietuvoje vėl pasiekė krizinį lygį dėl suirutės Rusijoje ir rublio žlugimo. Nuo to laiko MGL dydis Lietuvoje išliko toks pat net 8 metus iki 2007 m. ekonomikos pakilimo, o MMA nekito 4 metus. Lyginant 2007 m. ir 2008 m. MMA dydžio duomenis, matomas 1,2 karto padidėjimas vos per vienerius metus. Tačiau 2008-2009 m. įvykusi JAV bankų finansų krizė skaudžiai palietė Lietuvos ekonomiką ir ketveriems metams sustabdė MMA didinimą.

Svarbu pabrėžti, jog nuo 1994 m. kasmet žymiai didėjęs skirtumas tarp MMA ir MGL leidžia daryti prielaidą, jog gyventojai Lietuvoje gaudavo vis didesnes pajamas, gerokai viršijančias minimalaus gyvenimo lygio dydį, o tai savo ruožtu reiškia, jog vis didesnę pajamų dalį jie galėjo skirti geresnės kokybės prekėms ir paslaugoms įsigyti, bei ne pirmo būtinumo prekėms. Valstybinio socialinio draudimo fondo valdybos prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos [sutrumpintai – Sodros – R.U.] duomenimis, 2017 m. MMA siekia 380 eurų, o bazinė socialinė išmoka (MGL) nuo euro įvedimo liko nepakitusi ir siekia 38 eurus.

Taigi, apibendrinant galima teigti, jog poreikis spręsti socialinės nelygybės problemą yra realus ir pagrįstas – tą įrodo istorinė patirtis bei statistikos rodikliai. Žinant poreikį, toliau pravartu išnagrinėti, kokiomis viešojo administravimo priemonėmis Lietuvoje mažinama socialinė nelygybė.

2.2. Socialinės nelygybės mažinimas Lietuvoje socialinės apsaugos srityje atkūrus nepriklausomybę 1990 m.

Nustačius, kad poreikis spręsti socialinės nelygybės problemą Lietuvoje yra tikrai realus ir pagrįstas, dabar svarbu išnagrinėti, kaip valstybė yra įsipareigojusi mažinti socialinę nelygybę Lietuvoje. Lygybės nuostata įtvirtinta svarbiausiame šalies dokumente, priimtame 1992 m. spalio 25 d. – Lietuvos Respublikos Konstitucijoje. 29 Konstitucijos straipsnis teigia, jog „įstatymui, teismui ir kitoms valstybės institucijoms ar pareigūnams visi asmenys lygūs⁴⁰“. Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas išaiškino, jog šiuo principu įtvirtinama asmenų lygybė. Tai reiškia, jog, nesant objektyvių priežasčių, žmonių teisės ir pareigos prieš įstatymą yra vertinamos vienodai⁴¹. Vadinasi, Lietuvoje galiojančių įstatymų ir kitų teisės aktų atžvilgiu, nėra pagrindo manyti, jog koku nors būdu sudaromos prielaidos nelygybei egzistuoti. Kalbant konkrečiai apie šiame darbe nagrinėjamą socialinės nelygybės aspektą, naudinga priminti, jog socialinė nelygybė savo esme yra sudėtingas ir santykinis reiškinys, kuris praktiškai neišvengiamas, nes visose šiuolaikinėse valstybėse egzistuoja tam tikras nelygybės laipsnis kuriuo nors aspektu. Visiškai lygi visuomenė yra sunkiai įsivaizduojama ir, veikiausiai, nepageidautina šiuolaikinės visuomenės santvarkos forma, ką jau įrodė buvusios socialistinio režimo santvarkos.

1990 m. atkūrus Lietuvos nepriklausomybę ir po dvejų metų priėmus naują Lietuvos Respublikos Konstituciją, valstybė praktiškai įsipareigojo užtikrinti piliečiams tam tikrą gerovės lygį. LR Konstitucijos IV skirsnyje „Tautos ūkis ir darbas“ 52 straipsnis teigia, jog „valstybė laiduoja piliečių teisę gauti senatvės ir invalidumo pensijas, socialinę paramą nedarbo, ligos, našlystės, maitintojo netekimo ir kitais įstatymų numatytais atvejais⁴²“. LR Konstitucijos 53 straipsnio 1 dalis numato, kad „valstybė rūpinasi žmonių sveikata ir laiduoja medicinos pagalbą bei paslaugas žmogui susirgus⁴³ [...]“. Iš to darytina išvada, jog valstybė prisiėmė įsipareigojimus užtikrinti piliečiams tam tikro lygio gerovę socialinės apsaugos srityje. Šiam įsipareigojimui įgyvendinti buvo pradėta kurti nauja socialinės apsaugos sistema Lietuvoje.

Socialinės apsaugos sistema Lietuvoje

Atkūrus nepriklausomybę, Lietuvoje imtasi iš pagrindų reformuoti socialinę apsaugą. Po daugelio reformų dabar socialinė apsauga Lietuvoje susideda iš dviejų pagrindinių polių – socialinio draudimo ir socialinės paramos (6 lentelė).

⁴⁰ Lietuvos Respublikos Konstitucija (Kaunas: Logitema, 2009), 12.

⁴¹ Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas, „Asmens konstitucinis statusas“ iš *Oficialiosios konstitucinės doktrinos nuostatos: 2014-2016*. Elektroninis leidinys (Vilnius: Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas, 2017), 66, <http://www.lrkt.lt/data/public/uploads/2017/05/2014-2016-2-skyrius.pdf> .

⁴² Lietuvos Respublikos Konstitucija, *supra* note, 40: 17.

⁴³ *Ibid.*

6 lentelė. Lietuvos socialinės apsaugos struktūra

Socialinė apsauga			
Socialinis draudimas (valstybinis ir privatus)	Socialinė parama		Specialios socialinės išmokos
	Piniginė socialinė parama	Socialinės paslaugos	
Pensijų draudimas (valstybinis ir privatus)	Šalpos (socialinė) pensija	Socialinės globos įstaigos	Prezidento premija LR I ir II laipsnio pensijos
Ligos ir motinystės draudimas	Šeimos pašalpos	Senelių, neįgaliųjų, našlaičių globos namai	Nukentėjusių asmenų pensijos
Sveikatos draudimas	Laidojimo pašalpa	Dienos centrai	Pareigūnų ir karių pensijos
Nedarbo draudimas	Socialinė pašalpa	Nakvynės namai	Mokslininkų pensijos
Draudimas nuo nelaimingų atsitikimų darbe ir profesinių ligų	Šildymo išlaidų kompensacijos	Pagalba namuose	Teisėjų pensijos
	Kitos kompensacijos (transporto, ryšių ir kt.)	Sauga namuose	Signatarų rentos
			Artistų ir pasižymėjusių sportininkų rentos

Cit. pagal Jolanta Aidukaitė, Natalija Bogdanova ir Arvydas Guogis, *Gerovės valstybės kūrimas Lietuvoje: mitas ar realybė?*

6 lentelėje matoma ir dabar galiojanti socialinės apsaugos sistemos Lietuvoje struktūra galutinai susiformavo 2003 m., prieš Lietuvai įstojant į Europos Sąjungą⁴⁴. „Kaip socialinės politikos priemonė, socialinė apsauga yra sistema, apimanti iš įmokų formuojamo socialinio draudimo ir mokesčių mokėtojų pinigais finansuojamą nedraudiminę paramą. Visą nepriklausomybės laikotarpį buvo priimami socialinį draudimą ir socialinę paramą reglamentuojantys įstatymai⁴⁵“. Anot socialinių mokslų daktaro, profesoriaus Arvydo Guogio, „socialinis draudimas – viena psichologiškai labiausiai priimtinių ir daugelyje pasaulio valstybių plačiai paplitusių pajamų perskirstymo formų, kai kiekvienas žmogus žino, kad jo ir už jį draudėjų (darbdavių) mokamos valstybinės socialinio draudimo įmokos bus naudojamos išimtinai įstatymais reglamentuotoms, griežtą socialinę paskirtį turinčioms išmokoms⁴⁶“.

⁴⁴ Jolanta Aidukaitė, Natalija Bogdanova ir Arvydas Guogis, *supra* note, 28: 196.

⁴⁵ *Ibid.*

⁴⁶ Arvydas Guogis, „Dėl Lietuvos socialinės apsaugos sampratos“, *Socialinis darbas*, 7(2) (2008): 29, https://www.mruni.eu/upload/iblock/6a5/3_guogis.pdf.

Socialinis draudimas vyksta pagal vadinamąją „nuopelnų“ [angl. *based on merit* – R. U.] sistemą, kuomet norint pagrindinė sąlyga norint gauti šios sistemos privalumų, yra būti sumokėjus privalomo socialinio draudimo įmokas įstatymų nustatyta tvarka. Siekiant geriausio socialinio draudimo funkcionavimo Lietuvoje būdo, ši socialinės apsaugos sritis buvo reformuota ne kartą. „Remiantis gerovė modelių tipologizacijos principais, nuo 1990 m. socialinio draudimo raidos etapus galima suskirstyti taip:

- 1) 1990-1995 m. senaisiais sovietinio socialinio draudimo principais sukurta valstybinio socialinio draudimo sistema;
- 2) 1995-2011 m. „tikrų“ valstybinio socialinio draudimo principų įgyvendinimas, remiantis 1995 m. socialinio draudimo įstatymais;
- 3) 2003-2011 m. privačių pensijų fondų, papildančių „Sodros“ sistemą, sukūrimas ir veikla⁴⁷“.

Kaip matyti 6 lentelėje, socialinį draudimą Lietuvoje sudaro platus spektras draudimo rūšių: pensijų draudimas, ligos ir motinystės draudimas, sveikatos draudimas, nedarbo draudimas, draudimas nuo nelaimingų atsitikimų darbe ir profesinių ligų.

Kita svarbi socialinės apsaugos sistemos dalis Lietuvoje yra socialinė parama. „Socialinė parama vadovaujasi stokos principu – asmeniui suteikiama pagalba, jeigu jis neturi lėšų pragyventi ir yra nepajėgus pasirūpinti savimi. Neįmokinės socialinės paramos atveju jokių išankstinių nuopelnų iš asmens nereikalaujama, tačiau patikrinama, ar tikrai jis nepajėgus savarankiškai išsiversti⁴⁸“. Taigi, socialinė parama dar skirstoma į dvi rūšis – piniginę socialinę paramą ir socialines paslaugas. Akcentuotina, kad toliau šiame darbe bus gilinamasi būtent į socialines paslaugas.

Galima konstatuoti, jog Lietuvos Respublikos vyriausybė, siekdama užtikrinti socialinę apsaugą piliečiams, sukūrė socialinės apsaugos sistemą bei įsteigė valstybės ir savivaldybių įstaigas, turėjusias įgyvendinti šį įsipareigojimą.

Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos ir jai pavaldžių įstaigų veikla

1990 m. įkurta Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministerija, kurios pagrindinis tikslas buvo įgyvendinti vyriausybės suformuluotą socialinės apsaugos ir darbo politiką valstybės mastu. Šiam tikslui įgyvendinti ministerija apima pakankamai platų veiklos ir pavaldžių įstaigų spektrą.

⁴⁷ Jolanta Aidukaitė, Natalija Bogdanova ir Arvydas Guogis, *op. cit.*, 196.

⁴⁸ Arvydas Guogis, *op. cit.*, 31.

7 lentelė. Įstaigos prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos

Įstaigos pavadinimas	Įkūrimo data	Pagrindinės funkcijos/veiklos sritys
Valstybinio socialinio draudimo fondo valdyba prie SADM ⁴⁹	1990 m. kovo 15 d.	<ul style="list-style-type: none"> • Administruoti socialinio draudimo fondą; • Koordinuoti, metodiškai vadovauti ir užtikrinti jai pavaldžių teritorinių skyrių ir įstaigų efektyvų ir kokybišką darbą bei juos kontroliuoti
Lietuvos darbo birža prie SADM ⁵⁰	1991 m. kovo 1 d.	<ul style="list-style-type: none"> • Įgyvendinti užimtumo rėmimo politiką Lietuvoje
Socialinių paslaugų priežiūros departamentas prie SADM ⁵¹	1998 m. kovo 16 d.	<ul style="list-style-type: none"> • Socialinės globos kokybės kontrolė ir licencijavimas; • Socialinių programų, priemonių ir projektų administravimas; • Socialinių darbuotojų atestacijos, socialinių darbuotojų ir individualios priežiūros personalo profesinės kompetencijos tobulinimo organizavimas
Valstybinė darbo inspekcija prie SADM ⁵²	1998 m. vasario 9 d.	<ul style="list-style-type: none"> • Darbo įstatymų ir poįstatyminių teisės aktų pažeidimų kontrolė ir prevencija; • Nelaimingų atsitikimų darbe bei profesinių ligų prevencija; • Skundų ir paklausimų nagrinėjimas; • Darbuotojų ir darbdavių konsultavimas; • Nelegalaus darbo kontrolė;

Lentelės tęsinys – kitame puslapyje:

⁴⁹ „Kaip veikia Sodra?“, Valstybinio socialinio draudimo fondo valdyba prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos, 2015 liepos 13 d., <http://www.sodra.lt/lt/kaip-veikia-sodra> .

⁵⁰ „Veiklos sritys“, Lietuvos darbo birža prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos, 2016 gegužės 10 d., http://www.ldb.lt/Informacija/Veikla/Puslapiai/veiklos_kryptys.aspx .

⁵¹ „Veiklos sritys“, Socialinių paslaugų priežiūros departamentas prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos, 2017 gegužės 18 d., <http://sppd.lt/lt/veiklos-sritys/> .

⁵² „Pagrindinės valstybinės darbo inspekcijos funkcijos“, Valstybinė darbo inspekcija prie LR Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos, žiūrėta 2017 spalio 16 d., http://www.vdi.lt/Forms/Tema.aspx?Tema_ID=47 .

Lentelės tęsinys:

		<ul style="list-style-type: none"> • Potencialiai pavojingų įrenginių registro tvarkymas; • Individualių darbo ginčų sprendimas; • Visuomenės švietimas
Neįgaliųjų reikalų departamentas prie SADM ⁵³	1999 m. lapkričio 30 d.	<ul style="list-style-type: none"> • Koordinuoti ir įgyvendinti neįgaliųjų socialinės integracijos politikos priemonės
Vaikų išlaikymo fondo administracija prie SADM ⁵⁴	1998 m. rugsėjo 7 d.	<ul style="list-style-type: none"> • Administruoti Vaikų išlaikymo fondą; • Tvarkyti duomenis apie pareiškėjus, vaikus, dėl kurių kreiptasi į Fondo administraciją, ir skolininkus bei skirti Vaikų išlaikymo fondo išmokas ir mokėti jas gavėjams; • Užtikrinti iš Vaikų išlaikymo fondo išmokėtų išmokų išieškojimą iš skolininkų
Valstybės vaiko teisių apsaugos ir įvaikinimo tarnyba prie SADM ⁵⁵	2000 m. rugpjūčio 1 d.	<ul style="list-style-type: none"> • Įgyvendinti valstybės politiką vaiko teisių apsaugos srityje; • Įstatymų nustatytais atvejais dalyvauti formuojant šią politiką
Jaunimo reikalų departamentas prie SADM ⁵⁶	2006 m. rugpjūčio 15 d.	<ul style="list-style-type: none"> • Rengti ir įgyvendinti valstybės jaunimo politikos programas ir priemones;

Lentelės tęsinys – kitame puslapyje:

⁵³ „Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministro 2005 m. gruodžio 30 d. įsakymas Nr. A1-340 „Dėl Neįgaliųjų reikalų departamento prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos nuostatų patvirtinimo““, TAR, <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.E22501EE4E27/HTxhNzHXjR> .

⁵⁴ „Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministro 2016 m. balandžio 21 d. įsakymas Nr. A1-200 „Dėl Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministro 2010 m. liepos 21 d. įsakymo Nr. A1-355 „Dėl vaikų išlaikymo fondo administracijos prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos nuostatų patvirtinimo“ pakeitimo““, TAR, <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/2dd5e890078f11e6a238c18f7a3f1736> .

⁵⁵ „Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2012 m. spalio 31 d. nutarimas Nr. 1325 „Dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2005 m. spalio 20 d. nutarimo Nr. 1114 „Dėl Valstybės vaiko teisių apsaugos ir įvaikinimo tarnybos prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos nuostatų patvirtinimo“ pakeitimo““, TAR, <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.FFA07CA119AB> .

⁵⁶ „Misija ir tikslai“, Jaunimo reikalų departamentas prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos, 2016 birželio 7 d., <http://www.jrd.lt/misija-ir-tikslai> .

		<ul style="list-style-type: none"> • Analizuoti jaunimo, jaunimo organizacijų ir su jaunimu dirbančių organizacijų būklę Lietuvoje; • Koordinuoti valstybės ir savivaldybių institucijų bei įstaigų veiklą jaunimo politikos srityje
Neįgalumo ir darbingumo nustatymo tarnyba prie SADM ⁵⁷	2005 m. liepos 1 d.	<ul style="list-style-type: none"> • Nustatyti neįgalumo lygį asmenims iki 18 metų; • Nustatyti darbingumo lygį ir profesinės rehabilitacijos paslaugų poreikį asmenims iki 18 metų, kurie yra (buvo) draudžiami valstybiniu socialiniu draudimu, ir asmenims nuo 18 metų iki senatvės pensijos amžiaus; • Priimti sprendimą dėl bendro pirminio specialiųjų poreikių nustatymo asmenims, neatsižvelgiant į jų amžių, neįgalumo ar darbingumo lygį
Ginčų komisija prie SADM ⁵⁸	2005 m. liepos 1 d.	<ul style="list-style-type: none"> • Nagrinėti ginčus tarp asmens, pensiją ar išmoką mokančios institucijos ir Neįgalumo ir darbingumo nustatymo tarnybos prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos (Komisija yra privalomo išankstinio ginčų nagrinėjimo ne teismo tvarka institucija)

Sudaryta darbo autorės pagal Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministerijos pavaldžių įstaigų duomenis⁵⁹

Remiantis 7 lentelėje pateiktais duomenimis apie LR Socialinės apsaugos ir darbo ministerijai pavaldžias įstaigas, galima ne tik aiškiau susidaryti įspūdį apie minėtų įstaigų veiklos sritis, bet ir daryti tam tikras prielaidas, kurias suponuoja įstaigų įkūrimo datos. Kaip jau akcentuota pirmame šio darbo skyriuje, valstybė prisiėmė tam tikrus įsipareigojimus užtikrinti šalies gyventojams tam tikro lygio gerovę. O šiam įsipareigojimui įgyvendinti turėjo įsteigti atitinkamas institucijas. Atkreiptinas

⁵⁷ „Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministro 2010 m. birželio 18 d. įsakymas Nr. A1-242 „Dėl Neįgalumo ir darbingumo nustatymo tarnybos prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos nuostatų patvirtinimo““, TAR, <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.CD4C320344C1/haZKyIVxOk> .

⁵⁸ „Veiklos sritys“, Ginčų komisija prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos, 2014 gegužės 29 d., <http://ginkom.lt/veiklos-sritys/> .

⁵⁹ „Pavaldžios įstaigos“, Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministerija, 2017 vasario 27 d., http://www.socmin.lt/lt/struktura-ir-kontaktai_1319/pavaldzios-istaigos.html .

dėmesys į tai, jog atkūrus nepriklausomybę 1990 m. kovo 11 d., pati pirmoji socialinės apsaugos įstaiga prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos buvo socialinio draudimo klausimus kuruojanti Valstybinio socialinio draudimo fondo valdyba prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos (toliau – SADM). Antroji prie šios ministerijos po vienerių metų įkurta įstaiga buvo Lietuvos darbo birža prie SADM, kurios pagrindinė funkcija buvo spręsti Lietuvoje aktualią buvusią nedarbo problemą įvairiomis užimtumo rėmimo formomis. Po 7 metų įkurta trečioji SADM pavaldume esanti įstaiga – Valstybinė darbo inspekcija prie SADM. Manytina, jog tai suponuoja tam tikrą nuoseklumą socialinės apsaugos įstaigų Lietuvoje kūrimosi istorijoje – pasirūpinus gyventojų socialiniu draudimu, įkurta Lietuvos darbo birža, sprendusi gyventojų įdarbinimo ir užimtumo klausimus. Ši įstaiga prie SADM turėjo įtakos sprendžiant nedarbo problemą šalyje, tačiau akivaizdu, jog įdarbinus žmones iškyla kitokių su darbo santykiais susijusių problemų, kurioms spręsti ir įkurta Valstybinė darbo inspekcija prie SADM.

Anot 7 lentelės duomenų, vienos paskutiniųjų prie SADM įkurtų įstaigų buvo Neįgalumo ir darbingumo nustatymo tarnyba prie SADM, Ginčų komisija prie SADM bei vos prieš 11 metų įkurtas Jaunimo reikalų departamentas prie SADM. Atkreiptinas dėmesys, kad 1991 m. lapkričio 28 d. Lietuvos Respublikos Aukščiausiosios Tarybos-Atkuriamojo Seimo priimtas įstatymas pavadinimu „Lietuvos Respublikos invalidų socialinės integracijos įstatymas“. Tačiau vėliau, Lietuvai tapus ES nare, nacionaliniai teisės aktai buvo derinami prie bendrijos narių, todėl 2004 m. gegužės 11 d. buvo priimtas minėto įstatymo pakeitimo įstatymas, kuriuo sąvoka „invalidas“ buvo pakeista į „neįgalusis“⁶⁰. Po pakeitimų įstatymas, kuris galioja ir dabar, vadinasi „Lietuvos Respublikos neįgaliųjų socialinės integracijos įstatymas“. Minėti įstatymo pakeitimai turėjo įtakos ir tam, kad dabartiniame Neįgalumo ir darbingumo nustatymo tarnybos prie SADM pavadinime yra žodis „neįgalusis“.

Kita įstaiga, glaudžiai susijusi su Neįgalumo ir darbingumo nustatymo tarnyba prie SADM – Ginčų komisija prie SADM. Tai yra speciali institucija, skirta nagrinėti trišalius ginčus ne teismo tvarka tarp asmens, pensiją ar išmoką mokančios institucijos bei Neįgalumo ir darbingumo nustatymo tarnybos prie SADM. Naujausia iš 7 lentelėje esančių įstaigų yra Jaunimo reikalų departamentas prie SADM, įkurtas 2006 m. Atkreiptinas dėmesys, jog nuo Lietuvos nepriklausomybės atkūrimo prireikė 16 metų, jog dar vienos socialinės grupės – jaunimo – politikos klausimams įgyvendinti būtų įkurta atskira institucija. Manytina, kad visa lentelėje pavaizduotų įstaigų kūrimosi istorija atitinka loginę seką. Pirmiausia imtasi spręsti svarbiausius gyventojų aprūpinimo sveikatos draudimu bei pagalbos nedarbo atveju klausimus, tuomet sekė patobulėjusių darbo santykių problemų sprendimas. Po to pereita prie vienos jautriausių socialinių grupių – neįgaliųjų – problemų sprendimo bei ginčytinų situacijų tarp specialiųjų poreikių turinčių asmenų, šiuo pagrindu jiems išmokas mokančios institucijos bei minėtą

⁶⁰ „Lietuvos Respublikos invalidų socialinės integracijos įstatymo pakeitimo įstatymas“, *Valstybės žinios*, Nr. 83-2983 (2004), TAR, <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.D33E89BBB88A> .

pagrindą išmokai gauti nustatančios institucijos. Kuomet SADM pavaldžios pagrindinę socialinę apsaugą teikiančios įstaigos buvo įsteigtos, atėjo laikas pasirūpinti dar viena svarbia socialine grupe – jaunimu.

Apibendrinant 7 lentelėje pateiktą Socialinės apsaugos ir darbo ministerijai pavaldžių įstaigų veiklos ir raidos istoriją, galima teigti, jog raida buvo nuosekli ir laipsniška, pagal tuo metu buvusius svarbiausius poreikius šalyje. Galima pastebėti ir išskirti net tam tikrus etapus: 1990-1991 m. – socialinis draudimas ir apsauga nedarbo atveju; 1998-2000 m. – jau sukurtų globos institucijų priežiūros klausimai, su darbo santykiais atsirandančių problemų sprendimo klausimai; jautriausių socialinių grupių – neįgaliųjų ir vaikų – apsaugos klausimai; 2005-2006 m. – tolesni neįgaliųjų klausimai, su jais susiję ginčai bei jaunimo reikalai. Taip pat matyti, jog SADM kartu su pavaldžiomis įstaigomis apima pakankamai platų socialinių grupių spektrą.

Taigi, apibendrinant galima teigti, jog socialinės nelygybės mažinimas Lietuvoje buvo ilgas procesas, kuris vis dar vyksta. Pripažinus poreikį ir valstybės įsipareigojimą suteikti socialinę apsaugą piliečiams, atkūrus nepriklausomybę imta formuoti nauja socialinės apsaugos sistema. Politikų suformuotai socialinės apsaugos politikai įgyvendinti reikėjo kurti centrinę įstaigą, atsakingą už socialinės apsaugos politikos vykdymą – Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministeriją. Kadangi socialinės apsaugos sritis yra labai plati, prie ministerijos įkurtos jai pavaldžios įstaigos, turėjusios apimti skirtingas socialines grupes, ir vykdyti suformuotą politiką. Pagal ministerijai pavaldžių įstaigų veiklos sritis ir tikslines grupes, galima daryti prielaidą, jog socialinė nelygybė būdinga ne vienai socialinei grupei, o keletui. Išnagrinėjus socialinės apsaugos klausimų sprendimą valstybės lygmeniu, šiame darbo etape būtų tikslinga susiaurinti analizę ir toliau nagrinėti socialinės nelygybės mažinimą tik per viešojo administravimo priemones. Siekiant minėtos analizės gilumo ir išsamumo, toliau bus nagrinėjama tik socialinių paslaugų sritį.

2.3. Socialinės nelygybės mažinimas Lietuvoje socialinių paslaugų srityje

Kaip išsiaiškinta ankstesniuose šio darbo skyriuose, valstybei pripažinus poreikį spręsti socialines problemas, kaip atsakas į minėtą poreikį bei norint įgyvendinti valstybės įsipareigojimą piliečiams užtikrinti tam tikro lygio gerovę, buvo pradėtos steigti institucijos ir joms pavaldžios įstaigos, kurios turėjo įgyvendinti suformuotą socialinę politiką. Pastebėta, kad teoriškai yra sudarytas pakankamai geras pagrindas spręsti socialines problemas plataus institucijų spektro prasme. Tačiau dabar būtų tikslinga susiaurinti nagrinėjamą temą iš valstybės lygmens pereinant į savivaldybių lygmenį, kadangi savivaldos lygmuo yra daug arčiau piliečių ir jų problemų. Taip pat, kadangi socialinės apsaugos

sistema Lietuvoje yra pakankamai plati, kaip išsiaiškinta praeitame skyriuje, tolesnė analizė bus sutelkta tik apie socialinių paslaugų sritį.

Valstybės perduotos savivaldybėms funkcijos

Remiantis šiuo metu galiojančiu 1994 m. liepos 7 d. priimtu Lietuvos Respublikos vietos savivaldos įstatymu, valstybė ir savivaldybės yra atitinkamai pasiskirsčiusios funkcijas. Minėto įstatymo 5 straipsnis teigia, jog savivaldybėms tenkančios funkcijos pagal sprendimų priėmimo laisvę skirstomos į dvi rūšis – savarankiškosios ir valstybinės⁶¹ (8 lentelė).

8 lentelė. Savivaldybių funkcijos

Savarankiškosios	Valstybinės (valstybės perduotos savivaldybėms)
<p>Šias funkcijas savivaldybės atlieka pagal Konstitucijos ir įstatymų suteiktą kompetenciją, įsipareigojimus bendruomenei ir šios interesais. Įgyvendindamos šias funkcijas, savivaldybės turi Konstitucijos ir įstatymų nustatytą sprendimų iniciatyvos, jų priėmimo ir įgyvendinimo laisvę ir yra atsakingos už savarankiškųjų funkcijų atlikimą. Įgyvendinant šias funkcijas, savivaldybių veiklą saisto įstatymų nustatyti reikalavimai ir tvarka.</p>	<p>Tai valstybės funkcijos, pagal įstatymus perduotos savivaldybėms atsižvelgiant į gyventojų interesus. Savivaldybės, įgyvendindamos šias funkcijas, turi įstatymų nustatytą sprendimų priėmimo laisvę. Savivaldybių veiklą įgyvendinant šias funkcijas riboja valstybės institucijų ir (arba) pareigūnų sprendimai. Atskirais atvejais valstybinės funkcijos gali būti perduotos savivaldybėms įgyvendinti sutarčių pagrindu. Savivaldybė tokią sutartį gali sudaryti tik tuo atveju, kai savivaldybės taryba pritaria.</p>

Sudaryta darbo autorės pagal Lietuvos Respublikos vietos savivaldos įstatymą

Remiantis 8 lentelės duomenimis, pagrindinis skirtumas tarp savarankiškųjų ir valstybinių (valstybės perduotų savivaldybėms) funkcijų yra tai, jog įgyvendinant savarankiškasias funkcijas, savivaldybės turi sprendimų iniciatyvos, jų priėmimo ir įgyvendinimo laisvę. Kai tuo tarpu valstybinių (valstybės perduotų savivaldybėms) funkcijų atveju matyti, jog, įgyvendindamos šias funkcijas, savivaldybės turi jau tik sprendimų priėmimo laisvę (nebelieka sprendimų iniciatyvos ir įgyvendinimo laisvės). Taip pat valstybinių funkcijų atveju akcentuotina, jog savivaldybių veiklą įgyvendinant šias

⁶¹ „Lietuvos Respublikos vietos savivaldos įstatymas“, *Valstybės žinios*, Nr. 55-1049 (1994), TAR, <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.D0CD0966D67F/KOvWuQDrjs>.

funkcijas riboja valstybės institucijų ir (arba) pareigūnų sprendimai. Taigi, savarankiškųjų funkcijų atveju savivaldybės turi daugiau sprendimų ir su jais susijusių procesų laisvės.

Šio darbo prieduose (1 priedas) esančioje lentelėje pateiktas Savivaldybių savarankiškųjų ir valstybinių (valstybės perduotų savivaldybėms) funkcijų palyginimas. Kadangi nagrinėjama šio darbo tema šiame darbo etape siaurinama iki socialinės nelygybės problemos sprendimo per socialinės paramos priemones, 1 priede pateiktoje lentelėje aktualiausias būtų šios valstybinės funkcijos, perduotos savivaldybėms: 18. Dalyvavimas rengiant ir įgyvendinant darbo rinkos politikos priemones ir gyventojų užimtumo programas; 32. Socialinės globos teikimo asmenims su sunkia negalia užtikrinimas; 37. Neveiksnių asmenų būklės peržiūrėjimo užtikrinimas. Visas jas įgyvendina kiekviena iš 60 savivaldybių Lietuvoje⁶² tiesiogiai arba per savivaldybei pavaldžias įstaigas. Atkreiptinas dėmesys, jog kitose savivaldybėse tą pačią veiklą vykdančios skyriai gali turėti kitokį pavadinimą⁶³.

Socialinės paramos sritis Vilniaus miesto savivaldybės administracijoje

Kadangi šio baigiamojo darbo tyrimo dalis bus siejama su Vilniaus miesto savivaldybės administracijos Socialinių reikalų ir sveikatos departamento Socialinės paramos skyriaus veikla, dabar tikslinga pateikti šio skyriaus veiklos kompetencijoje esančius socialinių paslaugų klausimus⁶⁴ (9 lentelė).

9 lentelė. Socialinės paramos skyriaus administruojamos socialinės paslaugos

Eil. nr.	Socialinė paslauga
1.	Sutikimų dėl asmenų gyvenamosios vietos deklaravimo arba jos naikinimo išdavimas
2.	Teikimas skirti antrojo laipsnio valstybines pensijas
3.	Būsto pritaikymas neįgaliesiems
4.	Pareiškimo ir išvados dėl asmens pripažinimo neveiksniu ar ribotai veiksniumi tam tikroje srityje ir globos nustatymo tam tikroje srityje teikimas
5.	Pareiškimo dėl veiksniaus (ribotai veiksniaus) asmens rūpybos nustatymo teikimas
6.	Neįgaliojo pažymėjimų išdavimas
7.	Nepriklausomybės gynėjo teisinio statuso pripažinimas ir pažymėjimo išdavimas

Lentelės tęsinys – kitame puslapyje:

⁶² „Nariai – savivaldybės“, Lietuvos savivaldybių asociacija, 2017 rugsėjo 25 d., <http://www.lsa.lt/lt/nariai-savivaldybes> .

⁶³ „Socialinę paramą teikiančios institucijos“, Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministerija, 2017 rugsėjo 7d., <http://www.socmin.lt/lt/seima-ir-vaikai/soc-parama-seimoms-vaikams/socialine-parama-teikiancios-institucijos.html> .

⁶⁴ „Socialinės paslaugos“, Vilniaus miesto savivaldybės administracija, žiūrėta 2017 spalio 22 d., <http://www.vilnius.lt/index.php?2825086263> .

Lentelės tęsinys:

8.	Nukentėjusio asmens teisinio statuso pripažinimas ir pažymėjimo išdavimas
9.	Asmenų, neapdraustų privalomuoju sveikatos draudimu, nukreipimas į ambulatorinio gydymo įstaigas
10.	Specialiųjų poreikių ir jų lygio nustatymas
11.	Vienkartinių pašalpų iki 3 BSI (114 Eur) dydžio skyrimas
12.	Aprūpinimas techninės pagalbos priemonėmis
13.	Asmeninės higienos ir priežiūros paslaugų teikimas
14.	Transporto paslaugų teikimas
15.	Laikinojo asmens pažymėjimo išdavimas
16.	Pagalbos į namus paslaugų teikimas
17.	Dienos socialinės globos paslaugų skyrimas suaugusiems asmenims su negalia ir senyvo amžiaus asmenims
18.	Ilgalaikės (trumpalaikės) socialinės globos paslaugų skyrimas suaugusiems asmenims su negalia ir senyvo amžiaus asmenims
19.	Apgyvendinimo savarankiško gyvenimo namuose paslaugos suaugusiems asmenims su negalia ir senyvo amžiaus asmenims, socialinės rizikos suaugusiems asmenims ir jų šeimoms, socialinės rizikos šeimoms
20.	Pažymėjimo, suteikiančio teisę važiuoti su 80 procentų nuolaida Lietuvos Respublikos nepriklausomybės gynėjams, išdavimas
21.	Vienkartinių pašalpų nuo 4 iki 48 BSI (152 - 1824 Eur) dydžio skyrimas
22.	Ilgalaikės (trumpalaikės) socialinės globos paslaugų skyrimas socialinės rizikos bei likusiems be tėvų globos vaikams
23.	Ilgalaikės (trumpalaikės) socialinės globos paslaugų skyrimas vaikams su negalia
24.	Dienos socialinės globos paslaugų skyrimas vaikams su negalia
25.	Socialinės paramos mokiniams skyrimas
26.	Vienartinės pašalpos skyrimas gimus trynukams ir daugiau vaikų
27.	Dienos socialinės globos asmens namuose teikimas
28.	Pagalbos pinigų skyrimas šeimoms, globojančioms (rūpinančioms) ar prižiūrinčioms nesusietus giminytės ryšiais vaikus

Sudaryta darbo autorės pagal Vilniaus miesto savivaldybės administracijos Socialinės paramos skyriaus teikiamų socialinių paslaugų sąrašą

Pagal 9 lentelėje pateiktą Vilniaus miesto savivaldybės administracijos Socialinių reikalų ir sveikatos departamento Socialinės paramos skyriaus teikiamų socialinių paslaugų spektrą akivaizdu,

kad Vilniaus miesto gyventojams teikiamas platus socialinių paslaugų asortimentas, apimantis ne vieną socialinę grupę. Taip pat verta akcentuoti, jog nors keletas 9 lentelėje esančių socialinių paslaugų susijusios su pinigais, tačiau pagrindė Vilniuje piniginę socialinę paramą teikia kitas – Socialinių išmoku – skyrius. Socialinės paramos skyrius dirba vadovaudamasis 2006 m. sausio 19 d. priimtu Lietuvos Respublikos socialinių paslaugų įstatymu, kuris „apibrėžia socialinių paslaugų sampratą, tikslus ir rūšis, reglamentuoja socialinių paslaugų valdymą, skyrimą ir teikimą, socialinės globos įstaigų licencijavimą, finansavimą, mokėjimą už socialines paslaugas bei ginčų, susijusių su socialinėmis paslaugomis, nagrinėjimą⁶⁵“. Išvardintos socialinės paslaugos laikytinos priemonėmis socialinei nelygybei mažinti.

Socialinės nelygybės mažinimas socialinių paslaugų priemonėmis

Pateikus socialinių paslaugų spektrą, svarbu paaiškinti jų svarbą nagrinėjamo socialinės nelygybės reiškinių atveju. Baigiamojo darbo autorės nuomone, socialines paslaugas galima laikyti priemone socialinei nelygybei mažinti. Ši priemonė praktiškai pasireiškia poreikį turinčiam gyventojui suteikiant socialinę paslaugą, kurios, jeigu minėta paslauga nebūti viešoji, asmuo dėl įvairių priežasčių neturėtų galimybės jos įsigyti arba ja pasinaudoti. Kai kurios socialiai pažeidžiamos, jautriausios visuomenės grupės būtų atskirtos nuo galimybės gauti privačią socialinę paslaugą, o jos negavus, poreikį turinčio asmens padėtis žymiai pablogėtų. Kai tuo tarpu asmuo, galintis sau leisti įsigyti privačią paslaugą, galimai patenkintų poreikį ir išspręstų problemą. Tokiu būdu atotrūkis tarp galinčio sau leisti privačią paslaugą, ir to sau leisti negalinčio asmens, pasidaro dar didesnis – manytina, kad tokiu būdu socialinė nelygybė tarp jų didėja. Kitaip tariant, didėja socialinė nelygybė, paslaugos negavusįjį paliekant socialiai pažeidžiamų visuomenės narių gretose, socialinės piramidės apačioje, o paslaugą gavusiajam kylant į socialinės piramidės viršų. Tai galima pagrįsti argumentu, jog socialinio poreikio problemą išsprendęs asmuo nebėra pažeidžiamas ir gali imtis savarankiškai kurti savo materialinę ir kitokią gerovę, o socialinio poreikio problemos neišsprendęs asmuo išlieka pažeidžiamas ir negali kurti savo gerovės taip pat, kaip tai gali minėtas socialinės piramidės viršuje esantis asmuo.

Matant šią takoskyrą, tampa aiškesnė viešųjų socialinių paslaugų svarba – jos padeda pagerinti socialiai jautriausių visuomenės grupių padėtį, lyginant su socialinės piramidės viršūnėje esančiomis grupėmis. Baigiamojo darbo autorės nuomone, socialines paslaugas reikėtų suvokti kaip pagalbos priemonę socialinės piramidės apačioje esančiam visuomenės sluoksniui, suteikiant ne priemones pinigų pavidalu prekėms ar paslaugoms įsigyti, o suteikiant paslaugą kaip neapčiuopiamą, heterogenišką, nekaupiamą dalyką, iš karto paruoštą vartoti, vos tik paslauga skiriama. Manytina, kad pagalba per paslaugas yra pakankamai tikslinga ir rezultatyvi, nes paslaugų negalima sukaupti ar perpirkti – jų nauda patiriama tik gavėjui tiesiogiai vartojant suteiktą paslaugą, o to rezultatas – užkirstas

⁶⁵ „Lietuvos Respublikos socialinių paslaugų įstatymas“, *Valstybės žinios*, Nr. 17-589 (2006), TAR, <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.91609F53E29E> .

keltas socialinės padėties blogėjimui. Suteikus socialines paslaugas, poreikį turinčio, tačiau savarankiškai jo patenkinti negalinčio ar neturinčio galimybių asmens gerovės lygis, manytina, pakeliamas. Tokiu būdu jo socialinė padėtis tampa geresnė ir artimesnė socialinei padėčiai tų asmenų, kurie yra socialinės piramidės viršuje, arba bent jau vidurinio visuomenės sluoksnio, kuris gali sau leisti geresnį nei minimalų socialinių paslaugų ir kitokių poreikių patenkinimo lygį. Kitaip tariant, manytina, jog šių dviejų socialinės piramidės polių padėtis vienodinama prioriteta teikiant piramidės apačioje esantiems visuomenės sluoksniams. Tokiu būdu turėtų mažėti atskirtis tarp šių dviejų polių.

Darytina prielaida, kad geresnę finansinę padėtį turintys asmenys gali sau leisti geresnes socialines paslaugas, galbūt perkant jas iš privataus sektoriaus. Kai tuo tarpu prastos finansinės padėties asmenys negali sau leisti privačių paslaugų, todėl vienintelė išeitis, atsiradus poreikiui, yra naudotis viešosiomis socialinėmis paslaugomis. Jų svarba itin išryškėja bandant daryti projekcijas hipotetinėje situacijoje, kaip klostytųsi poreikį turinčių asmenų situacija, neturint reikiamų išteklių ir valstybei neteikiant socialinių paslaugų. Manytina, kad tai sukeltų katastrofiškas pasekmes žmonių sveikatai, gerovei ir sukeltų iššūkius visai socialinės apsaugos sistemai, kaip patenkinti milžinišką socialinės apsaugos poreikį, jeigu egzistuotų tik socialinis draudimas bei pinigine socialinė parama, eliminuojant socialinių paslaugų sritį.

Socialinių problemų sprendimas Lietuvoje narystės ES kontekste

Dažnai analizuojant nepakankamai sėkmingą socialinę politiką ir su ja susijusias problemas, pasigirsta viešoji nuomonė, jog Lietuvos narystė Europos Sąjungoje neišsprendė pamatinių Lietuvos socialinės politikos problemų – tebeegzistuoja skurdas, nedarbas, socialinė nelygybė. 2017 m. vasario 22 d. Europos Komisijos pateiktoje ataskaitoje teigiama, kad „Lietuvos minimali socialinės apsaugos sistema neapsaugo nuo skurdo, [...] mokesčių lengvatų sistemos nepakanka rinkos pajamų nelygybei Lietuvoje mažinti, [...] o pajamų nelygybė Lietuvoje yra viena didžiausių ES ir didėja nuo 2012 m. Pajamų kvintilio dalies santykis (S80/S20)⁶⁶ 2015 m. buvo 7,5, t. y. vienas iš aukščiausių ES⁶⁷“. Pastarasis rodiklis reiškia, jog skirtumas tarp didžiausias pajamas ir mažiausias pajamas Lietuvoje gaunančių gyventojų yra 7,5 kartai. Kai tuo tarpu toks pat ES šalių narių vidurkio rodiklis yra apie 5-5,2 kartai⁶⁸. Minėtoje ataskaitoje konstatuojama, jog Lietuvoje „nelygybė atsiranda dėl žemos ir aukštos kvalifikacijos darbuotojų užimtumo didelio skirtumo, didelių darbo užmokesčio skirtumų, riboto mokesčių sistemos progresyvumo ir minimalios socialinės apsaugos sistemos, įskaitant taikomą pagyvenusiems žmonėms, silpnumo. Be to, kad laikoma, jog didelė pajamų nelygybė kenkia

⁶⁶ Santykis S80 / S20 rodo santykį, gautą 20 % didžiausias pajamas gaunančių gyventojų visas pajamas padalijus iš 20 % mažiausias pajamas gaunančių gyventojų visų pajamų.

⁶⁷ Europos Komisija, *Šalies ataskaita. Lietuva 2017*, SWD(2017) 80 final, 2017 m. vasario mėn., Briuselis, 22-24, <https://ec.europa.eu/info/sites/info/files/2017-european-semester-country-report-lithuania-lt.pdf>.

⁶⁸ *Ibid.*

ekonomikos augimui ir makroekonominiam stabilumui, Lietuvoje ji taip pat galėtų būti viena iš emigracijos priežasčių⁶⁹“. Taigi, tokias išvadas apie Lietuvos socialinės politikos problemas pateikė Europos Komisija.

Tęstinio interneto projekto apie turinės nelygybės problemos anatomiją konferencijoje kalbėjęs sociologas, ekonomistas, socialinių mokslų daktaras, profesorius Romas Lazutka cituoja EBPO [Ekonominio bendradarbiavimo ir plėtros organizacija – R. U.] raportą, kuriame pateikti įrodymai, jog šalyse, kuriose egzistuoja didelė pajamų nelygybė, ekonomikos augimas taip pat mažesnis. Anot jo, manytina, kad pernelyg didelė pajamų nelygybė nuskurdina dirbančiųjų klasę, todėl ji tampa neproduktyvi, o nuo to nukenčia ekonomikos augimas⁷⁰. Taigi, socialinės nelygybės pajamų atžvilgiu problema dar kartą paremta Europos lygmens organizacijos duomenimis. Tad dar kartą gali kilti klausimas, ar narystė ES ir kitose organizacijose duoda teigiamą naudą sprendžiant socialines problemas, ne tik jas konstatuojant.

Grįžtant prie minėtų gyventojų lūkesčių ES atžvilgiu dėl socialinės politikos problemų sprendimo, manytina, jog svarbu iš mokslinės-teorinės pusės pažvelgti į ES įsipareigojimus šioje srityje, kad būtų galima objektyviai vertinti gyventojų lūkesčių pagrįstumą ES reguliavimo atžvilgiu. „Europos Sąjungos lygmens socialinė politika iš esmės skiriasi nuo valstybės lygmens socialinės politikos. ES valstybės narės skirtingai vertina socialines problemas, skirtingi valstybių narių socialinių programų mastai, prioritetai, finansavimo ir valdymo būdai. Europos Sąjunga nėra perėmusi socialinių funkcijų, būdingų daugeliui Vakarų Europos valstybių, t. y. lėšų perskirstymo. Tačiau Europos Sąjunga, pasitelkusi struktūrinius fondus, ir darydama įtaką valstybių narių bendrajai žemės ūkio ir regionų politikai, aktyviai dalyvauja perskirstymo politikoje. Todėl Europos Sąjungos socialinę politiką priimta suvokti kaip socialinį reguliavimą sričių, susijusių su bendrosios rinkos veikimu. Tai yra šios sritys: darbo teisė; darbo saugos reikalavimai; socialinės darbuotojų migrantų teisės; lyčių lygiateisiškumas⁷¹“. Ekonomistas, socialinių mokslų profesorius, daktaras Gediminas Davulis taip pat pabrėžia ypatingą socialinės politikos padėtį visos ES bendrosios politikos kontekste: „socialinė sfera yra viena iš veiklos sričių, kuri yra palikta ES šalių – narių kompetencijai. Kiekviena šalis vykdo savarankišką socialinę politiką. Čia nėra konkrečių ES nustatytų normatyvų, kuriuos šalys privalėtų besąlygiškai vykdyti, kaip, pavyzdžiui, netiesioginių mokesčių atveju. Tokie bendri normatyvai vargu ar įmanomi dėl nevienodų šalių – narių ekonominių galimybių. Nors ES negali diktuoti valstybėms – narėms kaip joms tvarkyti savo socialinius reikalus, tačiau tam tikri pagrindiniai socialinės politikos principai, kurių šalys – narės

⁶⁹ *Ibid.*

⁷⁰ Vytenis Miškinis, „R. Lazutka: turime skurdo Lietuvą“, Delfi.lt, 2017 gegužės 10 d., <https://www.delfi.lt/multimedija/turtine-nelygybe/r-lazutka-turime-skurdo-lietuva.d?id=74609546>.

⁷¹ Leta Dromantienė ir Vida Česnuitytė, *Europos Sąjungos socialinė politika* (Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2011), 18.

privalo laikytis, yra nustatytos tarptautinėse sutartyse bei kituose ES teisės aktuose⁷²“. Taigi, žinant šį teorinį reglamentavimą, galima daryti prielaidą, jog gyventojų lūkesčiai dėl ES intervencijos į Lietuvos socialinę politiką yra nepagrįsti. ES vaidmuo šalių narių socialinėje politikoje yra bendro pobūdžio reguliavimas, koordinavimas, gairių nustatymas. Taip pat akcentuotina, kad didesnė ES intervencija į Lietuvos socialinę politiką praktiškai nėra galima, nes kiekviena bendrijos narė vykdo savarankišką socialinę politiką. Vadinasi socialinės politikos klausimai yra išimtinai nacionalinių šalių vyriausybių klausimai.

Apibendrinant šią darbo dalį galima teigti, jog socialinės nelygybės mažinimas Lietuvoje per socialinės paramos priemones vyko labai nuosekliai – vadovaujantis subsidarumo principu tam tikros valstybės funkcijos perduotos savivaldybėms. Tarp jų ir socialinės paramos klausimai. Toliau buvo apžvelgta konkrečiai Vilniaus miesto savivaldybės administracijos Socialinių reikalų ir sveikatos departamento Socialinės paramos skyriaus vykdoma veikla per šio skyriaus teikiamų socialinių paslaugų spektrą, kuris yra pakankamai platus. Galiausiai, remiantis teorija, bandyta išsiaiškinti, ar retkarčiais išreiškiamas gyventojų nepasitenkinimas, jog ES nepakankamai prisideda prie socialinės politikos problemų, tarp jų ir socialinės nelygybės Lietuvoje, sprendimo. Manytina, jog šie gyventojų lūkesčiai nėra pagrįsti, kadangi socialinė politika yra išimtinai kiekvienos bendrijos narės kompetencija, į kurią ES negali kištis. Tai pagrindžia ir faktas, jog kiekvienos ES šalies – narės socialinė politika ir ekonominis pajėgumas tai politikai įgyvendinti yra pernelyg skirtingi, kad jiems galima būtų taikyti kitokio pobūdžio reglamentavimą negu rekomendacinius. Taigi, šalys narės kiek įmanydamos privalo spręsti tokias socialines problemas kaip socialinė nelygybė nacionaline politika prieinamomis priemonėmis. Kaip matyti iš šio darbo teorinės dalies, pastaroji politika mažinant socialinę nelygybę Lietuvoje nėra pakankamai sėkminga, todėl, manytina, reikia išsamiau panagrinėti socialinės nelygybės mažinimo problemą per teikiamų socialinių paslaugų aspektą viešojo administravimo srityje.

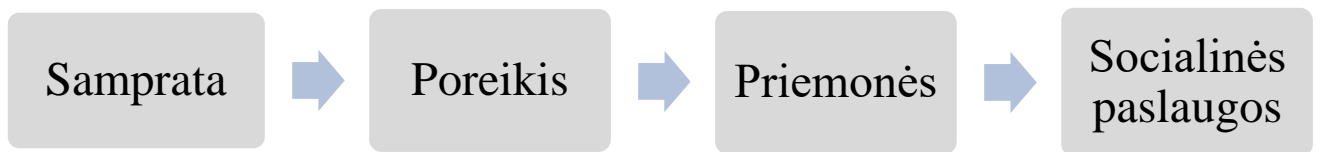
⁷² Gediminas Davulis, „Socialinės politikos principai Europos Sąjungoje ir Lietuvoje“, *Societal Innovations for Global Growth*, 1(1) (2012): 584, <http://etalpykla.lituanistikadb.lt/fedora/objects/LT-LDB-0001:J.04~2012~1367188628083/datastreams/DS.002.0.01.ARTIC/content> .

3. SOCIALINĖS NELYGYBĖS MAŽINIMO SOCIALINIŲ PASLAUGŲ PRIEMONĖMIS TYRIMAS

3.1. Tyrimo metodika

Tyrimo teorinis pagrindimas

Teorinėje šio baigiamojo darbo dalyje atlikta socialinės nelygybės reiškinio kaip vienos iš socialinės politikos problemų teorinė analizė nuo pat problemos ištakų iki institucinio reglamentavimo šiai problemai spręsti, nagrinėjant laikotarpį nuo Lietuvos nepriklausomybės atkūrimo 1990 m. iki šių dienų. Manytina, kad esamo institucionalizavimo bei įstatymų reglamentavimo prasme sudarytos pakankamai geros sąlygos socialinei nelygybei mažinti viešojo administravimo priemonėmis. Tačiau teorinėje dalyje jau atliktos analizės nepakanka, norint paaiškinti statistikos rodikliais grindžiamą prielaidą, jog socialinės nelygybės mažinimas Lietuvoje nėra pakankamai sėkmingas. Dėl šios priežasties manytina, jog šiame darbo etape tikslinga pratęsti ankstesnėje darbo dalyje pradėtą teorinę viešojo administravimo priemonėmis teikiamų socialinių paslaugų analizę ir atlikti empirinį socialinių paslaugų administravimo tyrimą (1 pav.).

1 pav. Teorinis baigiamojo darbo tyrimo modelis

Sudaryta darbo autorės

Tyrimo tikslas ir uždaviniai

Tikslas – išanalizuoti Vilniaus miesto savivaldybės administracijos Socialinės paramos skyriaus veiklą socialinės nelygybės mažinimo srityje administruojant socialines paslaugas.

Uždaviniai:

1. Ištirti dabartinį socialinių paslaugų poreikį ir jo pokyčius vertinant iš paslaugos administratorių perspektyvos.
2. Įvertinti Socialinės paramos skyriui pavaldžių įstaigų spektro bei veiklą reglamentuojančių įstatymų pakeitimo tinkamumą.
3. Pateikti ekspertų vertinimą apie dabar veikiančią socialinių paslaugų sistemą, siūlymus dėl reikalingų pokyčių bei prognozes dėl būsimo socialinių paslaugų poreikio.

Tyrimo metodai ir jų pasirinkimas:

Socialinės nelygybės mažinimui Lietuvoje viešojo administravimo socialinių paslaugų priemonėmis tirti pasirinktas kokybinis tyrimo tipas. Tai „sisteminis, nestruktūrizuotas atvejo ar individų grupės, situacijos ar įvykio tyrimas natūralioje aplinkoje, siekiant suprasti tiriamuosius reiškinius bei pateikti interpretacinį, holistinį jų paaiškinimą⁷³“. Kitaip tariant, kokybinis tyrimo tipas yra „įsisąmoninta ypatingų metodų ir būdų paieška, socialinių reiškinių, procesų ir sistemų kokybinių bruožų charakteristika⁷⁴“. Pasirinktą kokybinį tyrimo tipą nulėmė šio baigiamojo darbo pobūdis, objektas (Socialinės paramos skyrius), siekiamas tyrimo tikslas (išanalizuoti Vilniaus miesto savivaldybės administracijos Socialinės paramos skyriaus veiklą socialinės nelygybės mažinimo srityje administruojant socialines paslaugas) bei šio baigiamojo darbo problema, formuluojama klausimu: kodėl nepavyksta sumažinti socialinės nelygybės Lietuvoje viešojo administravimo priemonėmis?

Pasirinktas kokybinis tyrimo tipas nulėmė, jog tinkamiausias metodas norint įgyvendinti tyrimo tikslą yra kokybinis tyrimo metodas: **ekspertų nuomonės tyrimas interviu būdu**. Šiam tyrimui atlikti panaudotas pusiau struktūrizuoto interviu metodas: iš anksto suformuluoti visiems ekspertams vienodi interviu klausimai, tačiau nenumatyti atsakymai, siekiant, kad ekspertai pateiktų savo individualią nuomonę nagrinėjamu klausimu. Ekspertų interviu – tai metodas, kurio metu apklausiami „asmenys, kurie dėl savo profesinės ir gyvenimo patirties turi didžiausią ir kompetenciją ir patikimiausią bei pakankamai išsamią informaciją apie tiriamą problemą⁷⁵“. Šiuo tyrimo metodu siekiama sužinoti ekspertų nuomonę apie Vilniaus miesto savivaldybės administracijos Socialinės paramos skyriaus veiklą socialinės nelygybės mažinimo srityje administruojant socialines paslaugas.

Tyrimo instrumentas:

Ekspertų nuomonės tyrimo pusiau struktūrizuoto interviu metodu klausimai buvo rengiami atsižvelgiant į teorinėje šio baigiamojo darbo dalyje atskleistus svarbiausius nagrinėjamos temos aspektus, siekiant sužinoti ekspertų nuomonę apie praktinę Socialinės paramos skyriaus veiklą socialinės nelygybės mažinimo srityje administruojant socialines paslaugas. Interviu metu apklausti 6 ekspertai – Vilniaus miesto savivaldybės administracijos Socialinės paramos skyriaus specialistai. Respondentų (ekspertų) sąrašas bei naudotas klausimynas pateikiami šio darbo prieduose (2 ir 3 priedas).

Ekspertų interviu klausimynas buvo sudarytas iš 9 klausimų. Jų sąsajų su teorine šio baigiamojo darbo dalimi bei keliamais tyrimo uždaviniais principai pateikti 10 lentelėje.

⁷³ Kęstutis Kardelis, *Mokslinių tyrimų metodologija ir metodai* (Šiauliai: Lucilijus, 2005), 273.

⁷⁴ Rimantas Tidikis, *Socialinių mokslų tyrimo metodologija* (Vilnius: Lietuvos teisės universiteto Leidybos centras, 2003), 355.

⁷⁵ *Ibid.*, 467.

10 lentelė. Interviu klausimų sudarymo principai

Ekspertams pateikti klausimai		Nagrinėjama teorinėje dalyje	Sąsaja su tyrimo uždaviniais
1.	Gal galite įvardinti Jums priskirtą kuruoti socialinių paslaugų gavėjų grupę?	1 skyrius	1. Ištirti dabartinį socialinių paslaugų poreikį ir jo pokyčius vertinant iš paslaugos administratorių perspektyvos.
2.	Lietuvos nacionalinio saugumo strategijoje teigiama, kad socialinis saugumas – nacionalinis interesas, o socialinė atskirtis – nacionalinė grėsmė. Kokias prielaidas apie socialinės politikos problemų tendencijas galima daryti pagal Jūsų administruojamos socialinės paslaugos poreikį?	1 skyrius	
3.	Ko Jūsų administruojamai socialinės paslaugos gavėjų grupei labiausiai trūksta? Kokius poreikius jie išreiškia?	1.1.poskyris	
4.	Kaip pasikeitė Jūsų administruojamos socialinės paslaugos poreikis per pastaruosius 3-5 metus?	1.2. poskyris	
5.	Kaip pakomentuotumėte Jūsų administruojamą socialinę paslaugą teikiančių pavaldžių įstaigų spektrą? Kas jį sudaro? Ar jis pakankamas?	2.2..poskyris	2. Įvertinti Socialinės paramos skyriui pavaldžių įstaigų spektro pakankumą bei veiklą reglamentuojančių įstatymų pakeitimo tinkamumą.
6.	Kaip dabartinis LR socialinių paslaugų įstatymo reglamentavimas atspindi skirtingas socialines grupes? Ar minėto įstatymo formuluotės nesudaro kliūčių Jums teikti socialinę paslaugą visiems poreikį turintiems asmenims?	2.3.poskyris	
7.	Jeigu Jūsų kuruojama socialinė paslauga nebūtų teikiama, kokias grėsmes tai sukeltų socialinės nelygybės problemos atžvilgiu Lietuvoje?	Pasiūlymai/ prognozės, orientuotos į ateitį	3. Pateikti ekspertų vertinimą apie dabar veikiančią socialinių paslaugų sistemą, siūlymus dėl reikalingų pokyčių bei prognozes dėl būsimo socialinių paslaugų poreikio.
8.	Vertinant iš administravimo perspektyvos, kokių pokyčių reiktų, kad socialinių paslaugų teikimas būtų efektyvesnis?	Pasiūlymai/ prognozės, orientuotos į ateitį	
9.	Kaip manote, kokia Jūsų administruojamos socialinės paslaugos poreikio prognozė artimiausiems keleriems metams? Kokios vyraujančios tendencijos?	Pasiūlymai/ prognozės, orientuotos į ateitį	

Sudaryta darbo autorės

Tyrimo metu surinkti duomenys buvo tvarkomi pirmiausia atliekant interviu transkripciją iš garso įrašo.

Tyrimo objektas ir imtis:

Objektas – Socialinės paramos skyrius.

Manytina, kad skyriaus veiklos administruojamų socialinių paslaugų spektrą geriausiai atskleistų specialistai, tiesiogiai dirbantys su šio skyriaus kompetencijoje esančiais klausimais, pateiktais šio darbo 9 lentelėje. Dėl šios priežasties labiausiai patyrę nagrinėjamos temos tyrimo ekspertai būtų Socialinės paramos skyriaus specialistai. Anot Bronislovo Bitino, Liudmilos Rupšienės ir Vilmos Žydžiūnaitės, „kokybiniame tyrime dažniausiai taikoma tikslinė imties vienėtų atranka⁷⁶“. Taigi, galima teigti, jog ekspertų atranka šiam tyrimui yra tikslinė.

Tyrimo imtis. Interviu dalyvavo 6 ekspertai. Tyrimo ekspertai parinkti remiantis patogiosios atrankos būdu. Anot M. Patton, patogiosios atrankos esmė – „atrenkami lengviausiai prieinami generalinės aibės vienetai. [...] Kokybiniuose tyrimuose patogioji atranka svarbi dar ir tuo, kad dažnai apskritai sudėtinga tiriamuosius pasiekti. [...] Taigi kartais patogioji atranka gali būti vienintelis racionalus tyrimo imties sudarymo būdas⁷⁷“. Patogiosios atrankos būdu atrinkta po vieną kompetentingą Skyriaus specialistą, administruojantį skirtingą socialinę paslaugą, kad būtų galima ištirti platų Socialinės paramos skyriaus teikiamų paslaugų spektrą, nagrinėjamą šio baigiamojo darbo tyrime. Tai specialistai, atsakingi už NVO ir VšĮ vaikų dienos centrus (E1), dienos paslaugas senyvo amžiaus žmonėms ir suaugusiems asmenims su negalia (E2), ilgalaikės/trumpalaikės socialinės globos paslaugas suaugusiems asmenims su negalia (E3), asmenys be pastovios gyvenamosios vietos (E4), socialinės globos paslaugos vaikams (E5) bei socialinės rehabilitacijos paslaugas neįgaliesiems bendruomenėje (E6). Ekspertų charakteristika pateikta 11 lentelėje. Siekiant objektyvumo ir nešališkumo nagrinėjant duomenis, kiekvienam ekspertui suteiktas eksperto kodas.

⁷⁶ Bronislovas Bitinas, Liudmila Rupšienė ir Vilma Žydžiūnaitė, *Kokybinių tyrimų metodologija: vadovėlis vadybos ir administravimo studentams* (Klaipėda: S. Jokužio leidykla-spaustuvė, 2008), 98.

⁷⁷ *Ibid.*, 101.

11 lentelė. Tyrime dalyvavusių ekspertų charakteristika

Eksperto kodas	Pareigos	Kuruojama sritis
E1	Vyr. specialistė	NVO ir VšĮ vaikų dienos centrai
E2	Vyr. specialistė	Dienos paslaugos senyvo amžiaus žmonėms ir suaugusiems asmenims su negalia
E3	Socialinių programų koordinatore	Ilgalaikės/trumpalaikės socialinės globos paslaugos suaugusiems žmonėms su negalia
E4	Vyr. specialistė	Asmenys be pastovios gyvenamosios vietos
E5	Vyr. specialistė	Socialinės globos paslaugos vaikams
E6	Socialinių programų koordinatorius	Socialinės rehabilitacijos paslaugos neįgaliesiems bendruomenėje

Sudaryta darbo autorės

Tyrimo organizavimas:

Informacija apie vykdomą tyrimą ir prašymas dalyvauti ekspertų tyrime buvo pateikti 2017 m. spalio mėnesį. Gavus skyriaus vedėjos sutikimą vykdyti šį tyrimą bei specialistų sutikimą dalyvauti tyrime, buvo baigti ruošti ekspertų interviu klausimai. Tyrimas vykdytas 2017 m. lapkričio 2-7 d.

Tyrimo etika:

Atliekant tyrimą svarbu „išlaikyti pusiausvyrą tarp tyrėjo noro gauti objektyvią informaciją ir tiriamojo asmens saugos⁷⁸“. Dėl šios priežasties vykdam tyrimą buvo laikomasi etikos principų: gautas skyriaus vedėjos leidimas vykdyti tyrimą, informantai informuoti apie tyrimo esmę, iš anksto supažindinti su interviu klausimais, gautas ekspertų (informantų) sutikimas laisvanoriškai dalyvauti tyrime, ekspertai (informantai) įspėti, kad interviu metu bus daromas garso įrašas. Taip pat akcentuota, jog interviu metu ir vėliau analizuojant interviu metu surinktus duomenis jiems priskirtas eksperto kodas.

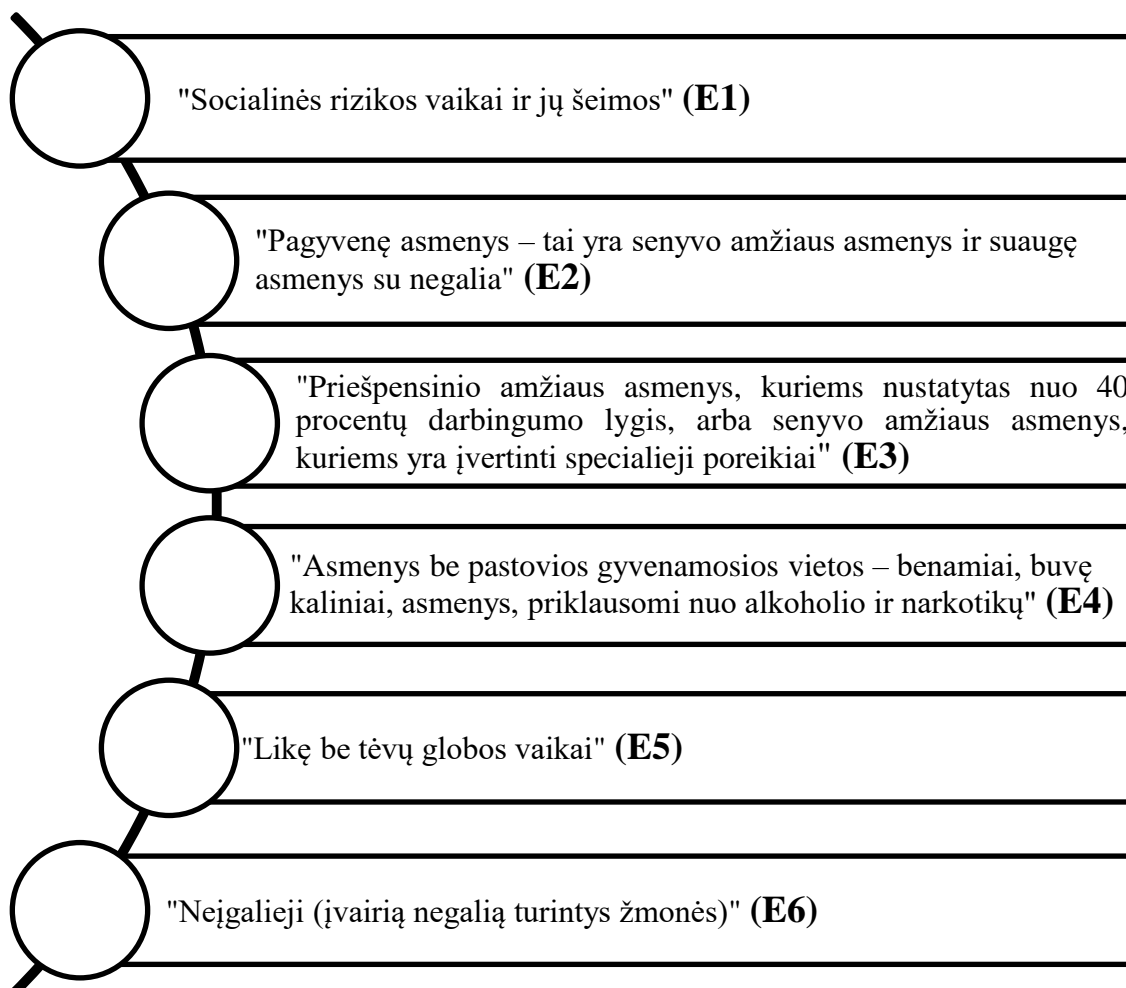
⁷⁸ Kęstutis Kardelis, *supra note*, 73: 76.

3.2. Socialinės paramos skyriaus ekspertų nuomonės tyrimo rezultatų analizė

Siekiant atlikti visapusišką ir turinio prasme svarų tyrimą apie socialinės nelygybės mažinimą socialinių paslaugų aspektu, nuspręsta atlikti praktinį tyrimą apie Vilniaus miesto savivaldybės administracijos Socialinės paramos skyriaus veiklą socialinės nelygybės mažinimo srityje administruojant socialines paslaugas. Interviu analizė bus atliekama nagrinėjant atskirus interviu klausimyno klausimus.

1 klausimas – specialistui priskirta kuruoti socialinių paslaugų gavėjų grupė:

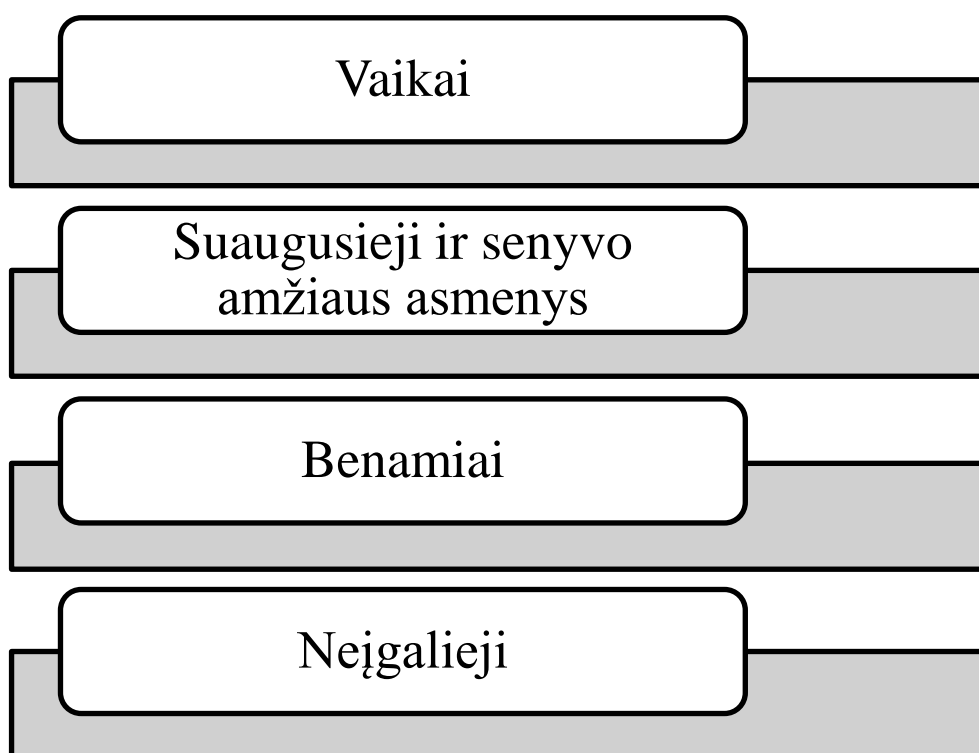
Pradedant ekspertų nuomonės tyrimą, pirmiausia ekspertų buvo paprašyta įvardinti jiems priskirtą kuruoti socialinių paslaugų gavėjų grupę (1 klausimas, 3 priedas). 2 paveiksle pateikti gauti atsakymai.

2 pav. Specialistui priskirta kuruoti socialinių paslaugų gavėjų grupė

Sudaryta darbo autorės remiantis atlikto interviu informacija

Pirmuoju ekspertams pateiktu klausimu ekspertų paprašyta įvardinti jiems priskirtą kuruoti socialinių paslaugų gavėjų grupę. Šiuo klausimu siekta praktiškai parodyti platų nagrinėjamo baigiamojo darbo objekto – Socialinės paramos skyriaus – administruojamų socialinių paslaugų spektrą, kuris jau buvo apžvelgtas teorinėje šio darbo dalyje. Ekspertų E1 ir E5 veikla susijusi su vaikais, ekspertai E2 ir E3 administruoja paslaugas, susijusias su suaugusiais ir senyvo amžiaus asmenimis. Ekspertų E4 ir E6 kuruojamos socialinės grupės šiek tiek išsiskiria iš bendro skyriaus konteksto, bet ne ką mažiau svarbios – atitinkamai tai asmenys be pastovios gyvenamosios vietos ir įvairių negalią turintys asmenys. Apibendrinant ekspertų pateiktus atsakymus, Socialinės paramos skyriaus administruojamas socialines paslaugas galima diferencijuoti pagal paslaugų gavėjų grupes (3 pav.).

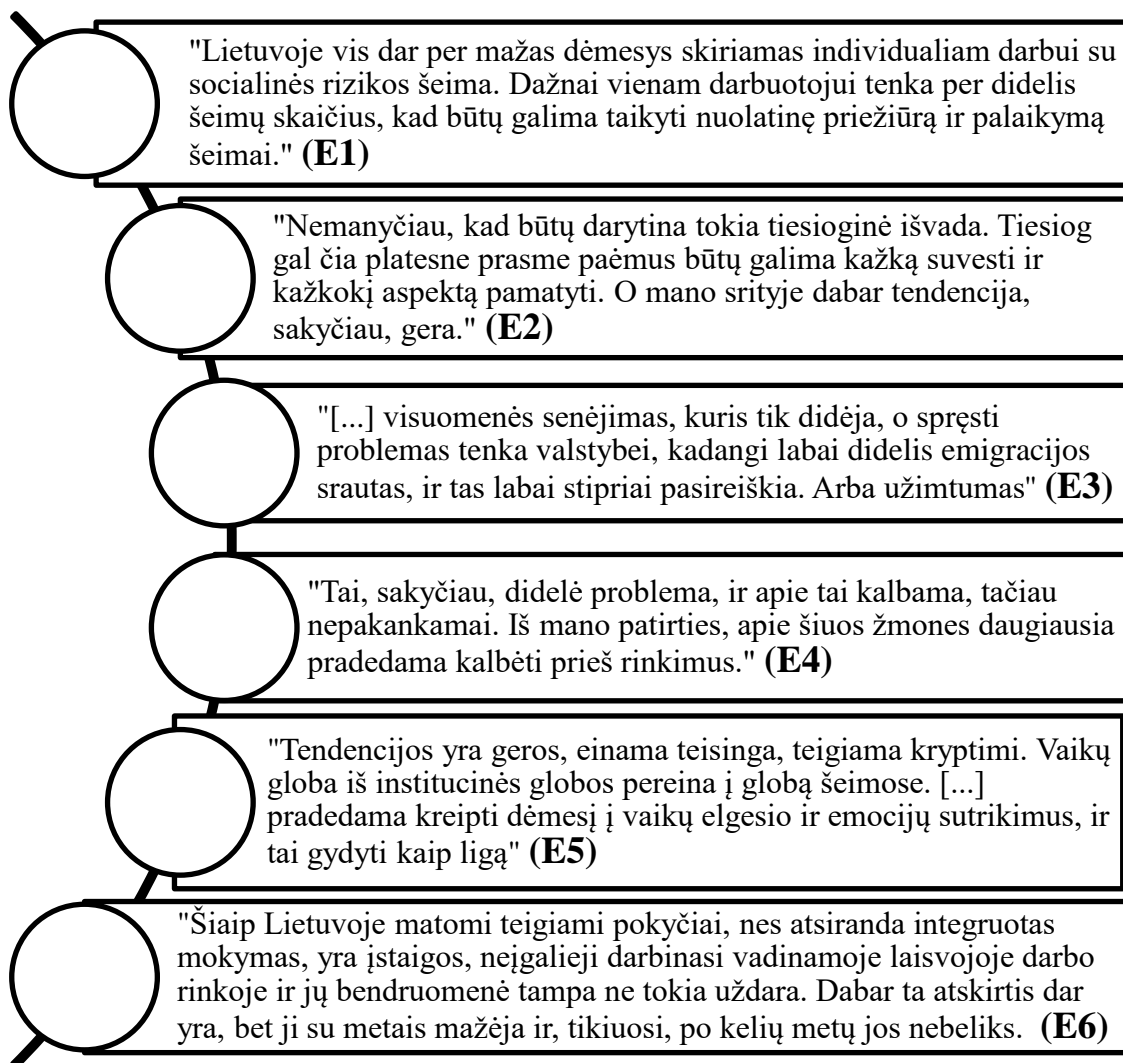
3 pav. Socialinės paramos skyriaus kuruojamų socialinių paslaugų gavėjų grupės

Sudaryta darbo autorės remiantis atlikto interviu informacija

Kaip buvo nagrinėjama teorinėje šio darbo dalyje, Socialinės paramos skyriaus veikla apima pakankamai platų socialinių paslaugų spektrą (9 lentelė). Specialistams yra paskirstytos funkcijos platesne prasme pagal kuruojamą socialinių paslaugų gavėjų grupę ir siauresne prasme – pagal minėtoms socialinėms grupėms administruojamas socialines paslaugas, kurių specialistui priskirta po keletą.

2 klausimas – socialinės paslaugos poreikio ir socialinės politikos problemų sąsaja:

Toliau (2 klausimas, 3 priedas) respondentų paprašyta įvardinti galimas socialinės politikos problemų Lietuvoje tendencijas pagal eksperto administruojamos socialinės paslaugos poreikį. 4 paveiksle pateikti ekspertų atsakymai į šį klausimą.

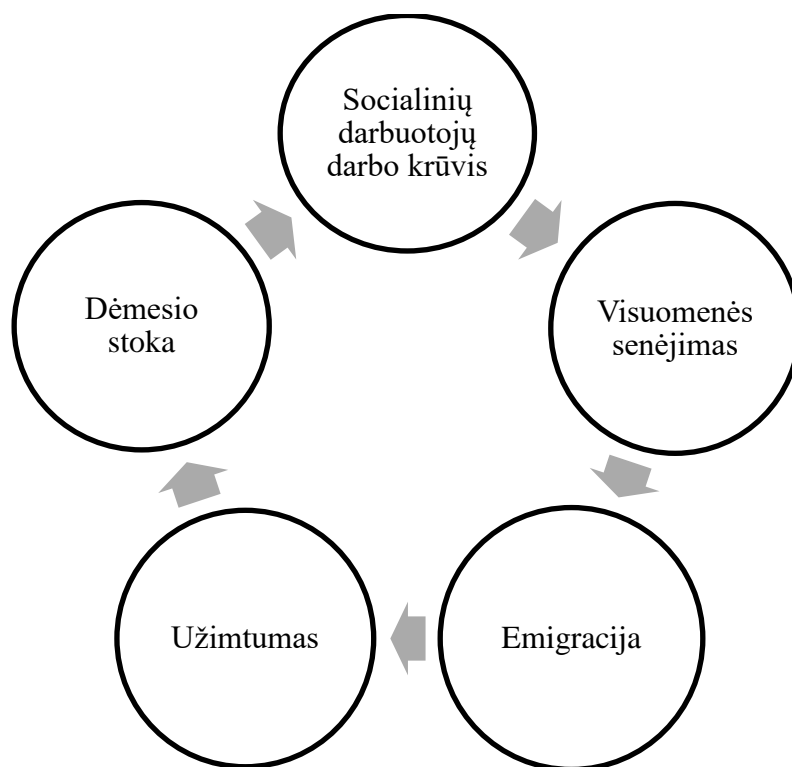
4 pav. Ekspertų nuomonė socialinės politikos problemų tendencijų atžvilgiu pagal kuruojamos socialinės paslaugos poreikį

Sudaryta darbo autorės remiantis atlikto interviu informacija

Analizuojant ekspertų atsakymus į klausimą apie socialinės politikos Lietuvoje problemų tendencijas pagal eksperto kuruojamos socialinės paslaugos poreikį, galima pastebėti, jog ekspertams buvo pakankamai sunku susieti savo kuruojamos srities poreikį su bendrąja šalies socialine politika ir daryti kokias nors prielaidas apie jų tendencijas. Tačiau ekspertų pateiktus atsakymus galima apibendrinti: ekspertai E1, E3 ir E4 kalba apie tam tikrus trūkumus savo kuruojamoje socialinėje paslaugoje. Ekspertai E5 ir E6 atskleidė matantys teigiamas pokyčių tendencijas savo kuruojamų

socialinių paslaugų srityje, todėl vardino ne trūkumus, o jau įvykusius teigiamus pokyčius. Ekspertas E2 teigė nematantis tiesioginio ryšio tarp socialinės politikos problemų ir savo kuruojamos socialinės paslaugos poreikio. Šio eksperto E2 atsakymą galima būtų paaiškinti pasirinkimu vertinti socialinės politikos problemas siaurąja prasme – kaip pats ekspertas sako: „Tiesiog gal čia platesne prasme paėmus būtų galima kažką suvesti ir kažkokį aspektą pamatyti“. Tokį atsakymą galima pagrįsti teorinėje šio darbo dalyje nagrinėta plačia socialinės apsaugos sistemos struktūra (6 lentelė) – atrodo pagrįsta, jog tokioje sudėtingoje ir daug sričių apimančioje struktūroje kyla nemažai problemų, tačiau daryti kokias nors tiesiogines prielaidas apie socialinės politikos problemas ir savo kuruojamos socialinės paslaugos sritį ekspertui buvo sunku.

Grįžtant prie šiame klausime ekspertų pateiktų atsakymų, svarbu paminėti, jog juose išryškėja pačių ekspertų įvardinamos socialinės politikos problemos: per didelis socialinių darbuotojų darbo krūvis (E1), visuomenės senėjimas, emigracija, užimtumas (E3) bei pernelyg mažas dėmesys tam tikroms socialinėms grupėms, pavyzdžiui, benamiams (E4) (5 pav.).

5 pav. Ekspertų įvardintos socialinės politikos problemos

Sudaryta darbo autorės remiantis atlikto interviu informacija

Remiantis ekspertų įvardintomis socialinės politikos problemomis, galima teigti, jog ekspertai patvirtina šio baigiamojo darbo teorinėje dalyje pateiktą socialinės politikos problemų sąsają

su ekonomine padėtimi Lietuvoje. Pavyzdžiui, eksperto E1 įvardintą socialinių darbuotojų darbo krūvio problemą galima sieti su nepaklausia socialinio darbo specialybe, nes socialiniams darbuotojams mokamas pagal darbo pobūdį ir krūvį neadekvačiai mažas atlyginimas, kas savo ruožtu nulemia tai, jog socialinio darbo specialybė nelaikoma prestižine. Dėl šių priežasčių studentai galimai nenori rinktis socialinio darbo studijų ir socialinio darbuotojo profesijos, kas nulemia didelį krūvį šioje sistemoje ir srityje jau dirbantiems socialiniams darbuotojams.

Ekspertas E3 įvardino net tris socialinės politikos problemas, kurios, jo manymu, akivaizdžiai atsiliepia jo kuruojamoje socialinėje paslaugoje – tai visuomenės senėjimas, emigracija ir užimtumas. Kadangi ekspertas E3 kuruoja socialines paslaugas senyvo amžiaus asmenims bei suaugusiems asmenims su negalia, todėl visuomenės senėjimo problema tarp šios paslaugos prašančių asmenų yra labai akivaizdi – didėja skaičius senyvo amžiaus asmenų, kurie dėl senyvo amžiaus bei ligų turi didelį poreikį socialinėms paslaugoms. Eksperto E3 paminėta emigracijos problema jo kuruojamoje srityje pasireiškia dvejopai – tiek per kiekybinį darbingo amžiaus asmenų bei jaunimo kaip visuomenės grupių sumažėjimą, tiek per fizinį atstumą, kuomet į užsienį emigravę žmonės neturi galimybės pasirūpinti Lietuvoje likusiais senyvo amžiaus ligotais artimaisiais. Būtent šie rodikliai didina socialinių paslaugų poreikį senyvo amžiaus asmenims bei suaugusiems asmenims su negalia.

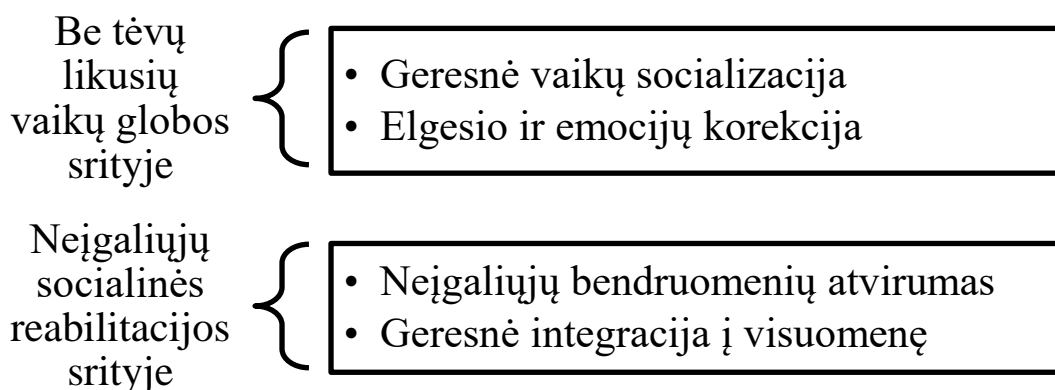
Ekspertas E4 problema įvardino nepakankamą visuomenės ir valdžios dėmesį jo kuruojamai socialinių paslaugų gavėjų grupei – asmenims, neturintiems pastovios gyvenamosios vietos, kitaip tariant, benamiams. Kaip teigia ekspertas, tai nėra pati populiariausia ar dažniausiai viešojoje bei valdžios darbotvarkėje minima socialinė grupė: „iš mano patirties, apie šiuos žmones daugiausia pradama kalbėti prieš rinkimus. Socialinės rizikos žmonės yra kone kiekvienos politinės partijos programoje [...]“. Iš to darytina išvada, jog, nepriklausomai nuo valdančiojoje daugumoje esančių politinių jėgų, benamių asmenų gerovės klausimai nėra populiarūs, o minimalūs laikotarpiai, kuomet šiai socialinei grupei yra skiriamas dėmesys, dažniausiai sutampa su politiniu įstatymų leidžiamosios valdžios rinkimų ciklu – kas ketverius metus. Tačiau ekspertas akcentuoja, jog šios socialinės grupės problemų iškėlimas nebūtinai nulemia praktinį problemų sprendimą. Baigiamojo darbo autorės nuomone, spręsti asmenų be pastovios gyvenamosios vietos problemas klausimą išrinktų tautos atstovų neskatina ir pakankamai skeptiška visuomenės pozicija benamių asmenų ir su jais susijusių problemų atžvilgiu. Visuomenė išreiškia nuomonę, jog, sprendžiant socialines problemas, prioritetas turėtų būti teikiamas kitoms socialiai jautrioms visuomenės grupėms, kurios galbūt pačios negali pasirinkti gyvenimo būdo ir aplinkos, ypač – vaikai. Dėl šios priežasties, manytina, benamių asmenų socialinių problemų klausimai mažiau dominuoja ir politinėje darbotvarkėje.

Taip pat svarbu panagrinėti ir tuos ekspertų atsakymus į antrą interviu klausimą, kuriuose išaiškėjo konkretūs pačių ekspertų akcentuoti jų kuruojamoje socialinėje paslaugoje įvykę teigiami

pokyčiai. Ekspertas E5 teigiamai vertino pokyčius be tėvų likusių vaikų globos srityje: „Vaikų globa iš institucinės globos pereina į globą šeimose. Tai mažina atskirtį, vaikai daugiau socializuojasi, pritampa bendruomenėje – mokykloje daug kas net nežino, kad tas vaikas yra iš vaikų globos namų, todėl tendencijos yra džiuginančios“. Ekspertas E5 įvardino ir konkrečią dabar naikinamo institucinio vaikų globos modelio problemą – „kai vaikai gyveno dideliuose instituciniuose globos namuose, nebuvo skiriamas dėmesys jų elgesio ir emocijų korekcijai. O dabar, kai jie pradėjo gyventi bendruomenėje, tuomet ši problema pradėta akcentuoti ir yra skiriamas didelis dėmesys jai spręsti“. Anot eksperto E5, didesnio dėmesio problemai išraišką galima pagrįsti ir praktiniais veiksmais – „steigiami įvairūs centrai, kur vaikams jau teikiamos būtent elgesio ir emocijų korekcijos paslaugos“. Taigi, socialinių paslaugų be tėvų globos likusiems vaikams srityje matomi konkretūs teigiami pokyčiai. Dėl šių pokyčių ekspertas E5 linkęs teigiamai vertinti socialinę politiką, kiek tai liečia jo administruojamas socialines paslaugas be tėvų globos likusiems vaikams.

Ekspertas E6 taip pat išvelgė teigiamus socialinės politikos pokyčius jo administruojamų socialinės reabilitacijos paslaugų neįgaliesiems bendruomenėje srityje. Anot eksperto E6, matomi teigiami pokyčiai, nes neįgaliųjų bendruomenė tampa atviresnė, labiau integruojasi į likusią visuomenės dalį. Ekspertas pateikia projekciją netolimai ateičiai, jog neįgaliųjų bendruomenės taps atviresnės ir jų integracija į visuomenę pagerės. Įdomu tai, jog ekspertas išreiškė nuomonę, jog neįgalieji turėtų patys dėti daugiau pastangų burtis į bendruomenes ir kartu su tomis bendruomenėmis būti atviresnės visuomenei, bendrauti ir vykdyti veiklas kartu su kitais visuomenės nariais ir kitomis socialinėmis grupėmis. Vadinasi, neužtenka galbūt vien tik nevyriausybinių organizacijų arba valdžios institucijų vykdomų priemonių neįgaliųjų socialinei integracijai. Ekspertas kalba apie vidinę šios socialinės grupės motyvaciją, susitelkimą, norą bei drąsą patiems reikšti savo poreikius bei norus, galbūt turėti noro ir reikalauti bei patiems aktyviai dalyvauti minėtame integracijos ir reabilitacijos į visuomenę procese. Baigiamojo darbo autorės nuomone, tai labai svarbūs eksperto E6 paminėti aspektai, kadangi nežinant poreikių labai sunku įgyvendinti pokyčius, kurie atitiktų realų poreikį.

Abiejų ekspertų nuomonių dėl teigiamų pokyčių socialinėje politikoje apibendrinimas pateiktas 6 paveiksle.

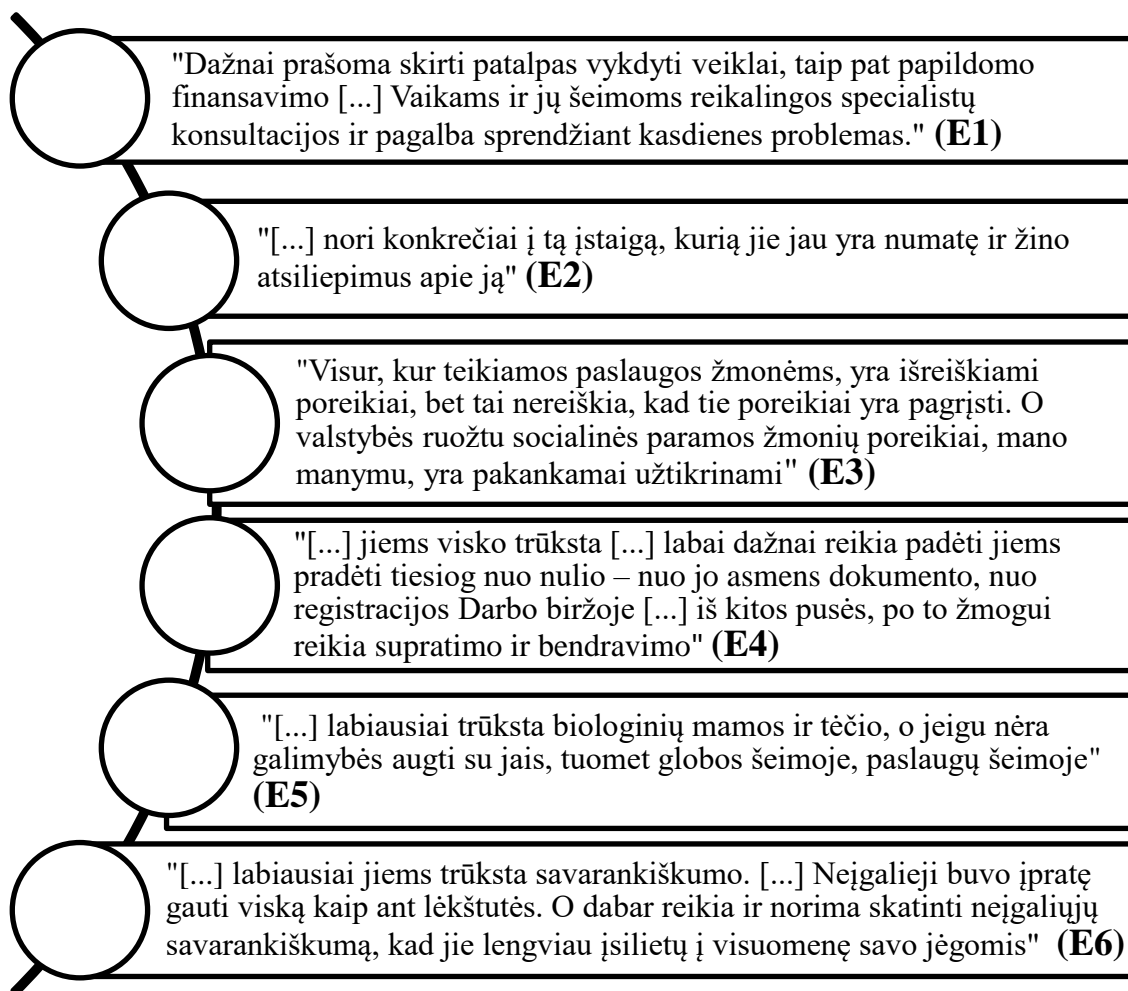

6 pav. Ekspertų įvardinti teigiami socialinės politikos pokyčiai jų administruojamoje socialinėje paslaugoje

Sudaryta darbo autorės remiantis atlikto interviu informacija

3 klausimas – svarbiausi administruojamos socialinės paslaugos gavėjų grupės poreikiai:

Trečiame ekspertų interviu klausime (3 klausimas, 3 priedas) ekspertų paprašyta pakomentuoti, ko jų administruojamos socialinės paslaugos gavėjų grupei labiausiai trūksta. Šiuo klausimu siekta išsiaiškinti pačių paslaugos administratorių – skyriaus specialistų – nuomonę apie paslaugos gavėjų poreikius, kuri sudaryta bendraujant su paslaugos gavėjais. 7 paveiksle pateikti ekspertų atsakymai į šį klausimą.

7 pav. Ekspertų nuomonė apie svarbiausius paslaugos gavėjų grupės poreikius

Sudaryta darbo autorės remiantis atlikto interviu informacija

Remiantis ekspertų atsakymais į klausimą apie specialistų administruojamos socialinės paslaugos gavėjų grupės svarbiausius išreiškiamus poreikius, galima teigti, jog paslaugų gavėjai ne tik drąsiai išreiškia savo poreikius, bet ir socialines paslaugas administruojantys specialistai su didele empatija bendrauja su minėtais asmenimis paslaugų skyrimo klausimais bei puikiai išmano savo kuruojamos srities niuansus.

Nors ekspertų įvardinti socialinių paslaugų gavėjų grupių poreikiai yra išties pakankamai skirtingi, tačiau galima daryti tam tikrus apibendrinimus ir kai kur išvelgti bendrus dėsningumus. Ekspertai E5 ir E6, kalbėdami apie savo kuruojamų socialinių paslaugų gavėjų grupių poreikius, pabrėžia ne materialius, o labiau psichologinės srities poreikius. Ekspertas E5, administruojantis paslaugas be tėvų globos likusiems vaikams, teigia, jog vaikams „labiausiai trūksta biologinių mamos ir tėčio, o jeigu nėra galimybės augti su jais, tuomet globos šeimoje, paslaugų šeimoje“. Anot eksperto, vaikai aiškiai formuluoja norą augti ne bendruomenėje, o gyventi šeimoje, kaip visi kiti tėvus turintys vaikai. Atkreiptinas dėmesys, jog šios socialinių paslaugų gavėjų grupės atveju, nesant galimybės vaikui augti tikroje šeimoje su tėčiu ir mama, priimtina ir pageidautina alternatyva laikomas vaikų gyvenimas globėjų šeimoje, o mažiausiai priimtina alternatyva yra gyvenimas instituciniuose vaikų globos namuose. Žinant, jog vyksta vaikų globos namų pertvarka, kurių esmė – panaikinti institucinius vaikų globos namus ir kuo daugiau be tėvų globos likusių vaikų apgyvendinti globėjų šeimose arba sudaryti maksimaliai geras sąlygas įvaikinti kuo daugiau vaikų, darytina išvada, jog ši reforma vyksta reikiama linkme ir ją vykdant yra atsižvelgiama į be tėvų globos likusių vaikų poreikius.

Ekspertas E6, administruojantis socialinės reabilitacijos paslaugas neįgaliesiems bendruomenėje, teigia, jog labiausiai neįgaliesiems trūksta savarankiškumo. Kitaip tariant, gebėjimo gyventi ir pasirūpinti savimi be kitų pagalbos, savarankiškai. Šio eksperto požiūrį galima suprasti kaip nuomonę, jog aplinka nėra pakankamai pritaikyta neįgaliesiems savarankiškai gyventi ir kad trūksta įgalinimo jiems veikti patiems, savo jėgomis. Ekspertas taip pat akcentavo ir iš esmės pagrindė minėtą trūkumą tuo, jog gyvenant sovietinėje sistemoje, nebuvo skatinamas neįgaliųjų savarankiškumas, o dėmesys buvo daugiau telkiamas į tai, kaip kompensuoti jų negalią įvairiomis išmokomis ir lengvatomis. Būtina akcentuoti, jog tokia sistema nesiekė integruoti neįgaliųjų į bendruomenę, o veikiau sudarė sąlygas jiems egzistuoti tiek, kiek aplinkiniai visuomenės nariai ir artimieji padėdavo, tačiau atskiriant juos nuo likusios visuomenės dalies. Visa tai paaiškina eksperto E6 paminėtą trūkstamą neįgaliųjų savarankiškumą. Taigi, šių dviejų ekspertų E5 ir E6 požiūrius galima priskirti pozityviai išreikštiems poreikiams.

Ekspertai E2 ir E3 išreiškė savotiškai priešingą nuomonę, lyginant su ką tik aptartų ekspertų požiūriu. Ekspertai E2 ir E3 teigė, jog jų administruojamos socialinės paslaugos srityse paslaugų gavėjų poreikiai dažnai būna ne pirmos būtinybės. Eksperto E2 administruojamų dienos

socialinių paslaugų senyvo amžiaus žmonėms ir suaugusiems asmenims su negalia gavėjai „nori konkrečiai į tą įstaigą, kurią jie jau yra numatę ir žino atsiliepimus apie ją [...]. Paslaugų gavėjai vieni per kitus sužino tai, galbūt rekomenduoja vieni kitiems ir nori patekti būtent į šį centrą“ [dienos centrą „Šviesa“ – R. U.]. Iš to galima daryti prielaidą, jog jeigu paslaugų gavėjai turi diskreciją rinktis geresnes rekomendacijas turintį dienos centrą, vadinasi, padėtis dienos paslaugas teikiančių centrų pasiūlos atžvilgiu nėra labai prasta. Remiantis eksperto išdėstyta situacija, suponuojama prielaida, kad dienos centrai gali tarpusavyje konkuruoti dėl paslaugų gavėjų. Minėta konkurencija skatintų dienos centrus kelti teikiamų dienos socialinės globos paslaugų kokybę. Savo ruožtu ekspertas E3, administruojantis ilgalaikes/trumpalaikes socialinės globos paslaugas suaugusiems žmonėms su negalia, pastebėjo, jog „visur, kur teikiamos paslaugos žmonėms, yra išreiškiami poreikiai, bet tai nereiškia, kad tie poreikiai yra pagrįsti“. Eksperto E3 nuomone, valstybė užtikrina žmonėms visus būtinausius poreikius socialinių paslaugų srityje, todėl visi papildomi norai, tokie kaip socialinės globos įstaigos keitimas vien todėl, jog neatitiko lūkesčių paskirtas kambarys, asocijuojasi ne su būtinaisiais, o su antriniais poreikiais. Taip pat darytina prielaida, jog esant dideliui skaičiui socialinių paslaugų gavėjų, keičiančių socialinės globos įstaigas be svarių priežasčių, apsunkina sklandų paslaugos administravimo procesą bei sudaro kliūtis kitiems poreikį turintiems asmenims sklandžiai ir be eilių patekti į socialinės globos įstaigą. Apibendrinant pastaruosius išnagrinėtus socialinių paslaugų gavėjų poreikius, juos galima skirstyti į būtinausius ir antrinius (8 pav.). Tačiau akcentuotina, jog antriniai socialinių paslaugų gavėjų poreikiai nėra smerktini. Suprantamas asmenų noras gauti kuo geriausią įmanomą paslaugą. Visgi, baigiamojo darbo autorės nuomone, darant kokias nors prielaidas apie paslaugų gavėjų poreikių patenkinimą, svarbu pabrėžti, ar kalbama apie būtinausius (pirminius) poreikius, ar antrinius.

Pirminiai poreikiai Antriniai poreikiai

Vaikystė šeimoje

Patinkanti įstaiga

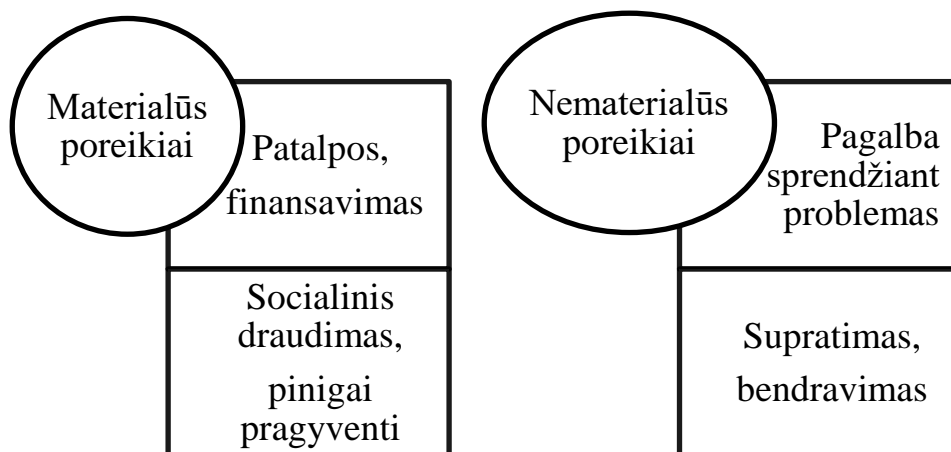
Neįgaliųjų
savarankiškumas
(įgalinimas)

8 pav. Socialinių paslaugų gavėjų poreikių takoskyra

Sudaryta darbo autorės remiantis atlikto interviu informacija

Kalbant apie socialinių paslaugų gavėjų poreikius, galima išskirti dar vieną poreikių skirstymą – tai materialieji ir nematerialieji. Ekspertas E1, kalbėdamas apie savo administruojamos socialinės paslaugos gavėjus – socialinės rizikos vaikus ir jų šeimas – įvardino kitokio pobūdžio poreikius, negu ką tik išanalizuotų ekspertų įvardinti socialinių paslaugų gavėjų poreikiai. Ekspertas E1 akcentavo, jog socialinės rizikos vaikams ir jų šeimoms, paslaugas gaunantiems nevyriausybinių organizacijų ir viešųjų įstaigų vaikų dienos centruose, labiausiai reikalingi dalykai – tai specialistų konsultacijos ir pagalba sprendžiant kasdienes problemas. Kadangi „su šeimomis dirba socialinis darbuotojas, psichologas, su kurių pagalba sėkmingai sprendžiamos vaikų emocijų ir elgesio problemos, bendravimo problemos, priklausomybių problemos ir t.t.“, manytina, kad šiam poreikiui patenkinti reikia dviejų rūšių priemonių: materialių (patalpos, finansavimas) bei nematerialių (įgūdžių lavinimas, pagalba sprendžiant kasdienes problemas). Taigi, baigiamojo darbo autorės nuomone, šios socialinės grupės poreikius galima skirstyti dvejopai.

Eksperto E4 administruojamos socialinės paslaugos gavėjų grupės – asmenų be pastovios gyvenamosios vietos – poreikiai, anot eksperto, taip pat dvejopi. Kalbant paprastai, jiems reikia vietos nakvynei, pinigų pragyventi, medicininės priežiūros, kuriai gauti reikia galiojančio privalomojo asmens sveikatos priežiūros draudimo – tai daugiau apčiuopiami, materialią vertę turintys dalykai. Tačiau ne ką mažiau svarbiais ekspertas E4 laiko ir nematerialius benamių asmenų poreikius: „žinoma, pirmiausia aš paminėjau materialiuosius dalykus, nes atrodo, kad kai žmogus alkanas, neišsimiegojęs ir nesipraušęs, tai atrodo, apie ką daugiau gali galvoti. Bet, iš kitos pusės, po to žmogui reikia supratimo ir bendravimo“. Anot eksperto E4, asmenys be pastovios gyvenamosios vietos yra pažeidžiami, nes neturi ne vien gyvenamosios vietos, bet ir artimųjų, jokio moralinio ar psichologinio palaikymo. O šie poreikiai yra lygiai tiek pat svarbūs, kiek vieta nakvynei ar sveikatos draudimas. Vadinasi, abiem ką tik išnagrinėtoms socialinėms grupėms – asmenims be pastovios gyvenamosios vietos bei socialinės rizikos vaikams bei jų šeimoms – reikia tiek materialios, tiek nematerialios pagalbos (9 pav.).

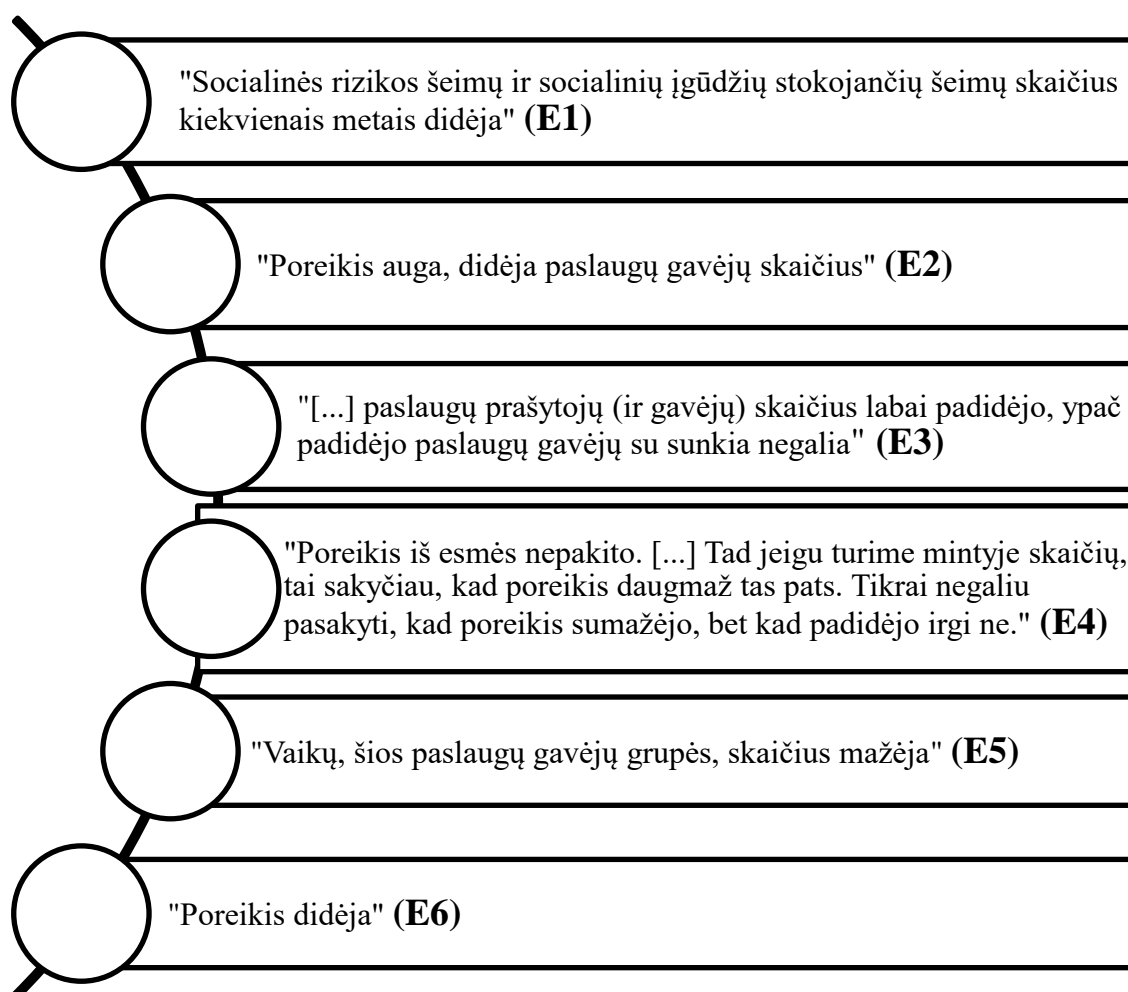

9 pav. Socialinių paslaugų gavėjų grupių materialūs ir nematerialūs poreikiai

Sudaryta darbo autorės remiantis atlikto interviu informacija

4 klausimas – socialinių paslaugų poreikio pokyčiai:

Ketvirtuoju interviu metu ekspertams užduotu klausimu (4 klausimas, 3 priedas) norėta sužinoti ekspertų nuomonę apie jų administruojamos socialinės paslaugos poreikio pokyčius per pastaruosius 3-5 metus. Ekspertams pateiktas klausimas susijęs su teorinėje šio darbo dalyje pateikta MMA ir MGL dydžių santykio kaita Lietuvoje (5 lentelė). Remiantis šio baigiamojo darbo 5 lentelėje pateiktais duomenimis, minimaliosios mėnesio algos dydis (MMA) 2012-2016 m. pakilo nuo 237,92 eurų iki 365 eurų – tai yra 1,5 karto. Kai tuo tarpu minimalus gyvenimo lygis (MGL) per tą patį laikotarpį beveik nepasikeitė, tik buvo suapvalintas į didesnę pusę nuo 37,68 eurų iki 38 eurų. Norėta išsiaiškinti, kokią įtaką šie rodikliai turėjo socialinių paslaugų poreikiui. Ekspertų atsakymai į šį klausimą pateikti 10 paveiksle.

10 pav. Ekspertų nuomonė apie socialinių paslaugų poreikio pokyčius

Sudaryta darbo autorės remiantis atlikto interviu informacija

Ekspertų pateiktus atsakymus į klausimą apie jų kuruojamų sričių socialinių paslaugų gavėjų poreikio pokyčius galima skirstyti į kelis blokus: manantys, kad poreikis didėja, teigiantys, kad mažėja, ir poreikį įvardinę nepakitusiu.

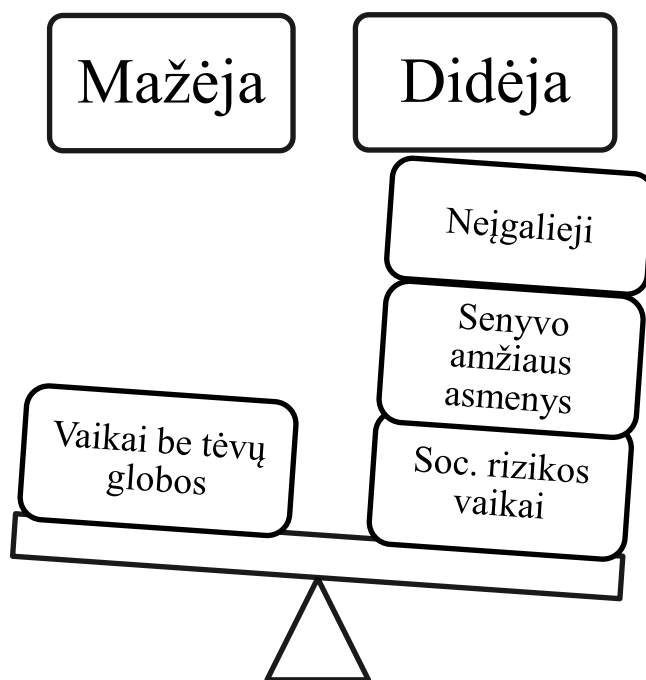
Socialinės paslaugos poreikio didėjimą įvardino keturi ekspertai, kuruojantys dienos paslaugas socialinės rizikos vaikams ir jų šeimoms (E1), dienos paslaugas senyvo amžiaus žmonėms ir suaugusiems asmenims su negalia (E2), ilgalaikės/trumpalaikės socialinės globos paslaugas suaugusiems asmenims su negalia (E3) bei socialinės reabilitacijos paslaugas neįgaliesiems bendruomenėje (E6). Ekspertas E2 apie savo kuruojamos paslaugos poreikio didėjimą sprendžia pagal didėjančią paslaugos gavėjų skaičių, nes, kaip teigė ekspertas, „į dienos centrus jau susidaro ir eilės“. Apie susidarančias eiles paslaugai gauti interviu metu minėjęs ekspertas E3 pagal tai sprendžia, jog „žmonių senatvė sunkėja“. Ekspertas E6 didėjančią socialinės reabilitacijos paslaugų neįgaliesiems poreikį grindžia tuo, jog „neįgalieji išreiškia problemą, kad jiems neužtenka esamo integracijos laipsnio, kad jie nori būti dar labiau integruoti“, todėl, atsižvelgiant į jų išreikštą poreikį, vykdomi atitinkami pokyčiai, padedantys pagerinti jų integraciją.

Socialinės paslaugos poreikio mažėjimą įvardino tik vienas ekspertas – E5, kuruojantis socialinės globos paslaugas be tėvų globos likusiems vaikams. Šis atvejis įdomus tuo, jog nėra duomenų, leidžiančių teigti, jog mažėja be tėvų globos likusių vaikų skaičius. Tačiau ekspertas E5 šios socialinės paslaugos gavėjų skaičiaus mažėjimą grindžia tuo, jog „yra nustatoma globa pas socialinius globėjus, šeimynose ar skatinama globa šeimoje. Dėl šios priežasties socialinės globos paslaugų gavėjų skaičius mažėja“. Būtent dėl eksperto E5 įvardintų priežasčių galima teigti, jog nors be tėvų globos likusių vaikų skaičius išlieka toks pat, tačiau poreikį mažina tai, jog vaikams nustatoma globa „pas socialinius globėjus, šeimynose ar skatinama globa šeimoje“, ko pasekmėje vaikai netenka statuso esantys „be tėvų globos“. Taigi, daugėja įvairiomis rūšimis globojamų vaikų, nors tėvų paliekamų vaikų ženklus sumažėjimo nėra.

Vienintelis ekspertas E4 teigė, jog jo administruojamos socialinės paslaugos asmenims be pastovios gyvenamosios vietos poreikis nei sumažėjo, nei padidėjo – išlieka vidutiniškai toks pat. Ekspertas E4 teigia, jog vietų poreikis asmenims be pastovios gyvenamosios vietos (benamiams, buvusiems kaliniams, asmenims, priklausomiems nuo alkoholio ir narkotikų) Vilniaus miesto nakvynės namuose išlieka maždaug toks pat. Šio poreikio svyravimai, anot eksperto, priklauso nuo metų laiko – „vasaromis benamių truputį mažiau, gal jie kažkaip labiau gyvena gamtoje ar bando, kur lengviau ar pigiau išsinuomoti būstus be patogumų. Žiemą didžioji dalis vėl sugrįžta atgal apsigyventi“.

Socialinių paslaugų poreikio didėjimo ir mažėjimo santykis pagal paslaugų sritis grafiškai pavaizduotas 11 paveiksle. Apibendrinant socialinių paslaugų poreikį galima teigti, jog iš esmės didėja poreikis tokioms visuomenės grupėms kaip socialinės rizikos vaikai, senyvo amžiaus bei neįgalūs

asmenys. Tai susiję su ekspertų įvardintomis socialinių darbuotojų darbo krūvio, visuomenės senėjimo, emigracijos bei užimtumo problemomis. Be tėvų globos likusių vaikų globos poreikio mažėjimas grindžiamas sėkmingai stiprinant institucinei globai alternatyvias priemones. Tačiau nerimą gali kelti tai, jog, nepaisant ekonomine prasme gerėjančio žmonių gyvenimo lygio, socialinių paslaugų poreikis nemažėja.

11 pav. Socialinių paslaugų poreikio pokyčiai
Sudaryta darbo autorės remiantis atlikto interviu informacija

5 klausimas – socialinę paslaugą teikiančių pavaldžių įstaigų spektras:

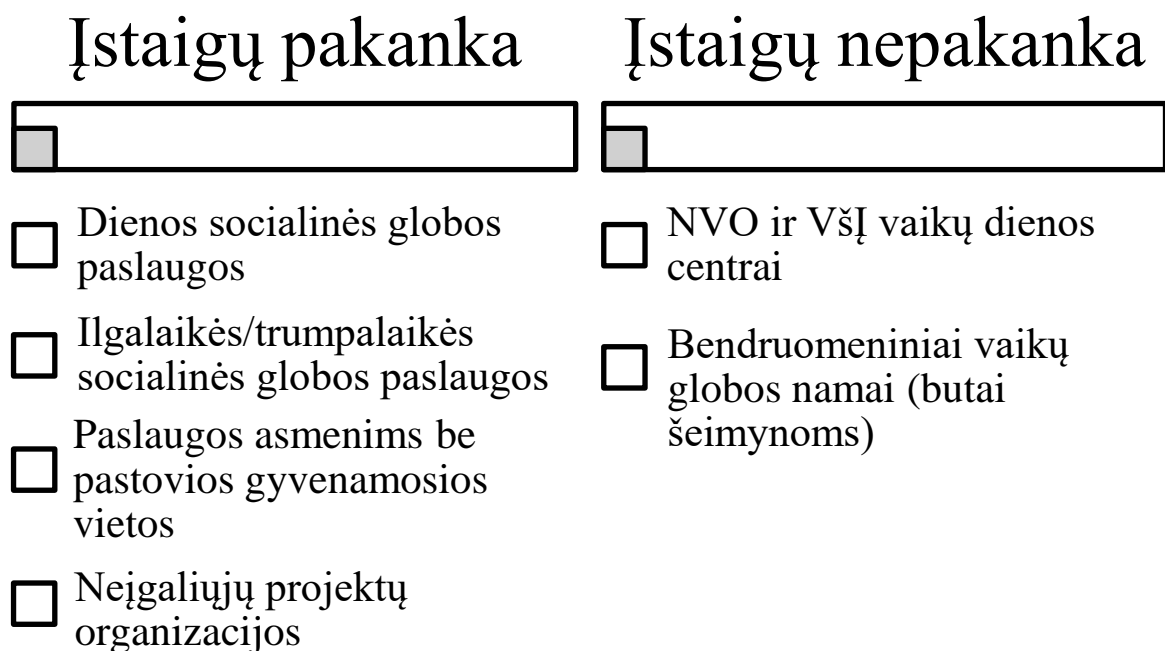
Užduodant penktą interviu klausimą (5 klausimas, 3 priedas), ekspertų paprašyta pakomentuoti jų administruojamą socialinę paslaugą teikiančių pavaldžių įstaigų spektrą. Šiuo klausimu norėta išsiaiškinti, ar galima iš praktinės pusės (socialinių paslaugų administravimo) patvirtinti šio baigiamojo darbo teorinėje dalyje nagrinėtą klausimą apie pavaldžių įstaigų spektro pakankamumą. Konkrečiai šiame tyrime susitelkta ties Vilniaus miesto savivaldybės administracijos Socialinių reikalų ir sveikatos departamento Socialinės paramos skyriaus reguliavimo srityje esančiomis pavaldžiomis įstaigomis, kurios teikia skyriaus specialistų administruojamas socialines paslaugas (9 lentelė) poreikį turintiems asmenims. Specialistų (tyrime dalyvaujančių ekspertų) paprašyta įvardinti jų reguliavimo sričiai priskirtų įstaigų spektrą ir jį pakomentuoti. Ekspertų atsakymų apibendrinimas pateiktas 12 lentelėje.

12 lentelė. Socialinės paramos skyriaus reguliavimo sričiai priskirtų įstaigų spektras

Ekspertas	Kuruojama socialinių paslaugų sritis	Reguliavimo sričiai priskirtos įstaigos
E1	NVO ir VšĮ vaikų dienos centrai	BĮ Vilniaus miesto socialinės paramos centras teikia paslaugas vaikų dienos centruose: <ul style="list-style-type: none"> • „Labirintai“ • „Bičiulis“ • „Savi“
E2	Dienos paslaugos senyvo amžiaus žmonėms ir suaugusiems asmenims su negalia	<ul style="list-style-type: none"> • Dienos centras „Šviesa“, • VšĮ Markučių dienos veiklos centras, • VšĮ dienos centras „Mes esame“, • Daugiafunkcinis suaugusių neįgaliųjų dienos centras „Viltis“ • Verkių daugiafunkcinio centro dienos socialinės globos skyrius suaugusiems asmenims • BĮ Fabijoniškių socialinių paslaugų namai • BĮ Valakampių socialinių paslaugų namai • VšĮ „Vilties akimirka“ (nupirkta 20 vietų) • Pal. J. Matulaičio socialinis centras (nupirkta 10 vietų)
E3	Ilgalaikės/trumpalaikės socialinės globos paslaugos suaugusiems žmonėms su negalia	Savivaldybė sudariusi paslaugų teikimo sutartį su 36 socialinės globos įstaigomis
E4	Asmenys be pastovios gyvenamosios vietos	<ul style="list-style-type: none"> • Vilniaus miesto nakvynės namai • Vilniaus miesto nakvynės namų filialas „Sala“
E5	Socialinės globos paslaugos vaikams	<ul style="list-style-type: none"> • Vilniaus Žolyno vaikų socialinės globos namai • Vilniaus Antakalnio vaikų socialinės globos namai • Vilniaus vaikų socialinės globos namai „Gilė“
E6	Socialinės reabilitacijos paslaugos neįgaliesiems bendruomenėje	24 organizacijų projektai

Sudaryta darbo autorės remiantis atlikto interviu informacija

Ekspertų pateiktus atsakymus apie skyriaus reguliavimo sričiai priskirtų įstaigų spektrą galima įvertinti kiekybiškai, kadangi, kaip matyti 12 lentelėje, įvardintas pakankamai platus įstaigų, teikiančių socialines paslaugas, spektras. Tačiau šiuo klausimu taip pat labai svarbi ir ekspertų nuomonė, ar skyriaus reguliavimo sričiai priskirtų įstaigų spektras yra pakankamas. Šiuo klausimu ekspertų nuomonės pasiskirstė į dvi dalis: viena dalis ekspertų teigė, jog įstaigų spektras pakankamas, kita dalis teigė, jog poreikis viršija esamą įstaigų spektrą (12 paveikslas).

12 pav. Socialinės paramos skyriaus reguliavimo sričiai priskirtų įstaigų spektro pakankamumo vertinimas

Sudaryta darbo autorės remiantis atlikto interviu informacija

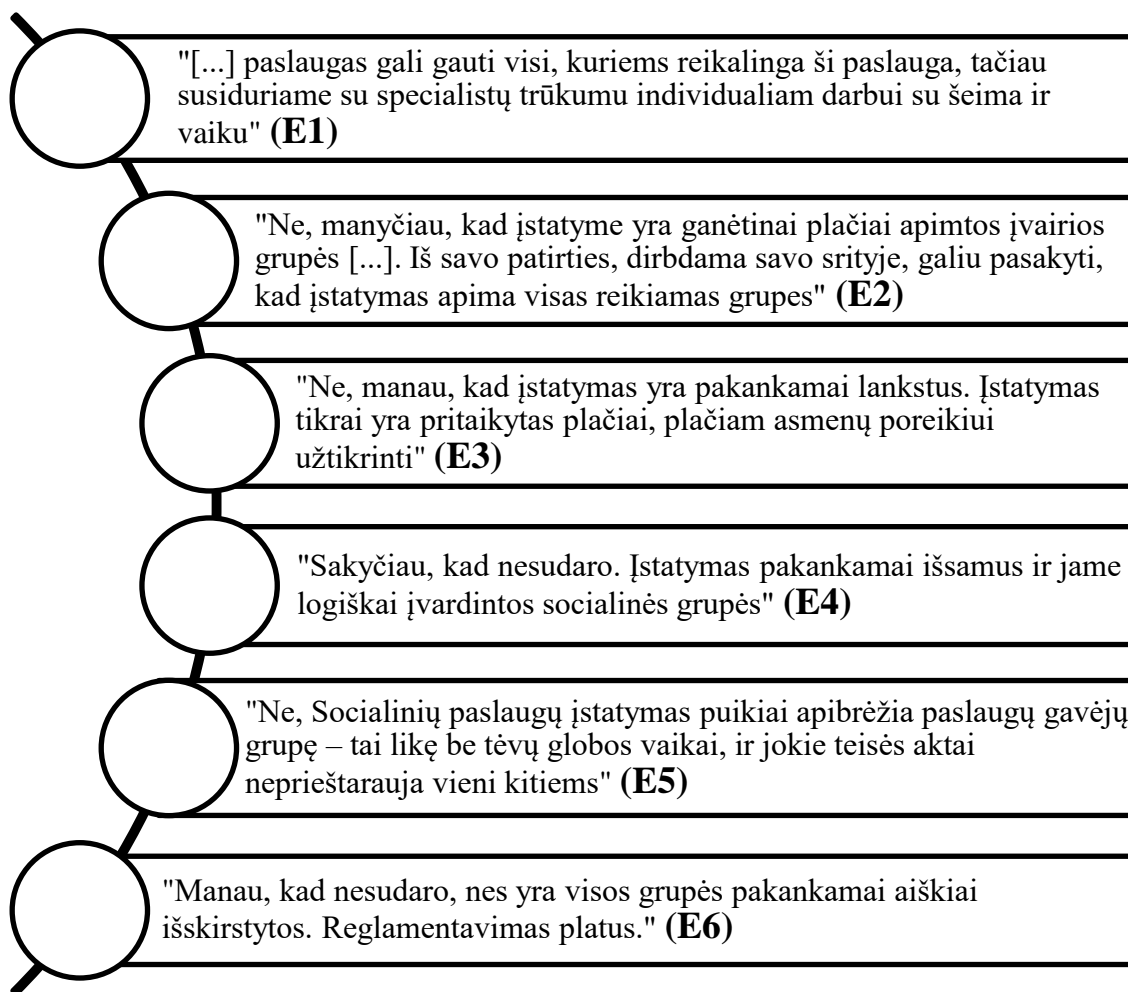
Kaip matyti iš ekspertų pasisakymų interviu metu, labiausiai trūksta vaikų dienos centrų įstaigų (eksperto E1 nuomone) bei butų bendruomeniniams vaikų globos namams (eksperto E5 nuomone). Šį poreikį galima paanalizuoti plačiau. Ekspertas E1, administruojantis paslaugas socialinės rizikos šeimoms ir vaikams, akcentavo, jog nors savivaldybės reguliavimo srityje esančių vaikų dienos centrų neužtenka, tačiau šią problemą imtasi spręsti: „Savivaldybė rengia finansavimo konkursus nevyriausybinėms organizacijoms, kurios teikia socialinių įgūdžių ugdymo paslaugas vaikų dienos centruose socialinių įgūdžių stokojančioms šeimoms ir juose augantiems vaikams“. Taigi, vaikų dienos centrų problema žinoma, pripažįstama ir jau imtasi priemonių jai spręsti, todėl tikėtina, kad laikui bėgant vaikų dienos centrų trūkumas bus sumažintas pasitelkiant NVO ir VŠĮ. Ekspertas E5, administruojantis paslaugas likusiems be tėvų globos vaikams, atskleidė sudėtingą padėtį savo administruojamos

socialinės paslaugos reguliavimo sričiai priskirtų įstaigų atžvilgiu. Kadangi vykdoma institucinių vaikų globos namų pertvarka, laikomasi pozicijos, kad nebereikia „pastarųjų plėsti, nes paskui vaikai apsigyvens bendruomenėje“, tačiau „kiekybiškai [...] bendruomeniniuose globos namuose [butuose, kuriuose gyvena šeimynos – R. U.] laisvų vietų nėra“. Dėl šios priežasties ankstesniame interviu klausime ekspertas E5, kalbėdamas apie poreikį savo administruojamai socialinių paslaugų gavėjų grupei, kalbėjo apie butus.

Kita ekspertų dalis teigė, jog jų administruojamą socialinę paslaugą teikiančių pavaldžių įstaigų spektras yra pakankamas. Ekspertas E2, administruojantis socialines paslaugas, teikiamas suaugusiems ir senyvo amžiaus asmenims dienos centruose, akcentavo, jog jų iniciatyva neseniai buvo atliktas poreikio vertinimas: „praeitais metais mes atlikome apklausą, kuri parodė, kad padidėjusio poreikio toms paslaugoms tikrai nebuvo. Dabar poreikis toks, kad atsiranda vienas kitas laukiantis paslaugų gavėjas, bet, tarkime, jeigu jis nueina į kitą dienos centrą, tai jo poreikis gauti dienos globos paslaugas patenkinamas ir tokio padidėjusio poreikio kaip ir nėra“. Taigi, kalbant apie dienos centrus, matomas netgi tam tikras lankstumas, nes trečiame šio ekspertų interviu klausime ekspertas E2 užsiminė, jog dienos socialinių paslaugų gavėjai, esant poreikiui, netgi gali keisti lankomą dienos centrą į labiau patikusį, jeigu jame yra laisvų vietų. Ekspertas E4 teigė, jog didesnė problema yra ne paslaugas asmenims be pastovios gyvenamosios vietos teikiančių įstaigų kiekis, o jų kokybė: „galbūt reikėtų kitos kokybės. Ypač, jeigu kalbame apie bendrąją vienos nakties salę. Reikėtų, kad didesnis skaičius nakvojančiųjų galėtų pasinaudoti dušinėmis, virtuvėlėmis. Nes pastatas yra labai senas ir nepritaikytas“. Atkreiptinas dėmesys, jog eksperto E4 paminėtą kokybės problemą imtasi spręsti – anot jo, „dabar, kaip žinoma, yra ruošiamasi rekonstrukcijai, po kurios sąlygos turėtų būti ženkliai geresnės“. Taigi, akcentuotina, kad ne ką mažiau negu paslaugas teikiančių įstaigų spektras yra svarbi jų kokybė. Apibendrinant šį interviu metu ekspertams pateiktą klausimą galima teigti, jog socialines paslaugas teikiančių įstaigų spektras iš esmės yra pakankamas.

6 klausimas – LR socialinių paslaugų įstatymo reglamentavimas:

Šeštuoju interviu klausimu (6 klausimas, 3 priedas) ekspertų paprašyta įvertinti Lietuvos Respublikos socialinių paslaugų įstatymą, kaip ir ar visos poreikį turinčios socialinės grupės yra įtrauktos į šį įstatymą ir jo reguliavimo sritį. Šis klausimas pateiktas susiejant su šio baigiamojo darbo teorinėje dalyje (2.3. skyriuje) aptartu LR socialinių paslaugų įstatymu. Juo siekta sužinoti ekspertų nuomonę, paremtą praktine darbo patirtimi, kaip minėtame įstatyme reglamentuotos skirtingos socialinės grupės, ir ar jo formuluotės kokiais nors būdais nesuponuoja kliūčių teikiant socialinę paslaugą visiems poreikį turintiems asmenims. Ekspertų atsakymai į šį klausimą apibendrinti 13 paveiksle.

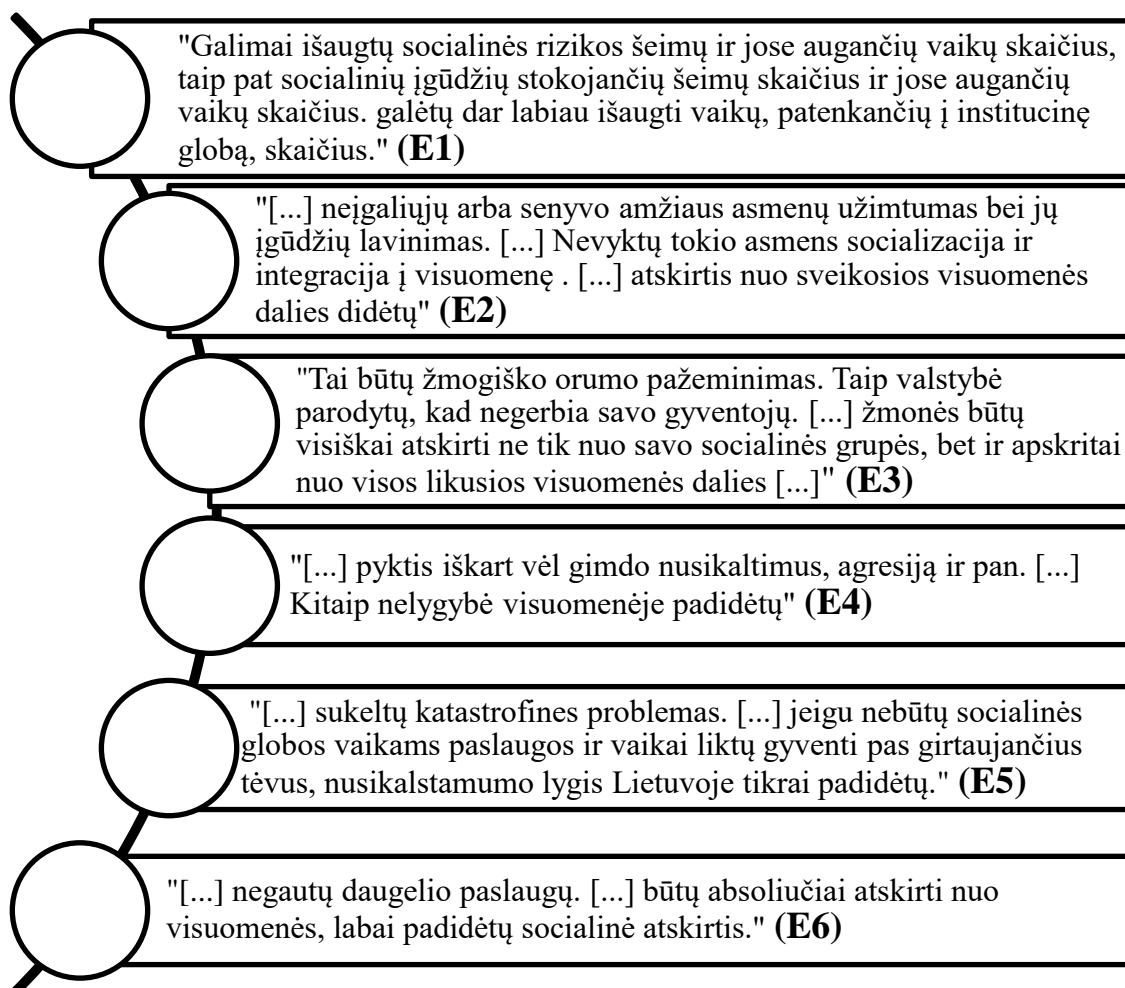
13 pav. Ekspertų nuomonė apie LR socialinių paslaugų įstatymo reglamentavimą

Sudaryta darbo autorės remiantis atlikto interviu informacija

Remiantis ekspertų atsakymais į klausimą apie LR socialinių paslaugų įstatymo reglamentavimą, galima konstatuoti, jog absoliuti dauguma tyrime dalyvavusių ekspertų teigiamai vertina šio įstatymo formuluotes ir mano, jog jos nesudaro kliūčių teikti socialines paslaugas visiems poreikį turintiems asmenims. Ekspertas E5, administruojantis socialinės globos paslaugas vaikams, akcentavo, jog Socialinių paslaugų įstatymo atveju nėra kolizijos su kitais teisės aktais. Ekspertas E1, administruojantis paslaugas socialinės rizikos vaikams ir jų šeimoms teigė, jog „paslaugas gali gauti visi, kuriems reikalinga ši paslauga“, tačiau pabrėžė kitą problemą – „specialistų trūkumą individualiam darbui su šeima ir vaiku“. Apibendrinant ekspertų nuomonę šiuo klausimu, galima teigti, jog įstatymo reglamentavimas platus ir išsamus, apima visas reikiamas grupes ir aiškiai jas apibrėžia. Taip pat ekspertai akcentavo, jog užribyje nėra paliekama nei viena poreikį turinti socialinė grupė.

7 klausimas – potencialios grėsmės socialinės nelygybės atžvilgiu neteikiant socialinės paslaugos:

Šio interviu klausimo (7 klausimas, 3 priedas) pobūdis buvo daugiau prognostinis, siekiant sužinoti ekspertų nuomonę hipotetinėje situacijoje, kokios grėsmės socialinės nelygybės problemos atžvilgiu kiltų, jeigu eksperto (skyriaus specialisto) administruojama socialinė paslauga nebūtų teikiama. Ekspertų atsakymų apibendrinimas pateiktas 14 paveiksle.

14 pav. Ekspertų nuomonė apie potencialias grėsmes neteikiant socialinių paslaugų

Sudaryta darbo autorės remiantis atlikto interviu informacija

Anot ekspertų pateiktų galimų grėsmių hipotetinėje situacijoje, jeigu poreikį turintiems asmenims nebūtų teikiamos socialinės paslaugos, atsirastų tokios neigiamos pasekmės kaip padidėjęs socialinės rizikos šeimų bei socialinių įgūdžių stokojančių šeimų ir jose augančių vaikų skaičius (E1), nevyktų neįgaliųjų ir senyvo amžiaus asmenų užimtumas bei jų įgūdžių lavinimas, jų socializacija ir integracija į visuomenę, didėtų socialinė atskirtis (E2, E3, E4, E6), būtų pažemintas žmogaus orumas ir valstybė demonstruotų nepagarbą savo piliečiams (E3), dėl didelio nusikalstamumo pablogėtų

kriminogeninė situacija Lietuvoje (E4 ir E5). Tai yra pagrindinės ekspertų įvardintos problemų grupės. Ekspertų pateiktus atsakymus galima pavaizduoti schematiškai (13 lentelė).

13 lentelė. Potencialių grėsmių tendencijos neteikiant socialinių paslaugų

Įvardinta potenciali grėsmė	E1	E2	E3	E4	E5	E6
Didesnis skaičius vaikų, patenkančių į institucinę globą						
Nevykstanti socializacija ir integracija į visuomenę						
Didesnė socialinė atskirtis						
Didesnis nusikalstamumo lygis						

Sudaryta darbo autorės remiantis atlikto interviu informacija

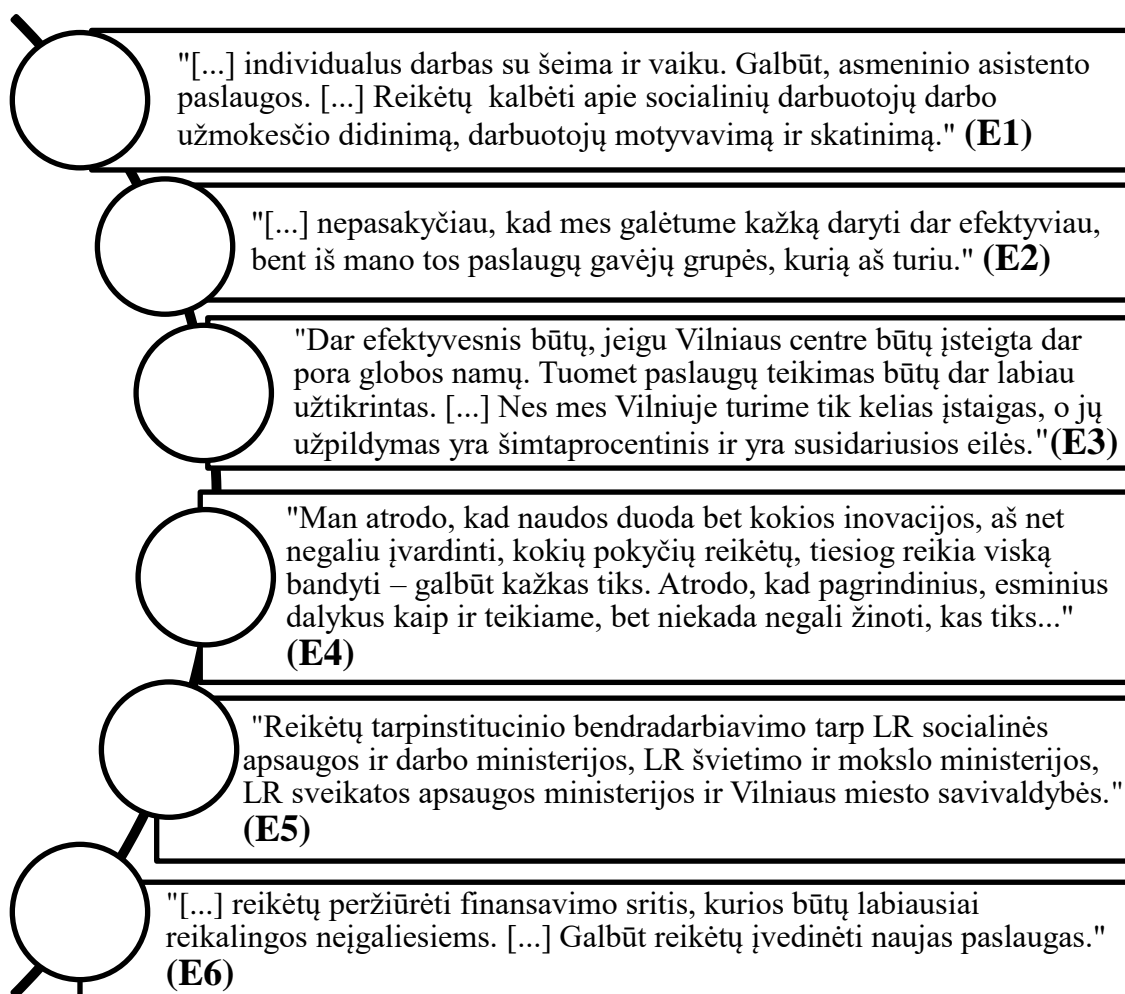
Remiantis ekspertų pateiktais atsakymais į šį klausimą, galima išskirti keletą potencialių grėsmių grupių hipotetinėje situacijoje, jeigu socialiai jautrioms grupėms ir poreikį turintiems asmenims nebūtų teikiamos socialinės paslaugos. Beveik absoliuti dauguma ekspertų paminėjo, jog didėtų socialinė atskirtis tarp socialinės piramidės viršuje ir apačioje esančių socialinių grupių – anot ekspertų, senyvo amžiaus asmenys, asmenys su negalia dažnai netgi negalėtų savarankiškai išeiti į lauką (E2, E3), nes nevyktų jų socializacija, o asmenys be pastovios gyvenamosios vietos, tikėtina, negalėtų susikurti tokios pačios gerovės kaip visuomenės socialinės piramidės viršuje esančios socialinės grupės (E4). Du ekspertai kaip potencialią grėsmę paminėjo blogesnę kriminogeninę situaciją, kurią sukeltų be pagalbos paliktų socialinių grupių didesnis nusikalstamumo lygis visuomenėje ir sumažėjęs saugumas (E4, E5) – anot jų, tai neigiamai atsilieptų tiek asmenų be pastovios gyvenamosios vietos, tiek be tėvų globos likusių vaikų socialinėms grupėms.

Atkreiptinas dėmesys, jog ekspertai papildomai paminėjo tokias potencialias grėsmes kaip nedarbas (E2) (nesant dienos socialinės globos paslaugų, poreikį turinčių asmenų artimieji negalėtų dirbti), moralės ir psichologinio diskomforto problemos (būtų pažemintas žmogaus orumas – E3). Ekspertas E4, administruojantis paslaugas asmenims be pastovios gyvenamosios vietos, pateikdamas

atsakymą į šį klausimą paminėjo įdomų aspektą – paslaugų teikimą asmenims be pastovios gyvenamosios vietos reikia laikyti prevencine priemone prieš dar didesnes problemas, vėl hipotetiškai mąstant ir įsivaizduojant, kokias problemas visuomenėje sukeltų net būtiniausių fiziologinių poreikių (higienos, poilsio, maisto) negalintys patenkinti benamiai asmenys. Siekiant išvengti jų dėl nusivylimo, bejėgiškumo ir pykčio vykdomų nusikaltimų, valstybės institucijos kartu su visuomene privalo solidarizuotis su šia socialine grupe ir užtikrinti jiems socialinių paslaugų teikimą. Bent minimalus pagalbos per socialines paslaugas lygis gali ne tik padėti tokiems asmenims, bet ir pagerinti jų psichologinę būseną, neleisti kauptis pykčiui ir agresijai, dėl kurių kyla nusikaltimai.

8 klausimas – reikalingi pokyčiai siekiant efektyvesnio socialinių paslaugų teikimo:

Priešpaskutinis ekspertų interviu klausimo (8 klausimas, 3 priedas) pobūdis taip pat buvo prognostinis. Ekspertų paprašyta iš administravimo perspektyvos įvardinti, kokių pokyčių reiktų kad socialinių paslaugų teikimas būtų efektyvesnis. Ekspertų atsakymų apibendrinimas pateiktas 15 pav.

15 pav. Ekspertų nuomonė apie reikalingus pokyčius siekiant efektyvesnio socialinių paslaugų teikimo

Sudaryta darbo autorės remiantis atlikto interviu informacija

Remiantis ekspertų pateiktais atsakymais į šį klausimą, matyti, jog jų nuomone reikalingi pokyčiai yra labai skirtingi, aktualūs ir būdingi tik jo administruojamai socialinių paslaugų gavėjų grupei ir sričiai, todėl sudėtinga jų pateiktus atsakymus kaip nors suvienodinti ar grupuoti. Tačiau galima panagrinėti, su kokiomis socialinės politikos problemomis susiję ekspertų įvardinti reikiami pokyčiai. Ekspertas E1, administruojantis paslaugas socialinės rizikos vaikams ir jų šeimoms, įvardino reikiamus pokyčius, susijusius ne tik su socialinėmis paslaugomis („daugiau individualaus darbo su šeima ir vaiku“), bet ir su tuo susijusią švietimo bei finansų politikos problemą – menką socialinio darbo profesijos prestižą. Anot eksperto, šią problemą reikėtų spręsti didinant socialinių darbuotojų darbo užmokestį, darbuotojų motyvavimą ir skatinimą, siekiant skatinti rinktis socialinio darbo profesiją. Tai pagerintų antrame ekspertų interviu klausime eksperto E1 įvardintą problemą dėl per didelio darbo krūvio, kurią sukelia vienam darbuotojui tenkantis didelis šeimų skaičius.

Ekspertas E3, administruojantis ilgalaikės/trumpalaikės socialinės globos paslaugas suaugusiems žmonėms su negalia, mano, jog teikiamų paslaugų efektyvumas pagerėtų, „jeigu Vilniaus centre būtų įsteigta dar pora globos namų“. Šis eksperto E3 paminėtas reikalingas pokytis susijęs su dviem aspektais – ne tik papildomų vietų paslaugų gavėjams sukūrimu, bet ir patogaus globos įstaigų išsidėstymu pasiekiamumo prasme. Anot eksperto, „asmenys, kurie prašo paslaugų, yra suinteresuoti, kad jų giminaitis arba šeimos narys būtų apgyvendintas kažkur šalia esančiuose globos namuose, kad jis galėtų pasiekti globos namus su viešuoju transportu“. Ypač ši problema opi kalbant apie Vilniaus miestą, kur dauguma globos įstaigų išsidėsčiusios užmiestyje.

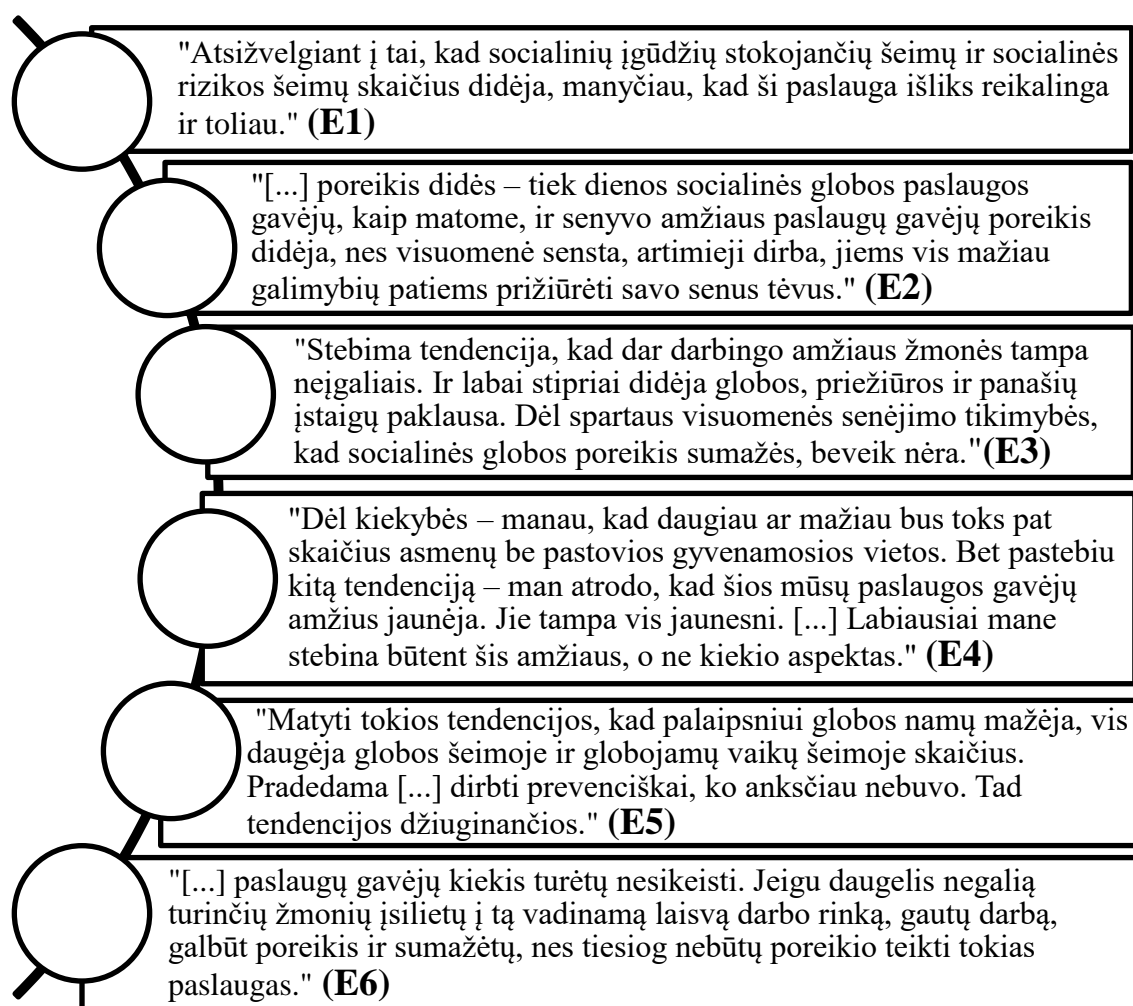
Ekspertas E4, administruojantis paslaugas asmenims be pastovios gyvenamosios vietos, visus pokyčius paslaugų diegime vertina teigiamai, nes bet kuri naujovė gali pasiteisinti ir sėkmingai funkcionuoti. Interviu metu šiuo klausimu ekspertas E4 įvardino konkrečią sėkmingai pasiteisinusią naujovę – „[...] išėję iš įkalinimo įstaigos asmenys nemokamai gauna vienam mėnesiui viešojo transporto bilietais papildytą vilniečio kortelę, o Nakvynės namų gyventojams kortelės pildomos ir pusę metų“. Ši paslauga ženkliai sumažino minėtų asmenų įsiskolinimą antstoliams už baudas, gautas važiuojant viešuoju transportu be bilieta. Šio eksperto požiūris sutampa su eksperto E6 nuomone, jog reikia bandyti naujus, skirtingus dalykus – įvesti naujas paslaugas arba įvesti finansuojamų sričių rotaciją, kad tokiu būdu teikiama finansinė nauda pasiektų kuo daugiau skirtingų neįgaliesiems reikalingų sričių.

Ekspertas E5, administruojantis paslaugas be tėvų globos likusiems vaikams, akcentavo tarpžinybinį bendradarbiavimą tarp svarbiausių valdžios institucijų, kas tikrai sumažintų šeštame ekspertų interviu klausime to paties eksperto paminėtą neretai atsirandančią skirtingų institucijų priimamų teisės aktų koliziją. Savo ruožtu minėta teisės aktų kolizija apsunkina greitą ir sklandų socialinių paslaugų administravimą. Apibendrinant šį ekspertų interviu klausimą galima teigti, jog

kiekvienoje socialinių paslaugų srityje reikalingi pokyčiai yra pernelyg skirtingi, kad juos būtų galima kaip nors apjungti ir sisteminti. Tačiau juose galima išvelgti sąsajų su jau anksčiau šiame baigiamajame darbe paminėtomis problemomis, kurios liečia ne tik socialinę, bet ir kitas sritis – švietimo, ekonominę ir pan.

9 klausimas – socialinių paslaugų poreikio prognozė ir tendencijos:

Paskutiniu metu ekspertų interviu klausimu (9 klausimas, 3 priedas) ekspertų paprašyta pabandyti prognozuoti, kokia jų administruojamos socialinės paslaugos poreikio prognozė artimiausiems keleriems metams, bei įvardinti jų socialinės paslaugos srityje vyraujančias tendencijas, jeigu tokios yra pastebimos. Ekspertų atsakymai šiuo klausimu pateikti 16 paveiksle.

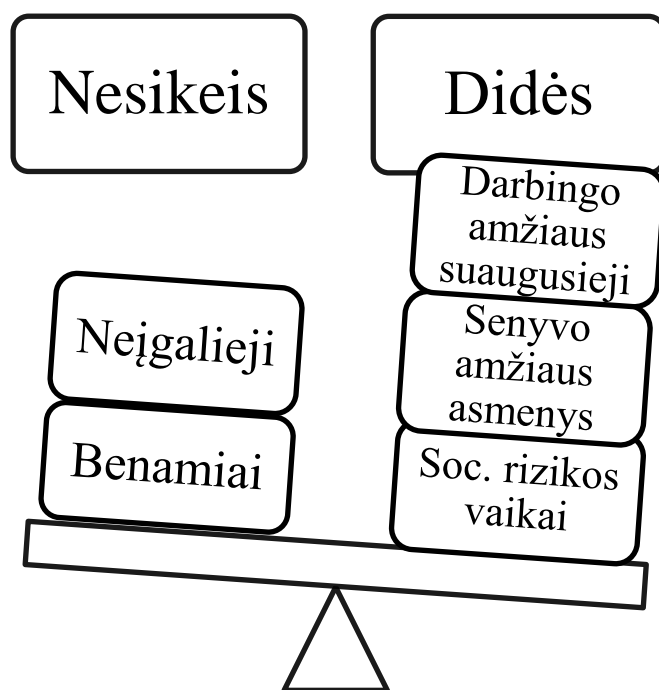

16 pav. Ekspertų nuomonė apie socialinės paslaugos poreikio prognozę ir tendencijas

Sudaryta darbo autorės remiantis atlikto interviu informacija

Nagrinėjant ekspertų prognozes būsimo socialinių paslaugų poreikio bei vyraujančių tendencijų klausimu, ekspertų atsakymus galima suskirstyti į dvi pagrindines grupes – manančius, jog

socialinių paslaugų poreikis didės, bei manančius, kad socialinių paslaugų poreikis nesikeis. Ekspertų nuomonė šiuo klausimu grafiškai pavaizduota 17 paveiksle.

17 pav. Būsimo socialinių paslaugų poreikio prognozė

Sudaryta darbo autorės remiantis atlikto interviu informacija

Apibendrinant ekspertų nuomonę artimiausių kelerių metų būsimo socialinių paslaugų poreikio klausimu, galima išskirti dvi grupes, kaip pavaizduota 17 pav. Apie socialinių paslaugų poreikio didėjimą pasisakė trys ekspertai, administruojantys socialines paslaugas socialinės rizikos vaikams ir šeimoms (E1), senyvo amžiaus asmenims (E2) bei darbingo amžiaus asmenys su negalia (E3). Jų nuomonė grindžiama tuo, kad didėja socialinės rizikos šeimų ir jose augančių vaikų skaičius (E1), dėl visuomenės senėjimo procesų sparčiai didės paslaugų poreikis senyvo amžiaus asmenims (E2 ir E3). Ekspertas E3 šiuo klausimu akcentavo, jog didėja neįgalių darbingo amžiaus asmenų skaičius bei išreiškė pastebintį tendenciją, jog vis jaunesnio amžiaus žmonės tampa neįgalūs.

Kita dalis ekspertų išreiškė nuomonę, jog socialinių paslaugų poreikis išliks toks pat asmenų be pastovios gyvenamosios vietos (E4) bei neįgaliųjų (E6) atžvilgiu. Ekspertas E6 pastebėjo, jog „neįgaliųjų procentinė išraiška visuomenėje nesikeičia, ji išlieka tokia pati, nes yra paveldimumas ir panašūs aspektai“, todėl jo srities socialinių paslaugų gavėjų skaičius, o kartu ir šių paslaugų poreikis, neturėtų keistis. Ekspertas E6 mano, jog geresnė neįgalių asmenų integracija į visuomenę galbūt iš esmės sumažintų jų socialinių paslaugų poreikį.

Apibendrinant ekspertų nuomonę paskutiniuoju interviu klausimu galima teigti, jog kol kas nėra ženklų, rodančių, jog socialinių paslaugų poreikis mažės. Poreikis arba išliks nepakitęs, arba tik didės, kaip teigė patys ekspertai. Tai reiškia, jog reikės vis didesnio valstybės vaidmens užtikrinant piliečiams socialinę gerovę per socialines paslaugas. Visa tai lemia ir demografiniai pokyčiai (spartus visuomenės senėjimas), ir tokie aspektai kaip besikeičiantis visuomenės gyvenimo būdas – ankstyvas vaikų išėjimas iš tėvų namų ir gyvenimas atskirai, ar padėtis darbo rinkoje, kas savo ruožtu sukelia didesnę institucinės globos poreikį, nesant galimybių rūpintis senyvo amžiaus arba negalią turinčiais artimaisiais.

TYRIMO REZULTATUS APIBENDRINANČIOS IŠVADOS

1. Atlikus ekspertų nuomonės tyrimą interviu būdu manytina, kad nėra pagrindo daryti prielaidas apie tiesioginę koreliaciją tarp socialinių paslaugų sričių poreikio ir socialinės politikos problemų, tačiau patys ekspertai įvardino socialinės politikos problemas. Jų įvardinti socialinių paslaugų gavėjų poreikiai patvirtina problemas ne tik socialinių paslaugų srityje, bet ir kitose socialinės politikos bei ekonomikos srityse. Išaugęs socialinių paslaugų gavėjų poreikis iš esmės pagrindžia svarbiausių problemų Lietuvoje egzistavimą daugelyje sričių. Menkas didelio socialinių paslaugų poreikio pokytis laiko atžvilgiu rodo, jog vykdoma socialinė ir ekonomikos politika turi spragų ir nėra pakankamai sėkminga.
2. Ekspertų nuomonės tyrimas patvirtino teorinėje šio darbo dalyje keltą prielaidą, jog socialines paslaugas teikiančių įstaigų spektras iš esmės yra pakankamas, o esamų trūkumų keliose socialinių paslaugų srityse problema sprendžiama pasitelkiant NVO ir savivaldos institucijų lygmenyje esančias įstaigas. Lietuvos Respublikos socialinių paslaugų įstatymo reglamentavimas yra pakankamai platus ir nesudaro prielaidų kokią nors poreikį turinčią socialinę grupę palikti užribyje. Problemai esant ne socialinės paramos srities kompetencijoje, įsijungia kiti socialinės apsaugos ir kitų sričių pagalbos mechanizmai.
3. Prognostiniai ekspertų interviu klausimai parodė socialinių paslaugų svarbą per potencialių grėsmių, galinčių kilti neteikiant socialinių paslaugų, prizmę. Viena svarbiausių tokių grėsmių būtų socialinės nelygybės didėjimas, taip pat didesnis nusikalstamumo lygis ir nevykstanti socializacija bei integracija į visuomenę. Remiantis ekspertų interviu tyrimo rezultatais, galima patvirtinti, jog būtinas ne tik socialinės, bet ir kitų politikos sričių įsitraukimas ir bendradarbiavimas mažinant socialinę nelygybę. Dėl demografinių ir ekonominių priežasčių socialinių paslaugų poreikis, tikėtina, didės.

IŠVADOS

1. Socialinė nelygybė suprantama kaip socialinės padėties skirtumai kuriuo nors aspektu. Tam tikru laipsniu tai natūrali visuomenės santvarkos padėtis.
2. Atkūrus Lietuvos nepriklausomybę, imtos steigti institucijos, įgyvendinančios šalyje įstatymais suformuotą socialinės apsaugos politiką. Nuosekliai sukurta pakankamai gera institucinė ir teisinė bazė sudaro geras prielaidas mažinti socialinę nelygybę viešojo administravimo priemonėmis.
3. Išnagrinėjus Socialinės paramos skyriaus veiklą konstatuotina, jog skyrius administruoja pakankamai platų socialinių paslaugų spektrą, apimantį daug ir įvairių socialinių grupių. Socialinės paslaugos yra pakankamai efektyvi ir svarbi pagalbos priemonė siekiant pagerinti socialiai jautriausių visuomenės grupių padėtį, lyginant su geresnę socialinę padėtį turinčiomis visuomenės grupėmis.
4. Ekspertų nuomonės tyrimas patvirtino, jog socialinių paslaugų sistema yra pakankamai sėkminga ir savo kompetencijos ribose esančiomis priemonėmis maksimaliai mažina socialinę nelygybę. Nepaisant to, šis tyrimas parodė, jog socialinių paslaugų srityje dar yra tobulintinų aspektų. Ekspertų nuomonės tyrimas parodė ir labai svarbų aspektą – viešojo administravimo srityje socialinės nelygybės neįmanoma sumažinti vien socialinių paslaugų priemonėmis. Todėl šiuo atveju labai svarbus ir kitų socialinės apsaugos, finansų bei švietimo sistemos sričių įsitraukimas ir tarpžinybinis bendradarbiavimas.
5. Nepaisant statistikos rodikliais grindžiamų didėjančių žmonių piniginių pajamų, ekspertų nuomonės tyrimas parodė, jog nėra pagrindo teigti, kad socialinių paslaugų poreikis mažės. Tikėtina, jog dėl ekspertų įvardintų socialinių visuomenės senėjimo, emigracijos bei darbo rinkos problemų, socialinių paslaugų poreikį turinčių asmenų skaičius didės. Dėl šios priežasties didės socialinių paslaugų poreikis.

REKOMENDACIJOS

1. Rekomenduojama vykdyti projektus, kurie keltų socialinio darbo profesijos prestižiškumą. Tai paskatintų daugiau studentų rinktis šią studijų specialybę, o tokiu būdu sumažėtų socialiniams darbuotojams tenkantis darbo krūvis. Taip pat švietimo srityje reikėtų užtikrinti socialinės rizikos šeimų vaikams nuolatinę psichologinę pagalbą, kad jie neprarastų motyvacijos mokytis ir siekti išsilavinimo. Tai sudarytų jiems geresnes prielaidas išeiti iš skurdo kultūros, kurioje augo, spąstų, bei padidintų galimybę gauti aukštos kvalifikacijos gerai apmokamą darbą.
2. Rekomenduojama vykdyti mokesčių politikos reformą, kuri sumažintų darbo jėgos apmokestinimą ir padidintų pelno apmokestinimą. Tai leistų Lietuvos gyventojams gauti didesnes disponuojamas pajamas didesniai savo gerovės lygiui kurti, taip pat stabdytų emigraciją.
3. Rekomenduojama vykdyti aktyvesnes gimstamumą skatinančias politikos priemones, tokias kaip didesni atlyginimai, didesnės išmokos už vaikus, įvairios lengvatos ir kompensacijos auginantiems vaikams, lanksčios užimtumo formos dirbantiems tėvams bei išplėtotą, kokybišką ir lengvai prieinamą vaikų ugdymo paslaugų sistemą. Tai padidintų darbingo amžiaus žmonių skaičių ir sumažintų socialinės apsaugos sistemai tenkanti visuomenės senėjimo procesų sukeltą krūvį.

LITERATŪROS ŠALTINIAI

Teisės ir kiti normatyviniai aktai:

1. „Dėl Lietuvos Respublikos Seimo 2002 m. gegužės 28 d. nutarimo Nr. IX-907 „Dėl Nacionalinio saugumo strategijos patvirtinimo“ pakeitimo“, TAR, <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/2c6e04b0e30811e68503b67e3b82e8bd> .
2. „Lietuvos Respublikos invalidų socialinės integracijos įstatymo pakeitimo įstatymas“, *Valstybės žinios*, Nr. 83-2983 (2004), TAR, <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.D33E89BBB88A>
3. „Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministro 2005 m. gruodžio 30 d. įsakymas Nr. A1-340 „Dėl Neįgaliųjų reikalų departamento prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos nuostatų patvirtinimo““, TAR, <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.E22501EE4E27/HTxhNzHXjR> .
4. „Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministro 2010 m. birželio 18 d. įsakymas Nr. A1-242 „Dėl Neįgalumo ir darbingumo nustatymo tarnybos prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos nuostatų patvirtinimo““, TAR, <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.CD4C320344C1/haZKyIVxOk> .
5. „Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministro 2016 m. balandžio 21 d. įsakymas Nr. A1-200 „Dėl Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministro 2010 m. liepos 21 d. įsakymo Nr. A1-355 „Dėl vaikų išlaikymo fondo administracijos prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos nuostatų patvirtinimo“ pakeitimo““, TAR, <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/2dd5e890078f11e6a238c18f7a3f1736> .
6. „Lietuvos Respublikos socialinių paslaugų įstatymas“, *Valstybės žinios*, Nr. 17-589 (2006), TAR, <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.91609F53E29E> .
7. „Lietuvos Respublikos vietos savivaldos įstatymas“, *Valstybės žinios*, Nr. 55-1049 (1994), TAR, <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.D0CD0966D67F/KOvWuQDrjs> .
8. „Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2012 m. spalio 31 d. nutarimas Nr. 1325 „Dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2005 m. spalio 20 d. nutarimo Nr. 1114 „Dėl Valstybės vaiko teisių apsaugos ir įvaikinimo tarnybos prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos nuostatų patvirtinimo“ pakeitimo“, TAR, <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.FFA07CA119AB> .

Moksliniai šaltiniai:

9. Aidukaitė, Jolanta, Natalija Bogdanova ir Arvydas Guogis. *Gerovės valstybės kūrimas Lietuvoje: mitas ar realybė?* Vilnius: Lietuvos socialinių tyrimų institutas, 2012.

10. Angele, Sibylle, Algis Dobravolskas, Stasys Keinys, Liuba Murauskienė, Rasa Sakalaitė, ir Heinz-Dietrich Steinmeyer. *Socialinės apsaugos terminų žodynas*. Vilnius: Sveikatos Ekonomikos Centras, 1999.
11. Bitinas, Bronislovas, Liudmila Rupšienė, ir Vilma Žydžiūnaitė. *Kokybinių tyrimų metodologija: vadovėlis vadybos ir administravimo studentams*. Klaipėda: S. Jokužio leidykla-spaustuvė, 2008.
12. Čiužas, Antanas, ir Vytautas Lukoševičius. „Socialinė nelygybė ir visuomenė“. Iš *Ekonominės ir socialinės politikos studijos. Visuomenės darni plėtra: problemos ir perspektyvos. Mokslinių straipsnių rinkinys (V)*, Antanas Čiužas (sud.) ir kt., 179-215. Vilnius: Vilniaus pedagoginio universiteto leidykla, 2008.
13. Davulis, Gediminas. „Socialinės politikos principai Europos Sąjungoje ir Lietuvoje“. *Societal Innovations for Global Growth*, 1(1) (2012): 582-597. <http://etalpykla.lituanistikadb.lt/fedora/objects/LT-LDB-0001:J.04~2012~1367188628083/datastreams/DS.002.0.01.ARTIC/content> .
14. Dromantienė, Leta, ir Vida Česnuitytė. *Europos Sąjungos socialinė politika*. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2011.
15. Europos Komisija. *Šalies ataskaita. Lietuva 2017*. SWD(2017) 80 final, 2017 m. vasario mėn., Briuselis. 1-54. <https://ec.europa.eu/info/sites/info/files/2017-european-semester-country-report-lithuania-lt.pdf> .
16. Guogis, Arvydas. „Dėl Lietuvos socialinės apsaugos sampratos“. *Socialinis darbas*, 7(2) (2008): 26-34. https://www.mruni.eu/upload/iblock/6a5/3_guogis.pdf .
17. Kardelis, Kęstutis. *Mokslinių tyrimų metodologija ir metodai*. Šiauliai: Lucilijus, 2005.
18. Lazutka, Romas. „Skurdas ir socialinė atskirtis: skurdo „veidas“ Lietuvoje ir skurstančiųjų stigmatizacija“. Iš *Projekto „Telkiamės skurdo mažinti“ metodika: skurdas ir socialinė atskirtis, lėšų telkimas, advokacija ir komunikacija*, Romas Lazutka, Boguslavas Gruževskis, Skirma Kondratienė, Vaidotas Ilgius, Romas Sakadolskis, 1-125. <http://stopskurdas.lt/downloads/pts-metodika.pdf> .
19. *Lietuvos Respublikos Konstitucija*. Kaunas: Logitema, 2009.
20. Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas. „Asmens konstitucinis statusas“. Iš *Oficialiosios konstitucinės doktrinos nuostatos: 2014-2016*. Elektroninis leidinys. 60-193. Vilnius: Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas, 2017. <http://www.lrkt.lt/data/public/uploads/2017/05/2014-2016-2-skyrius.pdf> .

21. Meilius, Kazimieras, ir Jonas Juškevičius. „Nelygybės atsiradimas ir jos pripažinimo problematika“. *Lietuvos katalikų mokslų akademijos metraštis*, t. 25, (2004): 139-171. <http://etalpykla.lituanistikadb.lt/fedora/objects/LT-LDB-0001:J.04~2004~1367162248898/datastreams/DS.002.0.01.ARTIC/content> .
22. O’Gorman, Frank. *Edmund Burke: His Political Philosophy*. Londonas: Routledge, 2004.
23. Osmani, Siddiqur Rahman. „On Inequality“. Iš *The Blackwell companion to sociology*, Judith R. Blau, 143-160. Oxford: Blackwell Publishing, 2001.
24. Pivorienė, Jolanta, ir Daiva Mikalauskaitė. „Tarpukario Lietuvos socialinės apsaugos sistemos formavimosi prielaidos“. *Socialinis darbas*, 4(1) (2005): 87-94. https://www.mruni.eu/upload/iblock/072/9_pivoriene_mikalauskiene.pdf .
25. Rasmussen, Dennis C. “Adam Smith on What is Wrong with Economic Inequality”. *American Political Science Review*, 110, 2 (2016): 342-352. <http://as.tufts.edu/politicalscience/sites/all/themes/asbase/assets/documents/rasmussen/adamSmith.pdf> .
26. Rousseau, Jean-Jacques. “Discourse on the origin and foundations of inequality among men”. Iš *The basic political writings*, 27-92. Indianapolis: Hackett Publishing Company, 2012.
27. Shklar, Judith. N. “Jean-Jacques Rousseau and Equality”. *Daedalus: Journal of the American Academy of Arts & Sciences*, 107, 3 (Vasara, 1978): 13-25. <https://www.yumpu.com/en/document/view/54147471/jean-jacques-rousseau-and-equality/2>
28. Smith, Adam. *Tautų turtas*. Vilnius: Margi raštai, 2004.
29. Smith, Amy Elizabeth. „Adam Smith’s Analysis of the Modern Welfare State“. Baigiamasis darbas, Tenesio universitetas, 1999. http://trace.tennessee.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1343&context=utk_chanhonoproj .
30. Tidikis, Rimantas. *Socialinių mokslų tyrimo metodologija*. Vilnius: Lietuvos teisės universiteto Leidybos centras, 2003.
31. Tocqueville, Alexis de. *Apie demokratiją Amerikoje*. Vilnius: Amžius, 1996.
32. Venslauskaitė, Goda Izabelė. „J. Rawlso „Teisingumo teorijos“ pagrindinių nuostatų analizė“. *Problemos*, 55 (1999): 76. <http://www.zurnalai.vu.lt/problemos/article/view/6875/4514> .

Kiti internetiniai šaltiniai:

33. „Jean Jacques Rousseau“. Stanford Encyclopedia of Philosophy. 2017 gegužės 26 d. <https://plato.stanford.edu/entries/rousseau/#Aca> .

34. „Kaip veikia Sodra?“. Valstybinio socialinio draudimo fondo valdyba prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos. 2015 liepos 13 d. <http://www.sodra.lt/lt/kaip-veikia-sodra> .
35. „Misija ir tikslai“. Jaunimo reikalų departamentas prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos. 2016 birželio 7 d. <http://www.jrd.lt/misija-ir-tikslai> .
36. „Nariai – savivaldybės“. Lietuvos savivaldybių asociacija. 2017 rugsėjo 25 d. <http://www.lsa.lt/lt/nariai-savivaldybes> .
37. „Pagrindinės valstybinės darbo inspekcijos funkcijos“. Valstybinė darbo inspekcija prie LR Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos. Žiūrėta 2017 spalio 16 d. http://www.vdi.lt/Forms/Tema.aspx?Tema_ID=47 .
38. „Pagrindiniai socialiniai rodikliai (ankstesni metai)“. Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministerija. 2017 spalio 13 d. http://www.socmin.lt/lt/socialine-statistika_1541/pagrindiniai_socialiniai_rodikliai.html .
39. „Pavaldžios įstaigos“. Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministerija. 2017 vasario 27 d. http://www.socmin.lt/lt/struktura-ir-kontaktai_1319/pavaldzios-istaigos.html .
40. „Poverty“. UNESCO. Žiūrėta 2017 rugpjūčio 6 d. <http://www.unesco.org/new/en/social-and-human-sciences/themes/international-migration/glossary/poverty/> .
41. „Socialinę paramą teikiančios institucijos“. Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministerija. 2017 rugsėjo 7 d. <http://www.socmin.lt/lt/seima-ir-vaikai/soc-parama-seimoms-vaikams/socialine-parama-teikiancios-institucijos.html> .
42. „Socialinės paslaugos“. Vilniaus miesto savivaldybės administracija. Žiūrėta 2017 spalio 22 d. <http://www.vilnius.lt/index.php?2825086263> .
43. „Veiklos sritys“. Ginčų komisija prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos. 2014 gegužės 29 d. <http://ginkom.lt/veiklos-sritys/> .
44. „Veiklos sritys“. Lietuvos darbo birža prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos. 2016 gegužės 10 d. http://www.ldb.lt/Informacija/Veikla/Puslapiai/veiklos_kryptys.aspx .
45. „Veiklos sritys“. Socialinių paslaugų priežiūros departamentas prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos. 2017 gegužės 18 d. <http://sppd.lt/lt/veiklos-sritys/> .
46. Drescher, Seymour. „Alexis de Tocqueville“. Encyclopaedia Britannica. Žiūrėta 2017 rugpjūčio 20 d. <https://www.britannica.com/biography/Alexis-de-Tocqueville> .

47. Miškinis, Vytenis. „R. Lazutka: turime skurdo Lietuvą“. Delfi.lt. 2017 gegužės 10 d. <https://www.delfi.lt/multimedija/turtine-nelygybe/r-lazutka-turime-skurdo-lietuva.d?id=74609546> .
48. Vainienė, Rūta. „Minimalusis gyvenimo lygis, MGL“. Verslo žinios. Žodynas. Žiūrėta 2017 spalio 15 d., <http://zodynas.vz.lt/Minimalusis-gyvenimo-lygis-MGL> .
49. Weinstein, Jack Russell. „Adam Smith (1723-1790)“. Internet Encyclopedia of Philosophy. Žiūrėta 2017 rugpjūčio 17 d. <http://www.iep.utm.edu/smith/> .

SANTRAUKA

Socialinė nelygybė – aktuali Lietuvos socialinės politikos problema. Baigiamajame magistro darbe nagrinėjamas socialinės nelygybės reiškinys: samprata, institucinis ir teisinis šio reiškinio sukeliamų problemų sprendimo priemonių reglamentavimas. Taip pat atliktas socialinių paslaugų tyrimas.

Magistro baigiamojo darbo tema – „Socialinės nelygybės mažinimas Lietuvoje viešojo administravimo požiūriu: socialinių paslaugų aspektas“. Darbas aktualus – socialinės atskirties rodikliai šalyje jau kurį laiką išlieka pakankamai aukšti. Lietuvoje skurdas ir pajamų nelygybė yra vieni iš didžiausių Europoje. Dėl šių priežasčių svarbu plačiau išanalizuoti šių problemų mastą Lietuvos socialinėje politikoje bei šalyje teikiamas socialines paslaugas mažinant socialinę nelygybę.

Darbo problema: kodėl nepavyksta sumažinti socialinės nelygybės viešojo administravimo socialinių paslaugų priemonėmis? Darbo tikslas - išanalizuoti socialinės nelygybės mažinimą viešojo administravimo priemonėmis socialinių paslaugų srityje. Darbo tikslui įgyvendinti keliami šie uždaviniai: aptarti socialinės nelygybės sampratą; apžvelgti socialinės apsaugos sistemos institucijų raidą Lietuvoje; apžvelgti Socialinės paramos skyriaus teikiamų paslaugų spektrą; atlikti kokybinį Socialinės paramos skyriaus administruojamų socialinių paslaugų tyrimą.

Darbe panaudoti kokybiniai tyrimo metodai. Teorinėje dalyje, nagrinėjant mokslinę literatūrą, buvo naudojamas mokslinės literatūros analizės metodas, minimaliosios mėnesinės algos bei minimalaus gyvenimo lygio santykiui atskleisti panaudotas statistikos dokumentų analizės metodas. Tyrimo dalyje atliktas ekspertų nuomonės tyrimas pusiau struktūrizuoto interviu metodu. Išnagrinėjus mokslinę literatūrą bei atlikus socialinių paslaugų tyrimą, padarytos šios išvados: Lietuvoje sukurta pakankamai gera institucinė ir teisinė bazė sudaro geras prielaidas mažinti socialinę nelygybę viešojo administravimo priemonėmis; Socialinės paramos skyrius administruoja pakankamai platų socialinių paslaugų spektrą, apimančių daug ir įvairių socialinių grupių, o tai yra pakankamai efektyvi ir svarbi pagalbos priemonė. Ekspertų nuomonės tyrimas patvirtino, jog socialinių paslaugų sistema yra pakankamai sėkminga, tačiau viešojo administravimo srityje socialinės nelygybės neįmanoma sumažinti vien socialinių paslaugų priemonėmis. Todėl šiuo atveju labai svarbus ir kitų socialinės apsaugos, finansų bei švietimo sistemos sričių įsitraukimas ir tarpžinybinis bendradarbiavimas.

Magistro baigiamąjį darbą sudaro teorinė ir praktinė dalys: įvadas, trys pagrindiniai dėstymo skyriai, darbo išvados, rekomendacijos, literatūros sąrašas bei priedai.

Raktiniai žodžiai: *socialinė nelygybė, socialinės nelygybės mažinimas, socialinė parama, socialinės paslaugos, administravimas.*

SUMMARY

Social inequality – a relevant problem of Lithuanian social policy. In this paper the social inequality phenomenon is being analyzed: definition and also institutional and judicial regulation of the means that ought to solve the problems, caused by this phenomenon. Also a research of social services was carried out.

Master thesis subject – “The Decrease of Social Inequality in Lithuania through Public Administration: Social Services perspective”. This thesis is relevant – for the last few years, the rates of social exclusion in the country have been quite high. The poverty and income inequality rates in Lithuania are one of the highest in Europe. Due to these reasons it is important to analyze the scale of these problems in Lithuanian social policy and also to analyze the social services that are carried out to reduce social inequality.

The problem of this thesis: why the reduction of social inequality through the means of public administration is unsuccessful? The aim of this paper is to analyze the reduction of social inequality through the means of public administration in the field of social services. In order to achieve this aim, the following tasks are set: to discuss the definition of social inequality; to review the development of the social security institutions in Lithuania; to review spectrum of the social services that are provided by the Social support department; to carry out a qualitative research of the social services that are administered by the Social support department.

In this paper qualitative research methods were used. In the theoretical part, when analyzing academic literature, the method of academic literature analysis was used; the method of statistical documents analysis was used to reveal the relationship between the social minimum wage and the minimum level of life. In the empirical part of this paper a research of experts' opinions was performed by using half-standardized interview method. After analyzing academic literature and having performed a research of the social services, the following conclusions were made: a sufficient institutional and legal basis makes good premises for the social inequality reduction through public administration; the department of Social support administers a sufficient range of social services, which includes plenty and various social groups, which is quite effective and important mean of help. The research of experts' opinions also confirmed that the system of social services is quite successful. However, it is not possible to reduce social inequality through the means of social services solely. In this case, the participation and engagement of other social security, finance and education systems is essential, as well as interdepartmental cooperation.

This Master thesis consists of theoretical and practical parts: introduction, three main chapters, conclusions, recommendations, the list of references and annex.

Key words: *social inequality, the reduction of social inequality, social support, social services, administration.*

PRIEDAI

Savivaldybių savarankiškųjų ir valstybinių (valstybės perduotų savivaldybėms) funkcijų palyginimas

Eil. nr.	Savarankiškosios	Valstybinės (valstybės perduotos savivaldybėms)
1.	Savivaldybės biudžeto sudarymas ir tvirtinimas;	Civilinės būklės aktų registravimas;
2.	Vietinių rinkliavų nustatymas;	Įstatymų priskirtų registru tvarkymas ir duomenų teikimas valstybės registrams;
3.	Savivaldybei nuosavybės teise priklausančios žemės ir kito turto valdymas, naudojimas ir disponavimas juo;	Civilinė sauga;
4.	Biudžetinių įstaigų steigimas ir išlaikymas, viešųjų įstaigų, savivaldybės įmonių ir kitų savivaldybės juridinių asmenų steigimas;	Priešgaisrinė sauga;
5.	Savivaldybės teritorijoje gyvenančių vaikų iki 16 metų mokymosi pagal privalomojo švietimo programas užtikrinimas;	Dalyvavimas valdant valstybinius parkus;
6.	Švietimo pagalbos teikimo mokiniui, mokytojui, šeimai, mokyklai, vaiko minimaliosios priežiūros priemonių vykdymo organizavimas ir koordinavimas;	<i>Neteko galios nuo 2012-01-01;</i>
7.	Bendrojo ugdymo mokyklų mokinių, gyvenančių kaimo gyvenamosiose vietovėse, neatlygintino pavėžėjimo į mokyklas ir į namus organizavimas;	Priešmokyklinio ugdymo, bendrojo lavinimo, profesinio mokymo ir profesinio orientavimo organizavimas, savivaldybės teritorijoje gyvenančių vaikų iki 16 metų mokymosi pagal privalomojo švietimo programas užtikrinimas, mokyklų (klasių), vykdančių bendrojo lavinimo programas ir skirtų šalies mokiniams, turintiems išskirtinių gabumų ar specialiųjų poreikių, išlaikymas;
8.	Ikimokyklinio ugdymo, vaikų ir suaugusiųjų neformaliojo švietimo organizavimas, vaikų ir jaunimo užimtumo organizavimas;	Mokinių nemokamo maitinimo savivaldybės įsteigtose mokyklose ir savivaldybės teritorijoje įsteigtose nevalstybinėse mokyklose administravimas ir nepasiturinčių šeimų mokinių, deklaravusių gyvenamąją vietą arba gyvenančių savivaldybės teritorijoje, aprūpinimo mokinio reikmenimis administravimas;
9.	Medžioklės plotų vienetų sudarymas ir jų ribų keitimas;	Socialinių išmokų ir kompensacijų, išskyrus socialinę pašalpą ir kompensacijas, nustatytas Lietuvos Respublikos piniginės socialinės paramos nepasiturintiems gyventojams įstatyme, skaičiavimas ir mokėjimas;
10.	Maitinimo paslaugų organizavimas teisės aktų nustatyta tvarka švietimo įstaigose, įgyvendinančiose mokymą pagal ikimokyklinio, priešmokyklinio ir bendrojo lavinimo programas;	Savivaldybei priskirtos valstybinės žemės ir kito valstybės turto valdymas, naudojimas ir disponavimas juo patikėjimo teise;

11.	Savivaldybėms įstatymais priskirtų geodezijos ir kartografijos darbų organizavimas ir vykdymas;	Piliečių prašymų atkurti nuosavybės teises į išlikusį nekilnojamąjį turtą nagrinėjimas ir sprendimų dėl nuosavybės teisių atkūrimo priėmimas įstatymų nustatytais atvejais ir tvarka;
12.	Socialinių paslaugų planavimas ir teikimas, socialinių paslaugų įstaigų steigimas, išlaikymas ir bendradarbiavimas su nevyriausybinėmis organizacijomis;	Valstybės garantijų nuomininkams, išsikeliantiems iš savininkams gražintų gyvenamųjų namų ar jų dalių ir butų, vykdymas;
13.	Gyventojų bendrosios kultūros ugdymas ir etnokultūros puoselėjimas (dalyvavimas kultūros plėtros projektuose, muziejų, teatrų, kultūros centrų ir kitų kultūros įstaigų steigimas, reorganizavimas, pertvarkymas, likvidavimas ir jų veiklos priežiūra, savivaldybių viešųjų bibliotekų steigimas, reorganizavimas, pertvarkymas ir jų veiklos priežiūra);	Valstybinės kalbos vartojimo ir taisyklingumo kontrolė;
14.	Sąlygų savivaldybės teritorijoje gyvenančių neįgaliųjų socialiniam integravimui į bendruomenę sudarymas;	Savivaldybėms pagal teisės aktus priskirtų archyvinių dokumentų tvarkymas;
15.	Savivaldybės socialinio būsto fondo sudarymas ir jo remontas, socialinio būsto nuoma;	<i>Neteko galios nuo 2011-01-01;</i>
16.	Dalyvavimas sprendžiant gyventojų užimtumo, kvalifikacijos įgijimo ir perkvalifikavimo klausimus, viešųjų ir sezoninių darbų organizavimas;	Dalyvavimas rengiant ir vykdant mobilizaciją, demobilizaciją, priimančiosios šalies paramą;
17.	Pirminė asmens ir visuomenės sveikatos priežiūra (įstaigų steigimas, reorganizavimas, likvidavimas, išlaikymas), išskyrus visuomenės sveikatos priežiūrą savivaldybės teritorijoje esančiose ikimokyklinio ugdymo, bendrojo ugdymo mokyklose ir profesinio mokymo įstaigose ugdomų mokinių pagal ikimokyklinio, priešmokyklinio, pradinio, pagrindinio ir vidurinio ugdymo programas, visuomenės sveikatos stiprinimą ir visuomenės sveikatos stebėseną;	Statistikos duomenų teikimas;
18.	Savivaldybių sveikatinimo priemonių planavimas ir įgyvendinimas; parama savivaldybės gyventojų sveikatos priežiūrai;	Dalyvavimas rengiant ir įgyvendinant darbo rinkos politikos priemones ir gyventojų užimtumo programas;
19.	Teritorijų planavimas, savivaldybės bendrojo plano ar savivaldybės dalių bendrųjų planų ir detaliųjų planų sprendinių įgyvendinimas;	Dalyvavimas organizuojant įstatymų numatytus rinkimus ir referendumus;
20.	Specialiųjų architektūros reikalavimų nustatymas ir statybą leidžiančių dokumentų išdavimas įstatymų nustatyta tvarka;	Dalyvavimas rengiant gyventojų apklausas ir kitokias įstatymų numatytas pilietines (gyventojų) iniciatyvas;

21.	Statinių naudojimo priežiūra įstatymų nustatyta tvarka;	Dalyvavimas atliekant gyventojų ir būstų, taip pat kitus visuotinius surašymus;
22.	Savivaldybės strateginio planavimo dokumentų ir juos įgyvendinančių planavimo dokumentų rengimas ir įgyvendinimas;	Vaikų ir jaunimo teisių apsauga;
23.	Dalyvavimas rengiant ir įgyvendinant regionų plėtros programas;	Žemės ūkio produkcijos kvotų administravimas;
24.	Informacinės visuomenės plėtros įgyvendinimas;	Žemės ūkio valdų ir ūkininkų ūkių registravimas;
25.	Savivaldybės saugomų teritorijų steigimas, apsauga ir tvarkymas;	Žemės ūkio naudmenų ir pasėlių deklaravimo darbų administravimas;
26.	Kraštovaizdžio, nekilnojamųjų kultūros vertybių ir savivaldybės įsteigtų saugomų teritorijų tvarkymas ir apsauga, savivaldybės teritorijoje esančių želdynų, želdinių apsauga, tvarkymas ir kūrimas, inventorizacijos, apskaitos, atskirųjų želdynų žemės sklypų kadastrinių matavimų ir įrašymo į Nekilnojamojo turto registrą organizavimas ir stebėseną;	Stichinių meteorologinių reiškinių, gyvūnų užkrečiamųjų ligų likvidavimo ir priežiūros programų įgyvendinimas, medžiojamųjų gyvūnų ir griežtai saugomų rūšių laukinių gyvūnų žemės ūkiui padarytos žalos ir nuostolių nustatymas;
27.	Adresų suteikimas žemės sklypams, kuriuose pagal jų naudojimo paskirtį (būdą) ar teritorijų planavimo dokumentus leidžiama pastatų statyba, pastatams, butams ir kitoms patalpoms, pavadinimų suteikimas gatvėms, savivaldybės teritorijose esantiems pastatams, statiniams ir kitiems objektams, šių adresų ir pavadinimų keitimas ar panaikinimas Vyriausybės ar jos įgaliotos institucijos nustatyta tvarka;	Valstybei nuosavybės teise priklausančių melioracijos ir hidrotechnikos statinių valdymas ir naudojimas patikėjimo teise;
28.	Aplinkos kokybės gerinimas ir apsauga;	Traktorių, savaeigių ir žemės ūkio mašinų bei jų priekabų registravimas ir techninė priežiūra;
29.	Kūno kultūros ir sporto plėtojimas, gyventojų poilsio organizavimas;	Kaimo plėtros priemonių įgyvendinimo administravimas;
30.	Šilumos ir geriamojo vandens tiekimo ir nuotekų tvarkymo organizavimas;	Valstybės garantuojamos pirminės teisinės pagalbos teikimas;
31.	Komunalinių atliekų tvarkymo sistemų diegimas, antrinių žaliavų surinkimo ir perdėbimo organizavimas, sąvartynų įrengimas ir eksploatavimas;	Gyvenamosios vietos deklaravimo duomenų ir gyvenamosios vietos neturinčių asmenų apskaitos duomenų tvarkymas;
32.	Savivaldybių vietinės reikšmės kelių ir gatvių priežiūra, taisymas, tiesimas ir saugaus eismo organizavimas;	Socialinės globos teikimo asmenims su sunkia negalia užtikrinimas;
33.	Keleivių vežimo vietiniais maršrutais organizavimas, lengvatinio keleivių vežimo kompensacijų skaičiavimas ir mokėjimas;	Informacijos apie savivaldybės institucijų ir savivaldybės kontroliuojamų įmonių, atitinkančių Vyriausybės nustatytus kriterijus, finansinius santykius ir apie įmones,

		privalančias tvarkyti atskiras sąskaitas, kaupimas, saugojimas ir teikimas Europos Komisijai Vyriausybės nustatyta tvarka;
34.	Dalyvavimas, bendradarbiavimas užtikrinant viešąją tvarką, kuriant ir įgyvendinant nusikaltimų prevencijos priemones;	Antrinės sveikatos priežiūros organizavimas įstatymų nustatytais atvejais ir tvarka;
35.	Savivaldybėms priskirtas triukšmo prevencijos ir triukšmo valstybinio valdymo įgyvendinimas;	Visuomenės sveikatos priežiūra savivaldybės teritorijoje esančiose ikimokyklinio ugdymo, bendrojo ugdymo mokyklose ir profesinio mokymo įstaigose ugdomų mokinių pagal ikimokyklinio, priešmokyklinio, pradinio, pagrindinio ir vidurinio ugdymo programas, visuomenės sveikatos stiprinimas, visuomenės sveikatos stebėseną;
36.	Sanitarijos ir higienos taisyklių tvirtinimas ir jų laikymosi kontrolės organizavimas, švaros ir tvarkos viešose vietose užtikrinimas;	Radiacinė sauga;
37.	Prekybos ir kitų paslaugų teikimo tvarkos savivaldybių ar jų kontroliuojamų įmonių administruojamose turgavietėse ir viešose vietose nustatymas;	Neveiksnių asmenų būklės peržiūrėjimo užtikrinimas;
38.	Sąlygų verslo ir turizmo plėtrai sudarymas ir šios veiklos skatinimas;	Kitos pagal įstatymus perduotos funkcijos.
39.	Leidimų (licencijų) išdavimas įstatymų nustatytais atvejais ir tvarka;	
40.	Alkoholio ir tabako reklamos draudimo ir ribojimo laikymosi ant išorinės reklamos priemonių kontrolė;	
41.	Ritualinių paslaugų teikimo užtikrinimas ir kapinių priežiūros organizavimas;	
42.	Butų ir kitų patalpų savininkų bendrijų valdymo organų, jungtinės veiklos sutartimi įgaliotų asmenų ir savivaldybės vykdomosios institucijos paskirtų bendrojo naudojimo objektų administratorių veiklos, susijusios su įstatymų ir kitų teisės aktų jiems priskirtų funkcijų vykdymu, priežiūra ir kontrolė pagal Vyriausybės įgaliotos institucijos patvirtintas pavyzdines taisykles;	
43.	Socialinės pašalpos ir kompensacijų, nustatytų Lietuvos Respublikos piniginės socialinės paramos nepasiturintiems gyventojams įstatyme, teikimas;	
44.	Kitos funkcijos, nepriskirtos valstybės institucijoms.	

Sudaryta darbo autorės pagal Lietuvos Respublikos vietos savivaldos įstatymą

Respondentų (ekspertų) sąrašas

Eksperto kodas	Vardas ir pavardė	Pareigos	Kuruojama sritis
E1		Vyr. specialistė	NVO ir VšĮ vaikų dienos centrai
E2		Vyr. specialistė	Dienos paslaugos senyvo amžiaus žmonėms ir suaugusiems asmenims su negalia
E3		Socialinių programų koordinatorė	Ilgalaikės/trumpalaikės socialinės globos paslaugos suaugusiems žmonėms su negalia
E4		Vyr. specialistė	Asmenys be pastovios gyvenamosios vietos
E5		Vyr. specialistė	Socialinės globos paslaugos vaikams
E6		Socialinių programų koordinatorius	Socialinės reabilitacijos paslaugos neįgaliesiems bendruomenėje

Sudaryta darbo autorės

Interviu klausimynas

1. Gal galite įvardinti Jums priskirtą kuruoti socialinių paslaugų gavėjų grupę?
2. Lietuvos nacionalinio saugumo strategijoje teigiama, kad socialinis saugumas – nacionalinis interesas, o socialinė atskirtis – nacionalinė grėsmė. Kaip pagal Jūsų administruojamos socialinės paslaugos poreikį galima spręsti apie socialinės politikos problemų tendencijas?
3. Ko Jūsų administruojamos socialinės paslaugos gavėjų grupei labiausiai trūksta? Kokius poreikius jie išreiškia?
4. Kaip pasikeitė Jūsų administruojamos socialinės paslaugos poreikis per pastaruosius 3-5 metus?
5. Kaip pakomentuotumėte Jūsų administruojamą socialinę paslaugą teikiančių pavaldžių įstaigų spektrą? Kas jį sudaro? Ar jis pakankamas?
6. Kaip dabartinis LR socialinių paslaugų įstatymo reglamentavimas atspindi skirtingas socialines grupes? Ar minėto įstatymo formuluotės nesudaro kliūčių Jums teikti socialinę paslaugą visiems poreikį turintiems asmenims?
7. Jeigu Jūsų kuruojama socialinė paslauga nebūtų teikiama, kokias grėsmes tai sukeltų socialinės nelygybės problemos atžvilgiu Lietuvoje?
8. Vertinant iš administravimo perspektyvos, kokių pokyčių reiktų, kad socialinių paslaugų teikimas būtų efektyvesnis?
9. Kaip manote, kokia Jūsų administruojamos socialinės paslaugos poreikio prognozė artimiausiems keleriems metams? Kokios vyraujančios tendencijos?